

**ИЛЯ ВАРШАВСКИ
ТРЕВОЖНИ СИМПТОМИ
НЯМА
НАУЧНОФАНТАСТИЧНИ
РАЗКАЗИ**

Превод: Цвета Пеева

chitanka.info

Къде се крие тайната на големия успех на този лиричен автор, надарен с голямо майсторство и дълбок психологизъм, започнал писателската си кариера твърде късно, едва на 52-годишна възраст? Може би в огромното разнообразие от теми, които той третира, или във владенето до съвършенство изкуството да се правят сюжети, да се плетат интриги, да се моделират герои? Всяко негово произведение е завършена великолепна история, където с голям професионализъм той използва всички възможни обрати на събитията.

СВЕТОСЛАВ СЛАВЧЕВ

НЯКОЛКО ДУМИ ЗА ИЛЯ ВАРШАВСКИ

Литературната съдба на Иля Варшавски не е от често срещаните и е направо необикновена. Той навлиза в научната фантастика, а и въобще започва да пише, след като е прехвърлил петдесетте. Това е възраст, за която се смята, че не подхожда за изява на нови творци, а онези, които са се изявили — че трудно биха дали нещо значително и силно.

Само че зад тези петдесет години лежи един изпълнен със събития и размисли живот на високо образован човек, който е свикнал да се вглежда в хората и техните постъпки. Лежи живот, преминал на различни места, в изпитания и надежди, в бури и сблъсъци. И талантът, който Варшавски през всичките тези години е обогатявал, се проявява не другаде, а в научната фантастика!

Това е един особен талант. Той ни се усмихва от редовете с мека, скептична усмивка. Понякога тя е тъжна, понякога преминава в скръбна ирония, но винаги е добра и човечна. Варшавски разбира хората. Разбира ги и в неудържимата им радост от победата над най-страшните преめждия, и в надмогването на егоистичните им слабости, и в тяхното най-черно отчаяние. И винаги този помъдрял от живота талант сочи изход във високите човешки добродетели. И пак — със своята мека, ненатрапчиеа усмивка.

Какъв е животът на Варшавски до деня, в който сяда зад бялата страница на пишещата машина?

Той самият се отнася към този живот насмешливо, с лека тъга:

„... ако хвърля мислен поглед на извървения от мен път — пише той, като пародира претенциозните мемоаристи. И веднага напират веселата ирония към самия петдесетгодишен автор — ... предавайки се на възпоминания, не изпитвам нищо освен недоумение, защото всякога доброволно съм си избирал занятие, противоречащо на моите вкусове и наклонности.“

А какви са тези занятия? Изумително разнообразни.

„Така например, бидейки от детството си убеден домосед, аз си избрах професия на моряк от търговския флот; изпитвах отвращение към всяка гърмяща техника, а през по-голямата част от живота си строих и изпробвах дизелови двигатели; имах винаги лоши бележки по химия (наука, която въобще ми се струваше недостъпна!), а не само че пет години ръководих електрохимична лаборатория в научноизследователски институт, но и ми се струва, че сам направих нещо в тази област.“

Това изброяване подсказва много неща и на първо място огромен жизнен опит, досег с много характери, преживяване на необикновени положения. Всичко е, както се казва, изобилен жизнен материал, който сам е очаквал писателя.

И писателят идва — също необикновено.

На петдесет и втората година от живота си улегналият глава на фамилията Варшавски повежда спор със сина си — инженер. Бащата за разлика от сина не обича фантастиката и никога не я е обичал, смятал я за „несериозна измислица“. А синът е неин запален привърженик. Разменят се реплики, при които главата на фамилията упреква сина, че си губи времето в „такива глупости“.

— А ти се опитай да напишеш „такава глупост“! — възразява синът.

Предизвикателството бива прието. Бащата сяда и написва „ужасен“ научнофантастичен разказ под название „Око и глас“. Разказът се прочита на домашен съвет и се приема. После написва втори и трети. Така Иля Варшавски започва да пише „за семейно ползуване“. След година един млад почитател на фантастиката носи в редакцията на списание „Нева“ папка с разкази от неизвестния Варшавски. Разказите биват одобрени, авторът бива поканен на разговор и името Иля Варшавски влиза в научната фантастика.

Случайност? — Не. Просто един литературен талант е получил възможността да се изяви. Защото това можеше и да не стане — случва се талантливи хора да попадат в такава жизнена среда и при такива обстоятелства, при които не могат да разчитат на изява. То е закономерно явление. Талантът трябва да е съчетан с много други лични качества, които да надмогнат препятствията.

Варшавски твори фантастика до последния си ден, до мига, в който на пишещата машина остана недописаната страница. Това бе

краят... Всъщност това не е краят! Значителното в литературата винаги надживява създателя си. Така стана и при него. Варшавски продължава да бъде издаван и превеждан на много езици.

Българските читатели получават за първи път цялостен сборник с разкази на Варшавски. Разбира се, в едно такова издание писателят не може да бъде представен пълно. Но надяваме се, ще бъде почувствувано огромното разнообразие от теми, широкият диапазон от настроения. От леката насмешка и снисхождението към младостта („Двубой“) — до иронията („Връщане в Пенфилд“, „Роби“) или даже до тъжната самоирония („Решавай, пилоте!“). От пародията на западния начин на живот — до язвителния памфлет („Ограбването ще стане в полунощ“) и до развълнуваното предупреждение. Такова именно предупреждение е „Тревожни симптоми няма“ — разказ, дал име на един от съветските сборници на Варшавски. Контрапунктът звучи в много от разказите — тревожни симптоми има, те се появяват винаги, когато науката попадне в нечисти ръце. Човечеството не трябва да позволява това. Откритията на науката стават опасни, когато някои се опитват да спасяват с тях рушация се свят на капитализма. Истини, които са добре известни! И които получават изключително въздействие, защото са видени и почувствувани от един развълнуван и богат духовно творец.

Иля Варшавски е наистина богат духовно, силно въздействащ писател — фантаст. В това, надяваме се — не, сигурни сме! — читателите сами отново ще се уверят.

ДВУБОЙ

При последния завой той прескочи перилата на стълбите и дояждайки баничката, затича по коридора.

Оставаше съвсем малко време, колкото да заеме изходна позиция в началото на алеята, изтегнат небрежно на пейката, и когато излязат студентите от втори курс, да я покани на футболния мач. После ще се почерпят в студентската сладкарница, а след това... Впрочем какво щеше да стане след това, той още не знаеше. В такива случаи винаги разчиташе на интуицията си.

Мислено беше вече в парка, когато от високоговорителя се раздаде глас:

— Студентът от първи курс Мухарински, индекс на фенотипа хиляда триста осемдесет и шест дробна черта шестнадесет ем бе, да се яви веднага при декана на Радиотехническият факултет.

Трябваше бързо да реши какво да прави. До спасителната врата оставаха още няколко крачки. Той източи като тръба устните си, разпери с ръце ушите си, присви лявото си око и накуцвайки с десния крак, се опита да мине незабелязано край анализатора на фенотипа.

— Престанете да се кривите, Мухарински!

Това вече беше гласът на самия декан.

„Закъснях!“

За нищожни части от секундата аналитичната апаратура го бе открила по вложения индекс измежду хилядите студенти и сега палячовската му физиономия се мъдреше на телевизионния екран в кабинета на декана.

Мухарински върна устните си в нормално положение, пусна ушите си и с все още присвито око взе да разтрива коляното на десния си крак. Тази манипулация според него трябваше да създаде у декана впечатление, че е получил внезапно пристъп на ревматизъм.

Като въздъхна дълбоко, той пое, накуцвайки, към втория етаж.

Няколко минути деканът с интерес разглеждаше физиономията му. Лицето на Мухарински бе приело подобаващото за случая изражение на тъжна съсредоточеност. А умът му трескаво премисляше колко време ще му е нужно да догони второкурсничката, ако деканът...

— Кажете, Мухарински, интересувате ли се изобщо от нещо в живота си?

Според Мухарински това беше празен въпрос. Много неща го интересуваха. Първо, коя повече обича: Наташа или Муся; второ, кое място ще заеме „Спартак“ в първенството; трето, тази второкурсничка... с една дума, кръгът на интересите му беше доста обширен, но едва ли си струваше да посвещава декана в това.

— Интересува ме професията на инженера-радиотехник — скромно отвърна той.

Беше почти вярно. Нали всичките му стремежи така или иначе бяха тясно свързани с пристигналите в града студенти, които, както е известно, идваха, за да... и така нататък.

— Тогава може би ще ми обясните, защо в края на втория семестър нямате нито един зачет?

„Ех, лошо — помисли си той, — ще ме изключат като нищо.“

— Може би спецификата на машинното обучение... — неуверено поде Мухарински.

— Да, именно спецификата — прекъсна го деканът, — вече три обучаващи автомата отказаха да се занимават с вас. На какво разчитате?

Тактически най-правилно ще е да сметне този въпрос за риторичен и да не отговаря на него.

Деканът забарабани с пръсти по бюрото. Мухарински гледеше през прозореца. Рижавата кдрокоса второкурсничка вървеше по алеята. Крачещият до нея дангалак със синя фланелка носеше весла. Май всичко е ясно. Ще трябва да даде втория билет за мача на някоя друга; там винаги се навъртат хубавички медички.

— Не бих искал да ви изключвам, преди да съм се убедил, че опитите ми да ви дам инженерно образование са напълно безнадеждни.

— Много се радвам — каза Мухарински, като сведе очи, — че още вярвате в моите възможности...

— Ако ставаше дума за вашите възможности, отдавна да съм ви заличил от списъка на студентите. Имам пред вид възможностите на обучаващите автомати, а в тях аз наистина вярвам, можете да не се съмнявате. Чували ли сте за УПСОВ-ете?

— Разбира се... това са...

Паузата ставаше мъчителна.

— Разбира се, че сте чували — усмихна се деканът, — нали четете всички публикации на катедрата по обучаващи автомати. УПСОВ-ът е универсален преподавател с обратна връзка. Надявам се, знаете какво е обратна връзка?

— Е, в общи черти — предпазливо рече Мухарински.

— Аз ще демонстрирам работата на УПСОВ-а на Международния конгрес във Виена. За да определим функционалните му възможности, сега той обучава контролна група студенти. Никак не ми се иска да снижавам средния бал на учениците му, но елементарната честност на учен изисква да проверя как би работил и с такъв... хм... такъв... ъ-ъ-ъ-ъ... с една дума, с вас. Така че включвам ви в състава на контролната група.

— Благодаря.

— Надявам се, че той ще натъпче главата ви поне с минималния обем знания, схемите му...

Мухарински никак не се интересуваше от схемите на автоматите. Запазвайки изражението на напрегнато внимание, той мислеше за мача, че първото полувреме вероятно скоро ще свърши, че в краен случай Наташа...

— ... По такъв начин по време на обучението вашият мозък и аналитичното устройство на автомата представляват едно единно цяло и според това, как студентът усвоява материала, той непрекъснато променя тактиката на обучението. Ясно ли е?

— Ясно.

— Слава богу! Можете да си вървите.

... хиляда триста четиридесет и втора логическа задача, шестнадесети вариант за доказване на теоремата и блокиращото устройство пак дава сигнал: „Материалът не е усвоен. Промяна на тактиката.“ Нова логическа задача. Пак сигнал: „За доказване на

теоремата са необходими елементарни познания от курса на средните училища.“ Команда: „Да се преговорят основните начала на алгебрата“, сигнал: „Материалът е усвоен посредством“, в края на доказването на теоремата пак сигнал: „Липсват му основни познания“, нова команда, нова логическа задача... Светва червената лампичка на таблото „Прегряване“, от трансформатора струи дим. Автоматът се самоизключва.

Мухарински сваля от главата си дипола и изтрива потта си. Досега не му се беше случвало такова нещо! С умиление си спомни за старичкия електронен лектор-екзаменатор. Колко леко му беше с него: можеше да проспие цялата лекция, а после просто да не отговаряш на въпросите му. А с този УПСОВ друг път ще заспиш! Добре поне, че защитата го изключва от време на време.

Сигналът на видеофона прекъсва размишленията на Мухарински. На екрана е деканът.

— Защо пак мързелувате?

— Автоматът се охлажда.

За нещастие на таблото светва зелената лампичка. Мухарински въздъхва и наглася дипола на главата си.

Нова логическа задача и в мозъка на Мухарински нахлуват ненавистните му уравнения. Опитва се да надхитри автомата и почва да мисли за съвсем други неща, какво би станало, ако в края на второто полувреме Диментиев бе улучил вратата на противника, мъчи се да си представи второкурсничката в най-съблазнителни положения, но напразно.

... логическа задача, сигнал, команда, превключване, промяна на тактиката, сигнал, друга логическа задача...

Минават осем дена и о, чудо! На Мухарински вече не му се струва, че обучението е така мъчително. Автоматът явно също се е приспособил. Все по-рядко светва сигналът за прегряване.

Минава още една седмица и отново високоговорителят разгласява из зданието на института:

— Студентът от първи курс Мухарински, индекс на фенотипа хиляда триста осемдесет и шест дробна черта шестнадесет ем бе, да се яви при декана на Радиотехническият факултет.

Този път той не се крие от всевиждащите очи на фенологичния анализатор.

— Поздравявам ви, Мухарински — казва деканът, — вие проявихте необикновени способности.

За първи път в живота си Мухарински не се изчервява.

— Мисля — скромно отвърща той, — че е правилно да говорите за удивителните способности на УПСОВ-а, той е наистина забележително изобретение.

— Когато говоря за вашите способности, имам пред вид именно вас, а що се отнася до УПСОВ-а, двуседмичното му общуване с вас не мина без последствия за него. Сега той не е обичайният автомат, а някакъв си донжуан, Казанова или за да ви стане по-ясно, просто женкар. Поставя високи оценки само на хубавичките студентки. Освен това е станал такъв страстен запаленко, че е увлякъл по футбола цялата контролна група студенти. Измързеливил се е до крайна степен. Утре ще го демонтираме, а вас, сами разбирате...

— Разбирам. Желая ви успех в обучаването на тези... хм... с една дума, студенти.

Мухарински се поклони ниско и тръгна към вратата.

— Къде?!

— Как къде? Ще си купя билет и ще си замина. Нали ме изключвате?

— Ние наистина ви изключихме, но само от списъка на студентите и ви назначаваме за старши лаборант при катедрата по обучаващи автомати. Отсега нататък нито една машина с обратна връзка не ще излезе от стените на лабораторията, ако не издържи двубоя с вас. Вие сте истинска находка за нас.

ПРИЗРАЦИ

Върна се в къщи, свали обувките си, костюма, бельото и ги хвърли в утилизатора.

Тази процедура всеки път пораждаше у него неприятно чувство. Странна привързаност към вещите. Особено му беше жал да се раздели с обувките. Имаше плоски стъпала и дори ортопедичните обувки едва привечер му ставаха удобни, когато трябваше да ги изхвърли. Но първа точка от санитарните правила изискваше ежедневно да се сменят дрехите.

Взе душ, облече си чиста пижама. Старата заедно с хавлията също отиде в утилизатора.

Няколко минути стоя нерешително пред апаратурата за изкуствен климат. После постави лостчето на надписа „Морски бряг“ и си легна.

Ужасно му се спеше, но знаеше, че и тази нощ, както предишните, няма да може да заспи. Затвореше ли очи, всичко, което бе подтискал през деня в себе си, отново завладяваше мислите му.

Изглежда, все пак бе заспал, защото, когато пак отвори очи, стрелката на светещия циферблат показваше три часа.

Не можеше повече да чака. С разтуптяно сърце отиде при пулта и натисна бутона за повикване.

Появилият се обемен образ на момичето му се усмихна като на стар познат.

— Слушам!

— Дрехите за днес! — каза той с дрезгав глас.

— Микроклимат номер двадесет и шест. Дрехи номер осем или дванадесет.

— Не може ли нещо по-леко?

— Дрехи за работа ли?

— Да.

— В колко часа ще излезете от къщи?

— Сега.

— Ще ви дам комбинезон и пуловер. Навън е още прохладно. В десет часа можете да хвърлите пуловера в близкия утилизатор.

— Добре.

Той отвори вратичките на контейнера и взе пакета с дрехите.

— Какво искате за закуска?

„Сега — помисли си той, — именно сега!“

— Защо мълчите?

— Аз ви обичам.

— Не разбрах какво обичате. Ястията по поръчка са от седем часа сутринта. През нощта мога да ви предложа само това, което го има в програмата.

— Аз ви обичам!

Той направи няколко крачки, но вместо бялата шия с кестенявите къдрици устните му срещнаха пустотата, напоена с леко горчивия мирис на парфюм.

На пулта светна червеният сигнал. Щракайки методично, автоматът отброяваше секундите.

— Времето изтече! Повторете повикването след пет минути.

Образът изчезна. Той вдъхна още веднъж мириса на парфюма и взе да се облича.

Вървеше покрай зданията с тъмни прозорци по безкрайния пуст тротоар. Лампите светваха, щом ги приближеше, а отминеше ли ги, веднага загасваха. Малко ярко осветено пространство отпред и нататък — тайнствен полумрак.

Приближи се до тъмната витрина на магазина, която се обля в ярка светлина, щом фигурата му пресече инфрачервения лъч, падащ върху фотоелемента.

— Имате ли нужда от нещо?

— Не... тоест... да.

— Влезте!

Изкачи се на втория етаж. Образът на русокосата продавачка приветливо му се усмихна.

— Подарък ли ви е нужен?

— Да.

— За жена ли?

— Да.

— Украшения? Цветя?

— Не. Парфюм...

— Кой е любимият ѝ парфюм?

— Не знам... Забравих названието му.

— Няма нищо, ще го открием по каталога. Седнете, моля!

Не бе подозирал досега, че може да съществува такова разнообразие от парфюми. Но все не беше този, който търсеше.

— Избрахте ли си?

— Не.

— Сега ще сменя лентата.

Пак не е този. От острите аромати главата му леко се замая.

— Ето го.

— Дамата ви има отличен вкус. Това са фрагменти от увертюрата към дванадесета симфония на ароматите. Едно шишенце ли?

— Да.

Конвейерната лента изнесе от мрака кутийката с парфюма и спря. Той го отвори и изля на дланта си няколко капки от кехлибарената течност.

— Благодаря! Довиждане!

— Забравихте да вземете парфюма.

— Не ми трябва, отказвам се.

Стоеше пред решетката, отделяща тротоара от автострадата, притиснал длани към лицето си, вдъхвайки тръпчивия мирис на парфюма. Мястото, където той се намираше, беше единственото островче светлина сред заобикалящия го мрак.

По автострадата препускаха автомобили, тъмни и стремителни. Той направи няколко крачки по протежение на решетката. С него се придвижи и светлото петно. Отново се опита да се измъкне от него, но то пак го настигна. Той се затича. Петното го следваше по петите. Струваше му се, че ако попадне там в тъмнината, целият кошмар, който нощем не му даваше да спи, ще изчезне от само себе си.

Прехвърли се през решетката и скочи на шосето.

Вой на сирена. Скърцане на спирачки. Огромен плакат освети нощното небе: „Внимание! Човек на шосето!“ Исполинско лице с гневно стиснати устни стремително се надвеси над самотната фигурка в комбинезон.

— Незабавно се върнете!

— Добре.

Сега освен фенерите, които се запалваха, щом ги приближеше, на всеки сто метра светваха и гаснеха виолетовите сигнали на Службата за наблюдение.

На кръстовището в решетката имаше проход. Той неволно се дръпна назад, когато пред лицето му се хлопна вратичка.

— Автомобилът е на ваше разположение.

— Нямам нужда. Няма... за къде да пътувам.

— Отменяме поръчката. Излезте от зрителното поле на фотоелемента.

Чак сега се сети, че два дена нищо не е ял.

В кабината на автомата го посрещна познатият образ на шишкото с белия калпак на готвач.

— Мога да ви предложа само омлет, кафе и щрудел. Топли ястия се сервират след седем часа.

Протегна ръката си към пулта и изведнъж му се отця. Сега ще натисне бутона и отново ще се извърши повтарящата се вече хиляди пъти процедура. Отначало нещо ще изтрака в автомата, после ще се завъртят многобройните чаркове и на подноса ще се появи поръчаната храна. Ще последва неизменното „приятен апетит“, образът на готвача ще изчезне и той ще дъвче пак в самотата си.

— Добре. Ще взема кафе.

Но вместо да натисне съответния бутон, той отмести щита зад подноса и взе отвътре една от чашките с кафе.

Сигнал за неизправност. Автоматът се изключи от мрежата.

Внезапно кабината се обля във виолетовата светлина на Службата за наблюдение. Появи се строго лице на човек в бяла престилка.

— Кой сте вие?

— Салватор.

— Това нищо не ми говори. Индекса ви?

— Хикс ем двадесет и шест четиридесет и осем дробна черта триста осемдесет и две.

— Сега ще проверя. Поет?

— Да.

— Сто четиридесет и втора улица, блок двеста петдесет и две, апартамент седемстотин и три?

— Да.

— Вие сте на преглед при психиатър. Моля отговаряйте на всички въпроси. Защо не спите по това време?

— Не мога. Страдам от безсъние.

— Отдавна ли?

— Отдавна.

— Вече колко ноци?

— Н-н-не помня.

— Нещо да ви измъчва.

— Да.

— Какво?

— Аз съм... влюбен.

— Тя не ви ли отговаря с взаимност?

— Тя... не може... тя е образ.

— Какъв образ?

— Който се появява в апартамента ми, на пулта за обслужване.

— Сега, една минута! Така! Биоскулптор Ковалски, втора премия на Академията по изкуствата, оригиналът неизвестен. Нима не разбирате, че не може да се обича изображение, което няма дори оригинал?

— Разбирам.

— Тогава какво?

— Обичам я.

— Женен ли сте?

— Не.

— Защо? Някакви отклонения от нормата ли?

— Не... навярно... просто... аз я обичам.

— Ще дам нареждане станцията за обслужване да смени изображението.

— Моля ви се, само това не правете!

— Защо излязохте на шосето?

— Искаше ми се да постоя така в тъмнината. Да погледам звездите на небето.

— Защо повредихте автомата?

— Трудно ми е да ви го обясня. Как ще ме разберете, като и вие сте машина.

— С жив лекар ли искате да говорите?

— Да... май, ще е по-добре.

— Докато не бъде поставена диагнозата, не е възможно. И така, защо повредихте автомата?

— Не обичам автоматите... струва ми се, че пълната ми зависимост от тях унижава достойнството ми.

— Ясно. Трябва да постъпите в болница.

— Не искам.

— Защо?

— Там също има автомати и тези... призраци.

— Какво имате пред вид?

— Ами... изображенията.

— Ще ви настаним в отделение със скрито обслужване.

— Все едно... не мога без нея.

— Без нейния образ ли?

— Да.

— Но нали той е също част от автомата?

— Знам.

— Добре. Идете си в къщи. Няколко дена ще ви наблюдаваме, а после ще определим лечението. Ще ви извикам автомобил.

— Няма нужда. Ще си отида пеш, само...

— Доизкажете се. Имате някакво желание, което се стеснявате да ми кажете ли?

— Да.

— Говорете.

— Да ме оставите на мира. Нека всичко си остане така, както е било досега. Та аз... съм... също... автомат, само че от по-висш тип, опитен образец, произведен от фирмата „Дженеръл Бионик“.

РОБИ

Преди няколко месеца празнувах петдесетгодишнината си. След многото поздравници, в които се превъзнасяха моите достойнства и се премълчаваха недостатъците ми, стана с чаша в ръка началникът на лабораторията по радиоелектроника Стрекозов.

— А сега — каза той — най-младият представител на нашата лаборатория ще приветствува юбиляря.

Погледите на присъстващите кой знае защо се насочиха към вратата.

В настъпилата тишина се чу някакво драскане отвън по вратата. После тя се отвори и в стаята влезе робот.

Всички заръкопляскаха.

— Този робот — продължи Стрекозов — е от класата на самообучаващите се автомати. Работи не по предварително съставена програма, а сам си я изработва според промените във външните условия. Паметта му разполага с над хиляда думи, но речникът му непрекъснато се попълва с нови думи. Той чете свободно печатан текст, може самостоятелно да съставя изречения и да разбира човешката реч. Захранва се от акумулатори и при нужда сам ги зарежда от електрическата мрежа. Цяла година работихме над него всяка вечер, за да ви го подарим в деня на вашия юбилей. Роби, запознайте се с новия си стопанин — каза той, като се обърна към робота.

Роби дойде при мен и след кратка пауза изрече:

— Ще ми достави удоволствие, ако бъдете щастливи да ме приемете във вашето семейство.

Много мило го каза, макар да ми се стори, че фразата не е съставена съвсем правилно.

Всички наобиколиха Роби. Всеки искаше да го разгледа по-добре.

— Недопустимо е да ходи така гол из къщи — каза тъща ми. — Ще му уший непременно халат.

На другия ден, когато се събудих, Роби стоеше до кревата ми и явно чакаше моите разпореждания. Беше ми ужасно интересно.

— Бъдете така добър, Роби — казах аз, — да почистите обувките ми. Те са в коридора до вратата.

— Как се върши това? — запита той.

— Много просто. В долапа ще намерите кафява боя и четки. Намажете обувките с боя и ги търкайте с четката, докато се лъснат.

Роби послушно се отправи към коридора. Беше ми много любопитно как ще се справи с първата задача.

Когато отидох при него, той усилено мажеше обувките ми с кайсиевото сладко, което жена ми пазеше за особени случаи.

— Ех, Роби — казах аз, — забравих да ви предупредя, че боята за обувки държим в долната част на долапа. Взели сте не това, което трябва.

— Положението на дадено тяло в пространството — каза той, като наблюдаваше невъзмутимо как се мъчех да изтрия обувките — може да бъде определено посредством трите координати на Декартовата координатна система. При даването на координатите неточността не бива да превишава размерите на тялото.

— Правилно, Роби. Сгреших.

— За начало на координатите може да бъде избрана всяка точка от пространството, например ъгълът на тази стая.

— Всичко е ясно, Роби. Ще го имам пред вид за в бъдеще.

— Координатите на тялото могат да бъдат дадени също така в ъглови измерения, с помощта не азимута и височината — продължаваше да бърбори той.

— Добре. Да не говорим за това.

— Допустимата неточност в разглеждания случай, като се има пред вид съотношението между размерите на тялото и дължината на радиус-вектора, не бива да превишава двухилядна част от радианта по азимута и една хилядна от радианта по височината.

— Стига! Прекратете всякакви разговори на тази тема — избухнах аз.

Той наистина млъкна, но целия ден ходеше по петите ми и се опитваше да ми обясни с жестове особеностите при преминаването от

правоъгълната координатна система в остроъгълна.

Право да си кажа, много се уморих този ден.

На третия ден вече се убедих, че Роби е създаден повече за интелектуална дейност, отколкото за физическа работа. С прозаични неща се занимаваше съвсем неохотно.

Но едно трябва да му се признае: смяташе виртуозно.

Жена ми казва, че ако не е страстта му да изчислява всичко с точност до хилядна част от копейката, помощта му при водене на домакинските сметки би била неоценима.

Жена ми и тъща ми са уверени, че Роби притежава изключителни математически способности. А според мен познанията му са твърде повърхностни.

Веднъж по време на чая жена ми каза:

— Роби, вземете тортата от кухнята, разрежете я на три части и я поднесете на масата.

— Невъзможно е да се направи — каза той след кратко размишление.

— Защо?

— Единица не може да се раздели на три. Частното от делението представлява периодична дроб, която не може да се изчисли с абсолютна точност.

Жена ми безпомощно ме погледна.

— Май Роби е прав — каза тъщата — и аз съм чувала нещо подобно.

— Роби — казах аз, — става дума не да се раздели аритметически единица на три, а една геометрична фигура да се раздели на три равни части. Тортата е кръгла и ако разделите окръжността на три части и от точките на деленето прекарате радиусите, то с това ще разделите и тортата на три равни части.

— Глупости! — отвърна той явно раздразнен. — За да разделя окръжност на три равни части, аз трябва да знам дължината ѝ, която е произведение от диаметъра, умножен с ирационалното число „ π “. Задачата е нерешима, защото в крайна сметка представлява един от вариантите на задачата за квадратурата на кръга.

— Съвършено вярно — подкрепи го тъща ми. — Учили сме го в гимназията. Учителят ни по математика, всички бяхме влюбени в него, веднъж като влезе в клас...

— Извинете, че ви прекъсвам — намесих се отново аз. — Има няколко начина да се раздели окръжност на три равни части и ако вие, Роби, дойдете с мен в кухнята, готов съм да ви покажа как става това.

— Не мога да допусна да ме поучава същество, мисловните процеси на което протичат с твърде ограничена скорост — предизвикателно отвърна той.

Дори жена ми не издържа. Тя не понася, когато странични лица се съмняват в умствените ми способности.

— Как не те е срам, Роби?!

— Не чувам, не чувам, не чувам — затропа той, като демонстративно изключи блока си за акустичните възприятия.

Първият ни конфликт започна с дреболия. Веднъж на обед разказах следния виц:

— Срещат се в един параход двама търговски пътници. „За къде пътувате?“

„За Одеса.“

„Вие казвате, че пътувате за Одеса, за да си помисля, че не пътувате за Одеса, но вие наистина пътувате за Одеса, защо лъжете?“

Вицът се хареса.

— Повторете началните условия — раздаде се гласът на Роби.

Да разправяш два пъти виц на едни и същи слушатели, не е много приятно, но го повторих, макар и неохотно.

Роби мълчеше. Знаех, че в минута той е способен да прави около хиляда логически операции, и разбирах каква титанична работа извършва в продължителната пауза.

— Задачата е абсурдна — наруши най-сетне мълчанието той. — Ако действително пътува за Одеса и казва, че пътува за Одеса, тогава той не лъже.

— Правилно, Роби. Но благодарение именно на тази абсурдност вицът изглежда смешен.

— Всеки абсурд ли е смешен?

— Не, не всеки. Но в случая имаме такова положение, при което абсурдността на предположението изглежда смешна.

— Има ли алгоритми за откриване на такива положения?

— Не зная, наистина не зная, Роби. Смешни вицове има много, но никога не съм ги разглеждал от такава гледна точка.

— Разбирам.

През нощта някой ме задърпа за раменете. Събудих се. Пред мен стоеше Роби.

— Какво се е случило? — попитах, като търках очи.

— „А“ казва, че хикс е равен на игрек. „Б“ твърди, че хикс не е равен на игрек, понеже игрек е равен на хикс. До това ли се свежда вашият виц?

— Не знам, Роби. За бога не ми пречете да спя с вашите алгоритми.

— Няма бог — рече Роби и се оттегли в ъгъла си.

На следващия ден, щом седнахме на масата, Роби заяви:

— Трябва да ви разкажа виц.

— Хайде, Роби, разправяй — съгласих се аз.

— Купувач идва при продавач и го пита каква е цената на единица мярка от продаваната стока. Продавачът отговаря, че единица от продаваната стока струва една рубла. Тогава купувачът казва: „Вие обявявате, че цената е една рубла, за да си помисля, че цената не е точно една рубла. Но цената действително е една рубла. Защо лъжете?“

— Много хубав виц — каза тъща ми, — ще се постарая да го запомня.

— Защо не се смеете? — попита Роби.

— Но, Роби — казах аз, — вицът ви не е смешен. Няма го онова положение, при което случката изглежда смешна.

— Не, вицът е смешен — упорито рече Роби — и вие сте длъжни да се смеете.

— Но как да се смеем, като не е смешен.

— Не, смешен е! Настоявам да се смеете! Длъжни сте да се смеете! Искам да се смеете, защото е смешен! Искам, настоявам, заповядвам незабавно, бързо, моментално да се смеете! Ха-ха-ха-ха!

Роби явно не беше на себе си.

Жена ми остави лъжицата и се обърна към мен:

— Никога не ни оставяш спокойно да се нахраним. Намери с кого да се захващаш. С глупавите си шеги доведе бедния робот до истерика.

Изтривайки сълзите си, тя напусна стаята. След нея, запазвайки мълчание, с високо вдигната глава излезе и тъщата.

Останахме сами с Роби.

И тогава той се развихри.

Думата „глупави“ извлече от речника му лавина синоними.

— Глупак! — крещеше той с пълната мощ на високоговорителя си. — Ахмак! Тъпак! Кретен! Малоумен! Психопат! Шизофреник! Смей се, дегенерат, защото е смешно! Хикс не е равен на игрек, понеже игрек е равен на хикс, ха-ха-ха-ха!

Не искам да описвам подробно тази безобразна сцена. Боя се, че не се държах така, както подобава на един истински мъж. Обсипван с град от ругатни, стиснал юмруци в безсилна ярост, хихиках плахо, опитвайки се да успокоя развилнелия се робот.

— Смей се по-високо, говедо такова! — не мирясваше той. — Ха-ха-ха-ха!

На следващия ден кръвното ми толкова се бе покачило, че лекарят ми забрани да ставам...

Роби много се гордееше със способността си да разпознава образи. Притежаваше изумителна зрителна памет, която му даваше възможност да разпознае между стотици сложни рисунки оная, която веднъж бе видял бегло.

Стараех се да развивам у него тези способности.

През лятото жена ми замина в отпуск, тъща ми беше на гости при сина си и ние с Роби останахме сами в апартамента.

— Спокойна съм — каза на сбогуване жена ми, — че Роби ще се грижи за теб. Гледай само да не се карате.

Жегата беше голяма и аз, както винаги по това време, си остригах косата.

Върнах се в къщи от бръснарницата, повиках Роби. Той се появи незабавно.

— Бъдете така добър, Роби, дайте ми да хапна.

— Цялата храна в тази къща, както и всички вещи, намиращи се в нея, освен предметите за общо ползване, принадлежат на нейния

собственик. Не мога да изпълня искането ви, тъй като представлява опит да се присвои чужда собственост.

— Но нали аз съм собственикът на този апартамент.

Роби се приближи до мен и внимателно ме огледа от краката до главата.

— Образът ви не съвпада с образа на собственика на тази къща, който се пази в клетките на паметта ми.

— Просто си остригах косата, Роби, но въпреки това съм същият. Не помните ли гласа ми?

— Гласът може да се запише на магнитофонна лента — сухо забеляза Роби.

— Но има стотици други белези, които свидетелствуват, че съм аз. Винаги съм смятал, че сте способен да прецените такива елементарни неща.

— Външните образи са обективна реалност, независеща от съзнанието ни.

Надутата му самоувереност взе да действа на нервите ми.

— Отдавна се канех да поприказвам сериозно с вас, Роби. Струва ми се, че би било много по-полезно за вас да не тъпчете паметта си с прекалено сложни понятия, а да мислите повече за изпълнението на основните си задължения.

— Настоявам да напуснете тази къща — изрече той на един дъх. — Да напуснете, да се махнете, да изчезнете, да се пръждосате. Иначе ще употребя физическа сила, насилие, принуждение, удари, побой, набиване, нараняване, осакатяване, обезобразяване.

За съжаление знаех, че почне ли Роби да се изразява по този начин, да се спори с него е безполезно.

Освен това перспективата да получа някоя плесница не беше особено примамлива. Ръката му е тежка.

Три седмици живях у един приятел и се върнах в къщи чак когато пристигна жена ми.

През това време и косата ми поизрасна.

Роби вече свикна напълно с нас и се чувства като у дома си. Вечер стърчи пред телевизора. Останалото време човърка до захлас

нещо в схемата си, подсвирквайки си високо някаква мелодия. За съжаление конструкторът не му беше дал музикален слух.

Боя се, че стремежът към усъвършенствуване взима у Роби патологични форми. Домашната работа върши без никакво желание и крайно небрежно. Отнася се с явно пренебрежение към всичко, което не е свързано с неговата особа, и разговаря с всички с покровителствен тон.

Жена ми се опита да го научи да превежда. Зазубри удивително лесно френско-руския речник и сега с упоение поглъща купища криминална литература. Когато го помолим да преведе прочетеното, небрежно отвръща:

— Няма нищо интересно. Прочетете си го сами.

Научих го да играе шах. Отначало всичко вървеше гладко, но после логическият анализ, изглежда, му подсказа, че най-сигурният начин да спечели е нечестната игра.

Използва всеки удобен случай да размести незабелязано фигурите ми на дъската.

Веднъж в средата на една партия открих, че е изчезнал царят ми.

— Къде си дянал царя ми, Роби?

— На третия ход вие получихте мат и аз го магнах — нахално заяви той.

— Но това е невъзможно! Поставете царя на мястото му.

— Ще трябва да я понаучите тая игра — каза той и събори фигурите от дъската.

Напоследък проявява интерес към стиховете. За съжаление, интересът му е едностранчив. Готов е с часове да изучава класиците, за да открие неподходяща рима или неправилни словосъчетания. Удаде ли му се, цялата къща се тресе от оглушителния му смях.

Характерът му се разваля с всеки изминат ден.

Само елементарната порядъчност ме въздържа да не го подаря на някого.

Освен това не ми се иска да огорчавам тъщата. Те с Роби изпитват огромна симпатия един към друг.

ЗАВРЪЩАНЕ

Неочаквано гласът на геолога наруши привичната тишина на каюткомпанията:

— *Не е ли време да поговорим, командире?*

„Не го бива вече сърцето — помисли си командирът, — тупа като на момче, направило пакост. А нали очаквах този разговор. Само кой знае защо ми се струваше, че ще го почне не геологът, а докторът. Странно, той се държи така, като че ли всичко това не го засяга. Не мога да търпя идиотския му навик да рисува с вилицата по покривката. Изобщо здравата се е отпуснал. Но да си говорим истината, всички се държахме не както подобава. Всички освен физика.“

— ... *Знаете, че не съм за първи път в Космоса...*

„... Да, така е. Участвувал е в три експедиции. На залежите от уран на Венера и на още нещо от тоя род. И докторът е летял два пъти до Марс. Председателят на комисията смяташе, че двамата са най-подходящи за Големия космос. Нищо не разбират ония в комисиите. Много важно: извънредно пластична нервна система! Идеален вестибуларен апарат! Пукната пара не струва всичко това. И аз дори не си представях какво нещо е Големият космос. Абсолютно пусто пространство. Години летиш с бясна скорост, а всъщност висиш сякаш на едно място. Загубваш всякаква представа за времето. Пространствени халюцинации. Докторът би могъл да напише отлична дисертация за космическите психози. Отначало всичко вървеше нормално, докато не включихме фотонния ускорител. Май само физикът нищо не чувствуваше. Погълнат бе изцяло от работата. Интересно, именно физика не искаха да включат в състава на експедицията. Неустойчиво кръвно налягане. Ама че тъпаци са ония в комисиите.“

— ... *Известно ми е, че уставът на космическата служба забранява на членовете на екипажа да обсъждат действията на командира...*

„... Добре, че не знаете цялата истина. Как щяхте да плюете тогава на устава. И физикът спомена за устава малко преди да го убия. Никога не съм мислил, че съм способен така хладнокръвно да извърша такова нещо. Сега ще ме съдят. Тия двамата вече са ме осъдили. Остава съдът на Земята. Там ще трябва да давам обяснения за всичко: и за провала на експедицията, и за убийството на физика. Интересно, действува ли още на Земята законът за давността на престъпленията? Нали от момента на смъртта на физика на Земята трябва да са изминали най-малко хиляда години. Хиляда години откакто загубихме връзка със Земята. Хиляда години висим в празното пространство, движейки се със скорост, недостъпна за въображението. А през това време на ракетата изминаха само няколко години.“

— ... *И все пак аз ще си позволя да наруша устава и ще ви кажа какво мисля...*

„... Не знаем нито нашето, нито земното време. А като не знаеш времето, нищо не можеш да направиш в Космоса. За да определим какъв път сме изминали, трябва да интегрираме два пъти ускорението спрямо времето. Скоростта може да се определи и по доплеровия ефект, но спектографът е разрушен. Каква глупост да се монтира най-ценната апаратура в носовата част. Кой би могъл да допусне, че ще се повреди кобалтовият часовник. Винаги се е смятало, че радиоактивното разпадане е най-сигурен еталон на времето. Отначало, когато започна историята с часовника, помислихме, че скоростта влияе върху времето. Съвсем неочаквано кобалтовият датчик се взриви и разруши цялата носова част. После физикът всичко ми обясни. Количеството на заредените частици в пространството превишило десетки пъти предполагаемото. При субсветлинната скорост на кораба те създали мощен поток твърдо лъчение, което предизвикало верижна реакция в радиоактивния кобалт. Почти веднага след това автоматът изключил главния реактор. Там също започнала верижна реакция. Имали сме късмет, че биологичната защита на кабината не е пропуснала лъчението.“

— ... *Знам, че от Космоса се разочарова онзи, който очаква от него твърде много...*

„... Вие с доктора не сте изпитали още най-страшното разочарование. Все още си мислите, че се връщаме на Земята. Не мога да ви кажа, че възможността да се върнем е само една милионна. Аз

самият не разбирам как успях да насоча кораба към Слънчевата система. Сега не знам с каква скорост се движим. И дали ще ни се удаде със спомагателните реактори да намалим скоростта? Най-многого, на което можем да се надяваме, е да излезем на постоянна орбита около Слънцето. Но за това трябва да знаем скоростта. Едно на милион е шансът да успеем. Поне да работеше главният реактор. Но той никога вече няма да заработи. Физикът премести прътите в него. Не бива да ви го казвам. Най-страшното нещо в Космоса е да загубиш всякаква надежда.“

— ... *Най-тежкото разочарование, което преживях...*

„... Колко разочарования съм преживял? Пръв стъпих на Марс. Безжизнената, студена пустиня веднага изби от главата ми младежките бълнувания за синеоки красавици на далечните светове и фантастични чудовища, които трябваше да красят зоологическите музеи. Не срещнах в Космоса нищо, което поне малко да напомня онова, от което изпадах в такъв захлас, като четях фантастичните разкази. Нищо освен хилави лишеи и дрожди. Ами неудачното кацане на Венера? Колко разочарования, как уязви самолюбието ми. Но тогава милиони хора денонощно седяха пред радиоапаратите и жадно ловяха всяко мое съобщение, а ободрителните думи от родната Земя и приятелите ми помогнаха да издържа. А сега? Експедицията се провали. Дори и да се случи чудо, какво ще отнеса на Земята? Разкажания за убийството на физика и жалки сведения за Големия космос, станали им вече отдавна известни за десетте столетия, които трябва да са изминали на Земята от момента на нашето излитане. Ще приличаме на появили се в двадесетия век първобитни хора със сензационното съобщение, че ако триеш едно о друго две дървета, може да се получи огън. Не знам дали на Земята са приемали моите съобщения. Остана ни само квантовият предавател на светлинни честоти. Каква полза, че той непрекъснато предава сигнала: «Земя, Земя, тук е „Метеор“.» Приемателите ни не работят. Моите съобщения блуждаят нейде из етера. Кой на Земята ще помни сега, че преди хиляда години е бил изпратен в Космоса някакъв си «Метеор»...“

— ... *Е, че в Космоса се изпращат такива страхливци и убийци като вас, командире...*

„... Аз убих физика. Когато автоматът изключи главния реактор, физикът се зае с изчисленията. Веднъж дойде при мен в командната

кабина, когато геологът и докторът спяха. Носеше две дебели тетрадки.

— Лошо е положението, командире — каза той, като седна на дивана. — В реакторите е започнала верижна реакция, затова автоматът ги е изключил. Получава се нещо като омагьосан кръг: докато не намалим скоростта, не бива да включваме реакторите. Потокът от твърди лъчения, който направи такива бели, се поражда в резултат на нашата скорост. А скоростта не можем да намалим, без да включим главния реактор. Ще се наложи да променя положението на прътите в него.

Разбирах какво означава това.

— Добре — казах, — дай ми схемата и аз ще го направя. Навигационните изчисления ще съумеете да направите и без мен.

— Забравихте какво гласи уставът, командире — рече той, като ме потупа по рамото. — Помните ли: «Каквото и да се случи, командирът няма право да напуска кабината по време на полет.»

— Глупости — отвърнах. — Има обстоятелства, при които...

— Щом стана дума за обстоятелствата — прекъсна ме той, — аз не съм ви казал още всичко. След като изменя положението на прътите в реактора, той ще работи само докато намалите скоростта дотолкова, че да не влияят твърдите лъчения. След това ще престане да работи завинаги. Не мога да кажа точно при каква скорост ще настъпи този момент. Ще ви останат само спомагателните реактори, които нямат фотонни ускорители. Не знам ще съумеете ли с тях да постигнете нещо. Освен това не разполагате с еталон на времето. Голяма част от автоматите са разрушени. При тези условия практически е невъзможно да се върнете на Земята. Може би има само един шанс, един на милион, и този шанс се нарича интуиция на космонавта. Разбирате ли сега защо не бива вие да слизате в реактора?

Тогавя обсъдихме с него всичко. И двамата разбяхме, че след като е стоял в реактора, той вече не може да се върне в кабината. Аз отговарях за живота на геолога и доктора. Би било безумие да оставя да умре в кабината този наситен източник на радиоактивно лъчение.

Уговорихме се, че ще го изгоря в плазмената струя.

— Отлично! — рече той. — Така поне ще съм спокоен, че реакторът е заработил.

Струваше ми се, че остана цяла вечност в този реактор. Видях го на екрана на кърмовия телевизор, когато се измъкваше през дюзата. Той се усмихна и ми махна с ръка, че всичко е наред. Тогава натиснах бутона.

Когато геологът и докторът ме запитаха къде е физикът, аз им казах, че е станало нещастие с него. Изпратил съм го да провери състоянието на фотонния ускорител и без да искам, съм включил реактора. Не можех да им кажа истината. Те не биваше да знаят в какво безнадеждно положение се намираме. Замълчаха. Може насаме и да са разговаряли, но оттогава вече няколко години не съм чул от тях нито дума. Хиляда земни години не съм чувал човешка реч. После забелязах, че са почнали да пият, нали запасите от спирт бяха при доктора. Когато им взех спирта, докторът измисли дяволския фокус с топчето. Нещо в стила на индийските йоги. Изпадаха в някакво безчувствено състояние, като фиксираха дълго стъкленото топче. Обзелата ги космическа психоза от ден на ден се засилваше. Трябваше да предприема нещо. Не можех да ги оставя да полудеят. Тогава ги напердаших двамата. Сега поне успявам да ги заставя да правят всеки ден гимнастика и редовно да се хранят.“

— ... *Може, преди да се върнем на Земята, да се опитате да се избавите и от нас, както се избавихте от физика; но поне ще знаете, че сме разбрали що за човек сте, командире!*

„... Шансът е един на милион, но аз трябва да изляза на постоянна орбита, поне да се опитам да спася тия двамата.“

— ... *За действията си — каза командирът — аз ще отговарям на Земята. А сега ви заповядвам да облечете специалните костюми против претоварване и да легнете. Намаляването на скоростта ще стане много рязко.*

Главният диспечер взе лентата от телетипа и отиде при конструктора.

— Последните данни за „Метеор“. „Комета“ и „Метеор–5“ ще ги пресрещнат на орбитата на Юпитер.

— Кога можем да ги очакваме на Земята?

— Трудно е да се каже. Изглежда, те са изразходвали всичкото си гориво. Скоростта им е около петстотин километра в секунда. Ще

трябва да я намалим с нашите кораби.

— Какво е заключението на Академията?

— Никой не може да разбере как за пет земни години са изминали целия път. Максимов допуска, че „Метеор“ е попаднал в такава област на космическото пространство, където времето тече обратно, но това е само предположение...

ОТНОВО НА ЗЕМЯТА

В последния час на полета Ърли изригна толкова проклетия, че ако ги наредиш във верига, дължината ѝ би представлявала най-малко няколко парсека^[1].

Впрочем аз напълно го разбирах. Планетарното гориво е на привършване, никакви сигнали, разрешаващи ни да кацнем, а под нас безкрайни гори.

И на мен не ми беше леко, защото се оказа, че земната ос е ориентирана спрямо Слънцето съвсем не така, както би следвало да бъде, и изчисленията за кацане, направени своевременно от анализатора, не ставаха за нищо.

Арсен Циладзе бе късметлия. Седеше пред пулта си с гръб към командира и не виждаше яростните погледи на Мюлер.

— Ей сега, Ърли — казах. — Почакай още малко. Може би ще успея да уточня ъгъла по Полярната звезда.

— Добре — каза Мюлер, — да почакам, ама ми дай назаем триста тона гориво. — Надигна се и дръпна към себе си лоста за включване на спирачния двигател.

Не помня добре какво стана после, защото никак не понасям вибрациите при кацането.

Когато дойдох на себе си, нашият „Разузнавач“ вече се поклащаше на амортизаторите си.

— Пристигнахме — каза Ърли.

Около ракетата бушуваха пламъци.

Циладзе свали слушалките и отиде при командира.

— Напразно избърза, Ърли. Все пак нейде трябва да има космодрум.

— Нищо — рече Мюлер, — можеше да бъде и по-лошо нали, Момко?

Не отвърнах, защото бях почнал да хълцам.

— Пийни вода — каза Ърли.

— Нищо, от нервите е — казах.

Арсен включи външните пожарогасители. Бордовите дюзи заизригнаха фонтани жълта пяна, която почна да гаси горящите клони.

— Как е самочувствието, Момко? — запита Ърли.

Пак хлъцнах няколко пъти.

— Престани да хлъцаш — каза той, — за цял живот все едно не можеш се нахълца.

— Сега какво ще правим? — попита Арсен.

— Газ. Цели пет часа. Ще издържиш ли, Толик?

— Надявам се — казах.

— По-добре да изчакаме. — Стори ми се, че и Ърли се зарадва на възможността да се поотложи дезинфекцията. — Ти полегни, а ние с Арсен ще се избръснем.

Арсен засумтя. Да предложиш на Циладзе да си обръсне брадата, е все едно да молиш пауна да продаде опашката си.

Ърли извади от едно чекмедже на пулта бръснарските си принадлежности и всевъзможни шишенца. Тази процедура той вършеше винаги с голяма тържественост.

Помислих, че командирът нарочно отлага излизането от ракетата, за да ни даде възможност да поразмислим за главното. По време на полета не ни беше до това.

— Няма за къде да бързаме — каза той, като разглеждаше в огледалцето брадичката си, — чакали са ни четиридесет и четири века, ще почакаат още малко.

— Ами, чакали! — рече Циладзе. — Как не! Много сме им притрябвали.

„Аха, започнаха“ — помислих си.

— А твоето мнение, Момко?

— Нужни сме им — казах аз. — Нима някоя цивилизация ще се откаже от такива експонати. Направо сме за музея. „А ето, деца, първобитни хора, населявали нашата планета през двадесет и първия век, а тук са примитивните оръдия, които са използвали: космически кораб с анихилационни двигатели и планетарен робот-разузнавач.“

— Карай, карай, Момко. Кажи и за брадата.

— Ще кажа. „Обърнете внимание на слаборазвитите слепоочия на единия от тях и си припомнете какво съм ви разправяла за еволюцията на Хомо Сапиенс.“

— Глупости! — рече Ърли. — Човекът не се е променил от незапомнени времена и потомците ни от шестдесет и петия век...

— Човекът бавно се променя — прекъсна го Арсен, — но човечеството като цяло много се е променило и техниката бързо се развива. Страшно е да си представим какво ли са понаизмислили там за тия четиридесет и четири века.

— Добре де — рече Ърли, — все някак ще се оправим с техниката. Хайде, почвай дезинфекцията.

Лежах на койката с лице към стената. На душата ми беше много тежко. Знаех, че ще бъде така. Нали в края на краищата сами приехме, никой не ни бе принуждавал. Просто досега не бяхме имали време да поразмислим за всички тези неща. Можеш ли да мислиш за съдбата на човечеството, когато трябва да спасяваш кожата си, да избиваш с лазера гигантски паяци или да унищожаваш плантации от кактуси-кръвопийци. В анабиозната вана също не можеш да мислиш.

Обърнах се на другата страна.

— Не спиш а, Момко?

Ърли лежеше по гръб. По израза на лицето му разбрах, че и той мисли за същото.

— Не ми се спи. Кажй, Ърли, ние наистина ли ще изглеждаме за тях като питекантропи?

— Не мисля, Момко. Четиридесет и четири века са, разбира се, много голям срок, но нали и ние сме представители на високоразвита цивилизация. Забравяш за приемствеността на културата. Нима Аристотел би изглеждал като дивак за нашите съвременници?

Неволно си помислих какъв ли вид би имал Аристотел, ако попаднеше на нашия „Разузнавач“.

— Добре — казах, — ще видим.

— Погледни — каза Ърли.

Вероятно съм бил заспал, защото, когато отворих очи, Ърли изследваше пробите, взети от атмосферата, а Арсен човъркаше нещо в ПЛАР-а.

— Махни му въоръжението — рече Ърли, — тук няма с кого да воюва.

— Да се надяваме — отвърна Арсен.

Мюлер извлече още една проба въздух.

— Ей сега, момчета — каза той, като нагласяше колбата-апарат.
— Още една биологична проба и може да излизаме.

За първи път виждах ръцете на Ърли да треперят.

Навярно и аз не съм изглеждал по-добре.

Циладзе демонтира от ПЛАР-а антипротоновия излъчвател и го остави на пода до картечницата. Лишен от страшните си оръжия, планетарният ни разузнавач придоби съвсем добродушен вид.

— Роботът ще върви пръв — каза Мюлер, като отвори люка.

Преди да изляза, погледнах скалата на електронния календар за земното време. Показваше дванадесети януари 6416 година.

* * *

Голяма пакост бяхме направили при кацането. Дърветата около ракетата бяха овъглени и покрити със засъхнала пяна.

Беше много горещо. Арсен засенчи с ръка очите си и погледна през стиснатите си пръсти към Слънцето. Вирнал бе брадата си право към небето.

— Кажу ми, Ърли, къде кацнахме? — попита той.

— Струва ми се, на Земята — невъзмутимо отвърна Ърли.

— Разбирам, че не е на Луната. Интересува ме ширината, на която сме се приземили.

Ърли сви рамене.

— Попитай него. Той изчисли изумително точно кацането.

Безропотно преглътнах хапливата забележка.

— Някъде между тридесет и петия и тридесет и осмия паралел — казах.

Ърли се усмихна и със злорадство реших да му го върна.

— Ако Ърли не бързаше толкова с кацането — рекох с небрежен тон, — щяхте да получите данни за новото положение на земната ос. Сега мога само да кажа, че тя съвсем малко се отклонява от перпендикуляра към плоскостта на еклиптиката.

Арсен подсвири.

— Така, ясно — рече Ърли, — вечно лято. Извини ме, Момко, за глупавата шега. Ти наистина си великолепен навигатор.

Не знам доколко го каза сериозно, но от вълнение чак се изпотих, защото похвалата на Ърли за мен е най-важна от всичко на света. Изобщо Ърли е такъв човек, че за него бих влязъл, без да се замисля, и в огъня. Арсен също е добър другар и много смел, но Ърли повече ми харесва.

Циладзе смутено се огледа наоколо и неочаквано произнесе с патетичен тон:

— Хората, способни да направят това...

— Са знаели какво вършат — прекъсна го Мюлер. Ърли не понасяше, когато някой се разкисва.

— Интересно все пак, а къде са самите хора? — казах.

Пожарището бе свършило и ние вървахме из гората по зелената трева. Не знам дишал ли съм някога такъв прекрасен въздух.

Внезапно ПЛАР-ът спря и вдигна ръка. Отпред имаше поляна.

Честна дума, за малко не се разревах, когато видях група младежи и девойки по шорти и с пъстри ризи. Когато излетях от Земята, бях само на дванадесет години и още не бях виждал свои връстници.

Ърли приветствено им замахва. Те се усмихнаха и също замахаха, но ми се сториха някак смутени.

Направихме няколко крачки към тях и на лицата им се изписа страх.

„Странно държане за такава среща“ — мина ми през ума.

— Ние сме екипажът на космическия кораб „Разузнавач“ — викна им Ърли. — Излетяхме от Земята на седми март в две хиляди четиридесет и трета година. Приземихме се тази нощ в два часа и десет минути недалеч оттук.

Усмивките на земните жители станаха по-широки, но разстоянието помежду ни се поувеличи.

Не знам колко време щяхме още да си разменяме така усмивки, ако не беше се появил от гората розовобузест шишко, яхнал исполинска мравка.

ПЛАР-ът се изправи. Имаше си лични сметки с насекомите.

Мравката също се изправи и заплашително раздвижи мандибулите си.

— Махнете работа — завика розовобузестият.

— Той не е въоръжен — отвърна Арсен. — Закарайте мравката си по-далеч!

— Мравката не е виновна, просто аз се боя от роботите.

— ПЛАР, в кабината! — изкомандува Ърли.

За първи път виждах ПЛАР да изпълнява така неохотно наше нареждане. Розовобузестият изчака да се скрие роботът, слезе от мравката и се запъти към нас.

Застанахме мирно. Най-сетне настъпил бе дългоочакваният тържествен момент на срещата. Рапортът на Ърли беше просто великолепен!

Розовобузестият го изслуша с прибрани до тялото ръце, като пристъпваше от крак на крак. Лицето му имаше такова изражение, като че ли се мъчи да си припомни нещо.

— Приветствувам ви, покорители на звездните простори... — неуверено почна той, — горди... ъ... скоколи на Космоса.

Не разбрах добре какви са тия скоколи, вероятно искаше да каже соколи. Розовобузестият продължи още няколко минути беззвучно да движи устните си, но после явно реши, че официалната част е свършила, и ни запрегръща всички поред.

— Трудно ми е да ви предам колко се радвам, че пристигнахте! Да се запознаем — Флавий, историк.

Наистина така бе по-хубаво от всякакви речи!

Щом си отиде ПЛАР, недоверието към нас изчезна. Заобикаляха ни доброжелателни, весели хора.

— През нощта по всички канали за телепатична връзка ви предавахме указания за кацането — рече висока дългокрака девойка, — но, изглежда, обшивката на кораба ви не пропуска телепатичните лъчи.

Арсен погледна многозначително към Ърли.

— Да, разбира се... — каза той, — не ги... пропуска.

— От какво да започнем? — запита Флавий. — Може би искате да си починете?

— Не, благодаря — отвърна Ърли. — Трябва най-напред да решим къде да предадем материалите от експедицията. Навярно имате някакъв институт за изучаване на Космоса?

Лицето на Флавий изразяваше пълно объркване.

— Материали? — повтори той, като оглеждаше съотечествениците си. — Има ли измежду вас космолог?

След известен смут напред излезе около петнадесетгодишно момче, носът му бе осеян с лунички.

— „Разузнавач“? — запита то, като силно се изчерви. — Експедицията до третата планета на Тау от съзвездието Кит. Масата е равна на три четвърти от земната маса, разстоянието до централното светило в перигея е триста милиона километра, извършва една обиколка около светилото за три и половина земни години, денонощието е равно на две земни, фауната е представена главно от насекоми, флората...

Още десетина минути то ни бомбардира с всевъзможни сведения, а аз гледах Ърли и си мислех колко ли му е трудно да запази това спокойно и пълно с внимание изражение.

— ... Втората експедиция за Тау Кит — продължаваше момчето като картечница — е стартирала от Земята хиляда години след „Разузнавач“ и се е върнала преди хиляда години. Те са летели с по-съвършени двигатели. Втората експедиция е доставила на Земята вимпела, оставен на планетата от екипажа на „Разузнавач“.

Бедният Ърли! Бе отдал на „Разузнавач“ всичко, което можеше да пожертвува един жител на Земята.

— Ясно — каза той. — Запазени ли са отчетите на тази експедиция?

Момчето сви рамене.

— Те са в наследствената ми памет, аз съм от рода на космолозите.

Арсен понечи нещо да каже, но се отказа и само изкрюка като патица.

— А сега — запита Ърли — на какви кораби летите?

Право да си кажа, не разбирах какво смешно има във въпроса, но младият космолог се изсмя доста неприлично. Сякаш го бяха попитали на метла ли летят.

— Не — каза най-сетне той, като се поуспокои, — ние не можем да изразходваме толкова енергия. Изучаването на Космоса става с помощта на корлойдди. Освен това всеобщата теория за еволюцията на материята дава възможност да се съставят анулативни прогнози за всеки участък на метагалактиката.

Погледнах към Ърли. „Не провесвай нос, Момко, не е толкова страшно“ — говореше погледът му.

— Корлойдди — замислено рече Циладзе, — това са...

— Елате, ще ви ги покажа — облекчено си отдъхна момчето.

Изминахме най-много сто крачки и видяхме огромно прозрачно кълбо, пълно с розова светеща течност, в която плаваше някаква сива маса, около два метра в диаметър, с множество израстъци.

— Корлойдът е изкуствен мозък, приемащ радиовълните. Той преработва цялата постъпваща от Космоса информация и я подава в общата телепатична мрежа. На Земята има към две хиляди корлойда. Използваме ги като средство за глобална телепатична връзка.

— Стига — рече Флавий, — нашите гости навярно вече умират от глад. Да вървим да обядваме, само че... — той критично ни огледа от краката до главата — вие не сте облечени за нашия климат.

Ние наистина се обливахме в пот в плътните комбинезони. Изобщо в сравнение с придружаващата ни ярко облечена тълпа приличахме на сиви омърлушени кикимори.

Флавий ни поведе към някакви ниски постройките, разположени сред рядка горичка. Към нас се приближи малка черноока жена.

— Как е ръката ти, Жоана? — запита я Флавий.

Жоана кокетливо се усмихна и протегна двете си ръце. Дясната беше малко по-къса от лявата.

— Расте. Скоро ще мога пак да свиря на арфа.

Арсен измърмори нещо през зъби. Дочух само думата „саламандри“.

Не мога да кажа, че фабриките им ми направиха потресаещо впечатление. Мрачни и ниски постройките, вътре някакви линове, вкопани направо в земята. В тях нещо гадно съскаше и пускаше мехури.

Флавий порови с дълга кука в единия лин и извади вързоп шорти. После извърши същата манипулация в съседния лин. Този път уловът му се състоеше от ризи с най-различни цветове и десени. От третия извади сандали.

— Преобличайте се — рече той.

Трябваше да видите умолителния поглед, който му хвърли Циладзе, за да разберете колко неудобно е за човек от двадесет и първия век, при това с порядъчно шкембе, да се съблече пред очите на

тълпа, състояща се половината от жени. Но всяка епоха си има свои представи за приличие и Арсен, свивайки се от срам, измина целия път до голготата.

Ние с Ърли по-мъжествено понесохме кръста си, но, право да си кажа, бих предпочел схватка с паяците пред това изпитание. Освен това дрехите не бяха още напълно изсъхнали.

— Странен начин за съхраняване на облекло — рече Арсен, като приглаждаше брадата си. В новото одеяние видът му беше много импозантен.

— Тук те не се съхраняват — рече Флавий, — а се произвеждат. От въглеродния двуокис и атмосферните пари. Бактериално-нуклеотиден синтез.

Не ми стана много ясно какво означава това.

В следващата постройка видяхме как няколко мравки вадят от също такъв лин розови плочки и ги подреждат на пода.

Но всичко това е нищо в сравнение с онова, което видяхме в третата постройка. Не мога да се оплача от космическата храна, но и досега ми потичат лиги, като си припомня ония аромати. Никога не съм предполагал, че храната може така възхитително да ухае.

— И това ли е синтетика? — запита Арсен. Такова изражение на очите съм виждал само у гладните паяци на Спайра.

— Да — рече Флавий. — Сега ще я опитате.

Вървахме край малки розови вили, разположени в гората на голямо разстояние една от друга. По пътя често срещяхме огромни мравки да мъкнат същите плочки, които бяхме видели в една от постройките. На близката полянка няколко мравки строяха от тези плочки къща.

— Някакъв специално отгледан вид ли са? — запита Арсен.

Флавий кимна.

— Как ги дресирате?

— Изменяме генетичния им код.

— Не виждам никакви машини — рече Ърли.

— А какви машини бихте искали да видите?

— Ами поне транспортни. Не можете с тия мравки да пътувате по цялото земно кълбо.

— Защо да пътуваме? — Изглежда, Флавий не разбра въпроса.

— Как защо? Прииска ви се например да поживеете на друго място.

Историкът се замисли.

— Такава необходимост едва ли може да възникне — неуверено каза той. — Условията във всички зони за живеене са абсолютно еднакви.

— Да допуснем, но как се събирате на съвещания, на научни конгреси — настояваше Ърли.

Някой отзад прихна да се смее.

— Конгреси ли? — повтори Флавий. — Защо да се събираме на конгреси, когато разполагаме с глобална телепатична връзка.

— Ясно, Ърли — с раздражение рече Арсен. — Те нямат никакви транспортни средства. Нямат и толкова, излишно е да ги разпитваш.

— Имаме такива средства — каза вървящият до него мъж. — Разполагаме с биотрангуларно преместване в пространството, но почти никой не го използва. Изразходва се прекалено много енергия. Освен това действа зле на нервната система.

Да ме убиеш, ако разбрах що за преместване е това.

— Ще имаме възможност за всичко да поприказваме — каза Флавий. — Ето и моя дом.

Той някак странно зацвърча и дотичалите на зова му мравки веднага взеха да донасят отнейде розови маси и да ги подреждат на поляната.

Честна дума, не бях присъствувал досега на такова удивително пиршество. Представете си наредени под дървета маси, озарявани от причудливи сияния на фосфоресциращи в чашите течности, странни ястия с неописуем вкус, поднасяни от мравки на огромни табли, и весели, оживени лица на хора, отдалечени от нашата епоха с четиридесет и четири века.

— За здравето на космонавтите! — каза Флавий, като вдигна чашата си с тъмно питие, напомнящо бира.

Арсен стана и произнесе дълъг доста увъртян тост.

Седящата до него русокоса красавица не откъсваше възхитения си поглед от брадата му. Явно това украшение не бе познато на нашите потомци.

— Космонавтът се харесва на Ела — рече Флавий.

Може би не всяка наша съвременница би се смутила от подобна забележка, но последва нещо, което далеч надхвърляше понятията за скромност от двадесет и първия век. Девойката нежно погали Арсен по бузата и с най-невинен вид каза:

— Искам да имам дете от него, за да се роди с такова нещо.

Не мога да опиша какъв възторг предизвикаха думите ѝ у присъстващите.

Циладзе седеше червен като рак, а аз си мислех колко по-възрастни сме от тези хора, всеки един от които беше по-млад от правнуците на нашите правнуци. Впрочем аз се поувлякох, защото лично аз още не можех да имам никакви правнуци.

Съседката ми отдясно поглеждаше със завист дамата на Арсен и няколко пъти плъзна погледа си, пълен със съжаление по страните ми, покрити със светъл мъх.

— Кога стартирахте? — запита Флавий, след като поутихнаха възторзите.

— На седми март две хиляди четиридесет и трета година — отвърна Ърли.

Флавий запресмята нещо наум.

— Значи — рече той, — пет години след великата битка на хората с роботите, нали така?

От изненада аз захълцах. Винаги ми се случва, когато съм силно развълнуван.

Арсен остана със зяпнала уста. Само Ърли запази каменно спокойствие.

— Тридесетте и четиридесетте години на двадесет и първия век — замечтано продължи Флавий, — каква трудна и романтична епоха! Войни с космически пришълци, бунтове на родените в колба, лов на динозаври!

— Вие ходили ли сте на лов за динозаври? — задъхвайки се от вълнение, прошепна съседката на Арсен. — Как изглеждат? Разправете.

На лицето на Арсен ясно личеше борбата между вечния стремеж на човека към истината и очарованието на сините очи.

— Хм, динозаврите ли — рече той след известно колебание, — те... общо взето... те... на задните лапи... пиф-паф!

С това очевидно се изчерпваха сведенията на Циладзе за допотопните животни. Той познаваше много по-добре двуметровите паяци, способни за няколко минути да изпият кръвта на слон.

— Кажете — предпазливо започна Ърли, — откъде имате... толкова подробни сведения за двадесет и първия век?

Флавий се засмя.

— На мое разположение е — самодоволно каза той — най-богатата колекция манускрипти от двадесет и първия век, намерени от мравките при разкопки на един древен град.

— Много интересно! — рече Ърли.

— Още по чашка мускора? — предложи Флавий.

* * *

— А ние си въобразявахме — каза Арсен, когато останахме сами — чудеса на техниката! Живеят в гората, ходят по къси панталони, яздят мравки и май не използват огъня.

— Биологична ера — замислено произнесе Ърли, — кой би могъл да предположи? Всъщност защо им е цялата наша техника? Човек е създал машините, за да компенсира неприспособеността си към природата, а те не само са променили природата, но и самия човек. А техника те си имат своя, май не по-лоша от нашата.

— Но откъде у тях тия странни представи за миналото? — попитах аз.

Ърли разпери ръце.

— Не знам. Я иди, Момко, и прегледай тия манускрипти.

Флавий беше извънредно поласкан.

— Влизайте, влизайте — посрещна ме той, като стана, — ето, тия два рафта са на ваше разположение. Да си призная, надявам се, че ще ми помогнете да си изясня някои неща. За съжаление времето не щади дори и най-безсмъртните творения на човешкия гений. Много листове са поизгнили. Освен това системата за записване с думи не е лесна за дешифриране дори за корлойдите. Много, много неща, отнасящи се до вашата епоха, са все още загадка за нас. Нали знанията се предават по наследство едва от тридесет и петия век и по-ранната история на човечеството е слабо проучена.

Да... Флавий действително беше историк. Само учен, обзет от изследователска страст, можеше да нарече изпокъсаните, полуизгнили листове „манускрипти“. Впрочем останките на древните египетски папируси, над които са си блъскали главите моите съвременници, едва ли са изглеждали по-добре.

На повечето от листата печатарското мастило бе съвсем избледняло и с мъка успях по откъслечните фрази да схвана поне приблизително общия смисъл. Ако не бяха оцелелите тук-там илюстрации, нямаше изобщо да разбера за какво става дума. Очевидно техните корлойдни притежаваха значително по-големи възможности от човешкия мозък.

Прекарах в библиотеката повече от два часа. Когато се върнах, Ърли и Арсен бяха си вече легнали.

— Е, какво ще ни кажеш, Момко? — запита Ърли.

— Литература, действително от двадесет и първи век — отвърнах, като събличах ризата си. — Но доколкото успях да установя, това са останки от научнофантастични произведения, написани предимно през втората половина на двадесети век.

Много забавна история, но никой от нас не се засмя, защото, първо, представите им за бъдещето не бяха по-фантастични от нашите за бъдещето и, второ, ние отново бяхме на нашата дългоочаквана, любима Земя и, което си е право, хората, които я населяваха, ни харесваха.

Заспивайки, си помислих колко ли още изненади ни очакват в този чудесен, малко странен свят, преживяващ втората си младост.

[1] Парсек — единица за измерване на междузвездни разстояния, която е равна на 3,26 светлинни години ($3,084 \times 10^{13}$ км). — Б.р. ↑

РЕШАВАЙ, ПИЛОТЕ!

Марсианката вървеше, поклащайки леко бедра, вирнала малката си кръгла глава. Огромни, черни, леко присвити очи, матово лице с цвета на слонова кост, златисти устни, разтворени в усмивка, на лявото слепоочие — зелен триъгълник — знакът на кастата Пазители на тайната.

Климов трепна.

Все още не можеше да свикне със загадъчната красота на дъщерите на Марс.

— Извинете, бихте ли ми казали къде трябва да заверя билета си?

Тя говореше напевно на космически жаргон, гълтайки края на думите.

— Наляво, в залата за пътници, гише номер три.

— Благодаря! — Марсианката тръсна сребристите си къдрици и като изгледа през рамо Климов, тръгна към вратата. Наметката от скъпи кожи небрежно се влачеше по пода.

„Авантюристка! — с неочаквана злоба си помисли Климов. — Приключения търси! Стовариха на гърба ни планетата си със залязваща култура. Страшно е, като си помислиш само колко ни струват, а каква полза? Само дете научиха нашите момичета да си боядисват златни устните. Туристка!“

Чувствуваше се отвратително. В гърлото му бе заседнала тежка, горчива буца, усещаше тъпи болки в гърба и всички стави.

„Остава само да се разболея.“

Прегледа разписанието на товарните рейсове и отиде в залата за пътници.

В ъгъла под светещата схема на космическите трасета група млади мъже играеха бойк — игра, която космонавтите донесоха от Марс. При всяко хвърляне на заровете вдигаха врява като на футболен мач.

„Технически експерти, все от един дол дренки“ — помисли си Климов.

Бутна вратата и влезе в бара.

Тук все още нямаше много хора. Двойка американци, явно туристи, ако се съди по екзотичните им костюми с безброй ципове и обувките с дебели подметки, пиеха коктейли и един субект с неопределен вид преглеждаше списанията.

Ружена — в бяла престилка с навити ръкави — чародействуваше с миксера.

— Здравей, Витя! — рече тя, като вадеше тапата на една бутилка с пьстър етикет. — Не изглеждаш добре днес. Искаш ли коняк?

Климов замижа и преглътна слюнката си. Чашка коняк — ето какво ще го съвземе.

— Не бива — каза той, като сядаше на столчето, — нали съм резерва. Дай ми, моля ти се, кафе, но да не е много силно.

— Нещо ново?

— Няма. Какво ново може да има... в моето положение?

Взе подадената му чашка и я постави пред себе си, като разля половината на тезгяха.

Ружена побутна към него захарта.

— Не бива така, мили. Ти си съвсем болен. Време е да зарежеш всичко това. Не бива да се самозалъгваш. Космосът изстиска човека докрай. Познавах хора, които на тридесет и пет години вече за нищо не бяха годни, а ти си на...

— Да, не можеш да ги скриеш.

Американецът вдигна глава и зацъка с език. На вратата стоеше марсианката.

— Бутилка кримски мускат — подхвърли тя, насочвайки се към една масичка до прозореца.

— Аз да вървя — рече Климов, — трябва да се обадя в диспечерската.

— В дванадесет ще ме сменят. Ела да ме вземеш, ще ме изпратиш до в къщи. Може би ще останеш — добави тихо тя — завинаги?

— Ще намина — каза Климов, — ако се освободя.

„Ако се освободя — помисли си той. — Що за глупост! От какво ще се освобождаваш, пилоте втора резерва? И днес ще си свободен,

както и вчера, както вече цели три години си свободен. Никой и никога не ще те изпрати където и да било. Търпят те тук само от състрадание, защото знаят, че и без това ще идваш всеки ден, да дебнеш някакъв шанс. Надяваш се да стане чудо, но чудеса има само в приказките.“

На вратата се сблъска с дебел нисък човек в униформа на международния космодрум.

— Как е, Витя?

— Отлично!

— Самочувствието?

— Великолепно.

— А ние тук съвсем закъсахме с товарните превози. Мини в края на смяната, да си побъбрем.

— Ще се отбия — рече Климов, — непременно ще се отбия.

Отиде пак в залата за пътници и седна в дълбокото кресло под високоговорителя. Поредният автобус бе докарал голяма група пътници и залата се бе напълнила с оживена тълпа.

Климов машинално взе от масичката проспекта за туристическите рейсове.

Редовни рейсове до Луната, напълно безопасни полети. Пътниците се обслужват от квалифицирани екскурзоводи-космολози, туристическите лайнери се управляват от най-опитните пилоти.

„Най-опитните — помисли си той. — Всички те са ходели още с къси панталонки, когато съм извършвал първия си рейс до Луната. А сега... Най-опитните! Изглежда, наистина трябва да свърша с тая комедия. Ружена е права. Още сега да отидеш в диспечерската, пилоте, и да кажеш, че от утре... След това ще минеш да вземеш Ружена и край на това мъчително очакване на чудото, край на вечната самота. За какво държеше така на самотата си, пилоте? За делото, на което служиш ли? Там вече няма място за теб. Дошли са нови, много по-опитни, които, когато са били още сополиви палета, са носели на ученическите си куртки възпоменателните значки с твоя портрет. Хайде, реши се, пилоте!“

Диспечерът — момиче в блестяща нова униформа със значката на Космическата академия — го изгледа остро със сивите си очи.

— Защо ви нямаше досега? Току-що откараха в болницата втория пилот на нула шестнадесет. Няма никой друг в резерва освен вас. За три дена — дванадесет извънпланови рейса. Можете ли да летите?

— Ще мога.

— Тичайте веднага при лекаря. Досието ви е вече там. Първият пилот е Притчърд. Ще го намерите в пилотската. Стартът е след четиридесет минути. Успешен полет!

— Благодаря!

Климов затвори след себе си вратата и се облегна на стената.

„Нула шестнадесети, рейсът за Марс. Тичайте по-скоро при лекаря.“ „Да имаш да вземаш! Нека тичат най-опитните, те нямат сърцебиене.“

— Фамилно име?

— Климов. Втори пилот от нула шестнадесети.

— Събличай се!

Непослушните пръсти разкопчаха куртката.

— По гащета.

... Десет завъртания, двадесет, тридесет... сто. Все по-бързо се върти центрофугата, все по-бавно и слабо бие сърцето. Невъобразима тежест притиска корема му, стяга белите му дробове. Тъпи тежки удари в тила. Устата жадно поема въздух. Сто двадесет. Огнени кръгове бясно се въртят пред очите, гаденето от стомаха се изкачва и засяда като буца в гърлото. Сто и тридесет. Непоносима болка в гръбначния стълб. Сто тридесет и пет. О чудо! Безтегловност. Носи се в свободен полет. Черна бездна, осеяна със звезди — сини, червени виолетови. Какво блаженство! Ако само не му убиваше така мундщукът на кислородния апарат. Кой ли глупак е измислил тия нови скафандри...

— Спокойно, Климов! Дишайте, дишайте! — Лекарят извади лъжичката от устата му и загледа часовника си, като му проверяваше пулса. — На колко сте години?

— Там е написано... на петдесет и две.
— Отдавна имате право на пенсия. За какъв дявол...
— Не мога.
— Глупости! — Лекарят отиде до бюрото и отвори досието му.
— Би било престъпление от моя страна да ви пусна да летите. Какво да се прави, братле, възрастта си е възраст. От колко години летите?
— Тридесет... и от тях три съм в резерва.
— Ето виждате ли — той прелистваше досието, — две аварии през последните пет години, а преди това... чакайте! Да не сте същият онзи Виктор Климов?!

— Същият.
Лекарят тихичко подсвирна.
„Дръж се, пилоте! Това е последният ти шанс.“
— Само един рейс. Много ви моля...
— С кого ще летите?
— Първи пилот е Притчърд.
— Добре — като се поколеба за миг, лекарят се подписа на пътния лист, — ще поговоря с него да ви щади, особено при претоварванията. Успешен полет!
— Благодаря!
— Момент! Не забравяйте нашата уговорка. Последен рейс. Ето ви таблетки. Не ги взимайте, ако не е необходимо. И така, не забравяйте, нали?
— Няма.

— Извинете, вие ли сте Притчърд?
Широкоплещестият дангалак, който се справяше с половин килограмовия бифтек, вдигна червенокосата си глава.
— Тъхъ.
— Виктор Климов. Назначен съм при вас за втори пилот.
Притчърд му хвърли поглед изпод вежди. Уважение, примесено със съжаление. Най-опитните винаги го гледаха с такъв поглед.
— Много ми е приятно. Седнете. Какво ще хапнете?
— Благодаря, преди старт никога не ям.
— Напразно. Може би кафе?
— Вече пих.

Първият пилот дъвчеше мълчаливо.

„Началство — помисли Климов, — сукалче, а вече началство.“

— Летели ли сте на шеста серия?

Климов се смути.

— Изобщо не ми се е случвало, но минах курсовете за преквалификация.

— Великолепно. — В гласа на Притчърд имаше всичко друго, но не и възторг.

— Старт в двадесет и три и тридесет — рече той, като отмести чинията. — Сега ще съобщят на пътниците да се качват. Отивам да оформя документите, а вие проверете как товарят багажа.

— Не съм ли длъжен да присъствувам при качването на пътниците?

— Не, там е Рита, тя ще се справи.

Обявиха полета и пътниците се устремиха към изхода.

Климов се отби в бара.

— Отлитам на нула шестнадесети.

— Ой, Витка! — Радостта на Ружена бързо се смени с тревога.

— А ще можеш ли в такова състояние?

— Нищо ми няма. Лекарят каза, че съм във форма.

— Тогавя поздравявам те! — Тя се наведе през тезгяха и неловко го целуна по бузата. — Ще те чакам.

— Довиждане.

— Почакай, Витенка. — Тя бързо развърза престилката си и откъсна от блузката си копче. — На, за късмет!

Не се полагаше да благодари.

На служебния изход той небрежно показа пътния си лист на дежурния.

— Летите ли, Климов?

— Летя, втори пилот на нула шестнадесети.

— Втората площадка вляво.

Климов излезе на пистата. Зад железобетонната ограда се извисяваше стоманената грамада на стартовата кула с устремена към висините ракета.

Вдигна глава и погледна мъничката червеникава звездичка на небето.

„Потръгна ти най-последно, пилоте!“ — Ръката напипа в джоба копчето и конвулсивно го стисна.

В подножието на кулата висока тънка стюардеса настаняваше пътниците в асансьора.

Климов погледна нагоре и пое към стълбата.

Почти бе стигнал товарното отделение, когато отново почувствува тежката, горчива буца в гърлото си. Облегнат на перилата, погледна надолу и стисна зъби, да преодолее замайването. Само това липсваше. Нима може да се бои от височината?! Вдигна поглед и видът на блестящите звезди неочаквано му донесе облекчение...

Товарното отделение бе претърпано с багаж. Провирайки се между многобройните крепители, Климов пълзешком се добра до кърмата. Всичко изглеждаше в ред, можеше да върви в кабината.

— По дяволите! — Измъквайки се през люка, той си удари главата в един от поцинкованите сандъци, закрепени по стените. — Товарът обаче е над нормата!

След полумрака на товарното помещение матовата светлина в салона му се стори непоносимо ярка. Последните пътници се настаняваха в креслата си. Стюардесата разнасяше на малка табличка розовите хапчета със стартова наркоза.

Когато вървеше по пътеката между креслата, той видя марсианката. Тя го изгледа внимателно, изучаващо и насмешливо.

Първият пилот беше вече на мястото си. Климов седна в креслото си и затегна колана. Притчърд въпросително го погледна.

— Всичко е наред, но ми се струва, че товарът превишава допустимата норма за кораби от тази класа.

Притчърд сви рамене.

— Не се тревожете. Имаме разрешение от инспекцията.

На вратата се появи главата на стюардесата.

— Готово! Двадесет и шест пътници.

— О кей!

Притчърд включи микрофона, но размисли и го изключи.

— Вижте какво, Климов. Знаем, че сте опитен астролетец. Още в академията съм изучавал вашите полети... Няма защо да се стеснявате от мен... Лекарят ми говори... Може би стартова наркоза...

— Глупости! Чувствувам се отлично.

— Както искате. — Той се наведе към микрофона: — Тук е нула шестнадесети, моля за старт.

— Нула шестнадесети, давам ви старт! — зачу се глас по радиоприемателя. — Пет... четири... три... две... едно... старт!

Стрелката на скалата за ускорението леко помръдна и като се задържа нерешително за миг на едно място, стремително отскочи нагоре.

Климов усети, че Притчърд го гледа, и му отвърна със слаба, измъчена усмивка. После изчака малко, измъкна от маншета на ръкава си таблетката и я сложи с тежката като олово ръка в устата си.

Първият пилот продължаваше да гледа уредите на командното табло. Взимане на допинг при излитане и при кацане бе категорично забранено от устава.

Таблетката действа моментално. Сега вибрацията и тежестта не изглеждаха така мъчителни.

Притчърд премести малкото лостче на пулта. Стрелката на скалата за претоварването тръгна надолу.

— Тук е нула шестнадесети — каза той в микрофона, — стартът е благополучен, взимам курс към станцията за зареждане.

— Чувам ви, нула шестнадесети — отвърна гласът. — Стартът е благополучен, станцията за зареждане е готова да ви приеме.

Плавно намаляване на скоростта, две огнени струи от бордовите дюзи и корабът увисна в магнитната примка на станцията за зареждане.

„Ловко го направи — помисли си Климов. — Гледай го ти, наистина е много опитен.“

Притчърд разкопча колана си.

— Вижте какво, Климов. Зареждането ще трае около три часа. При излитането вие сте ми абсолютно ненужен. Набиране на втора космическа не е шега работа. Идете да спите. Две таблетки приспивателно. След двадесет часа ще ме смените.

— Да, но...

— Изпълнявайте нареждането! При тази автоматика и аз мога да подремна тук. Ясно ли е?

— Ясно.

От синята светлина на нощните лампи лицата на пътниците изглеждаха мъртвешко бледи. Те лежаха по гръб в спуснатите кресла,

сковани от стартовата наркоза.

На първата седалка, свита, спеше стюардесата.

Климов влезе в малката каюта за екипажа, свали си обувките и легна на дивана. На масичката до главата му имаше приспивателни таблетки.

„Изпълнявайте нареждането...“

Той въздъхна и глътна една след друга две таблетки.

„И все пак късметът ти заработи, пилоте“ — усмихна се той, като затягаше спалните колани.

Климов се събуди от някакво странно чувство за тревога. Няколко минути лежа по гръб със затворени очи, докато се съвземе от действието на приспивателното.

„Колко ли е часът? — Той разкопча коланите, скочи рязко и полетя към тавана. Хващайки се за скобите на преградната стена, внимателно се спусна долу и погледна часовника. — По дяволите! Успал съм се!“ Бяха изминали тридесет и шест часа, откакто Причърд го отпрати в каютата. Проспал е дежурството си! Позор! Няма що, добре започва службата си на нула шестнадесети!

Наведе се, обу обувките си с магнитни подметки и се затътра с вид на провинило се момче към командната кабина.

Двойката американци, разкопчали коланите си, дремеха в креслата си. Младите експерти отново играеха бойк, като огласяваха салона с веселия си смях. Марсианката, мръщейки се от потракването на магнитните зарове, смучеше тубичка с ананасов крем. Стюардесата сновеше между креслата и почистваше след закуската.

Климов отвори вратата на кабината.

— Простете ми, Притчърд. Макар че за свинщината, която извърших, не може да има оправдание.

— Оставете, Климов. Радвам се, че добре се наспахте. Автоматиката поддържа курса на кораба. Можете да дремете тук в креслото, а аз ще полегна. Кога да ви сменя?

— Когато решите. Аз май се наспах за цял живот.

— Добре — първият пилот погледна часовника си, — и аз май ще взема приспивателно.

* * *

... Няма нищо по-спокойно от дежурството при свободен полет. Климов се разположи в креслото и затвори очи, вслушвайки се в монотонното потракване на курсографа. Е най-после пак е в Космоса. Сега вероятно за дълго. Назначените от резервата пилоти рядко ги махат след първия курс. Във всеки случай няколко рейса са му сигурни, а после...

Два взрива един след друг разтърсиха корпуса на кораба. Светлината угасна. В тъмнината Климов напипа бутона за аварийното осветление и кабината се освети от бледата светлина на малката лампичка над пулта.

Във внезапно настъпилата тишина тракането на часовниковия механизъм на курсографа изглеждаше като тревожно биене на камбана. Върху плавната крива на курса се виждаше съвсем малко петънце. От него кривата едва забележимо се отклоняваше вляво. Достатъчно, за да прелети корабът на милиони километра край целта. Трябва незабавно да изправи курса. Два-три пламъка от бордовите дюзи и тънката крива върху хартиената лента отново ще легне в средата на червената черта, изчислена с педантична точност от електронните машини на Земята. Той натисна педала на левия маневрен двигател... Тишина...

Магнитните подметки вече не прилепваха към пода и той се движеше по пътечката между креслата с нелепи подскоци, съпровождан от разтревожените погледи на пътниците.

Между вратата, водеща към склада, и преградната стена имаше скреж. Климов долепи ухо до изолацията на вратата и чу тънко свистене. Там, зад вратата, беше чудовищната пустош, наречена Космос. Той погледна вентила на автоматичната клапа, монтирана на тръбата, подаваща въздух в кораба от регенериращата инсталация. Клапата беше затворена. Това можеше да означава само едно: пробив в тръбопровода.

— Нещо сериозно ли е, капитане? — попита американецът.

— Не. Микрометеорит е пробил обшивката и е повредил електрическата инсталация. След два часа всичко ще бъде поправено. Само обядът вероятно ще позакъсне.

Де да е така! Нали продоволствените запаси се намираха зад тази врата.

„Два часа! — Той хвърли поглед на анероида. — Налягането в кораба е с пет милиметра по-ниско от нормалното. След два часа те ще почнат да се задушават, ако запасът кислород в аварийните балони...“

— Два часа и всичко ще е наред — повтори той, като се отправи към каютата за екипажа.

— Притчърд! — Първият пилот спеше, разперил ръце. От полуотворената му уста се чуваше тежко дишане. — Притчърд!

Климов търкаше ушите му, удряше го по бузите, масажираше гръдния му кош.

— Събудете се, Притчърд!

Напразно. Сега действието на приспивателното можеше да преустанови само инжекция с енцекардол.

— Рита!

На вратата се показа бледото като гипсова маска лице на стюардесата.

— Аптечката у вас ли е?

— Тя е в склада, сега ще я донеса.

— Не е нужно.

— Мисля...

— Идете на мястото си. Аз ще бъда в кабината. Включете инсталацията за всмукване на въглеродния двуокис. И не пускайте никого да се доближава до вратата, водеща към склада.

— Добре.

„Е, решавай, пилоте!“

Всъщност нямаше какво да решава. В балоните оставаше кислород за около четири часа. Трябваше или като изолира херметически вратата между кабината и салона, да се измъкне навън през аварийния люк и да опита да се добере до кърмовия сектор, или... двадесет и шест пътници...

Скафандърът е в шкафа. Малко му е голям, но какво да се прави. Той изви ръката си, за да затегне ципа на шлема, и почувствува остра болка в лявата половина на гърдите си. Не бива да прави резки движения. Сега да нагласи на гърдите си кислородния балон и да закачи въжето за пояса. Да не забрави маневрения пистолет. Проклятие! Нито въжето, нито пистолетът бяха на местата си. Очевидно екипировката за излизане в Космоса държат в кърмовия

отсек. Щом няма друг избор, ще върви така. Провери херметичността на шлема и взе да отвинтва диска на аварийния люк.

Силната струя притисна тялото му към полуотворения люк. Лампите на тавана се пръснаха с гръм. Черната пластмаса на пултовете бързо се покри с дебел слой скреж.

Той хвърли поглед към вратата, водеща в салона, и отвори люка...

През дългия му живот на космонавт неведнъж му се беше случвало да излиза навън по време на полет и винаги бе изпитвал несравнимото с нищо усещане за величието на Космоса. Но сега не му беше до силни емоции. Тънкият леден слой му пречеше да затвори люка. Подпрял се с крака на обшивката, той го дърпаше с всички сили към себе си.

— Мерзавец! — Неочаквано капакът се бе хлопнал и премятайки се презглава, Климов почна стремително да се отдалечава от кораба. Протегна ръце и крака. Въртенето стана по-бавно, но черната бездна между него и нула шестнадесети неумолимо се увеличаваше.

„Люкът!! Дори ако Притчърд се събуди, преди в кораба да се е свършил кислородът... Достатъчно е да открехнат вратата и...“

В отчаяние той се премяташе в пространството, като ту се свиваше на кълбо, ту рязко изпъваше тялото си.

„Ако имах маневрени пистолет... Глупак! Каква полза да се ядосваш, щом го нямаш... Кислородът!“

Премести лостчето за загряване на балона в крайното положение и като изчака подходящия момент, рязко отвори вентила за продухване.

„Стоп!... Още веднъж... Стоп!“

Грамадата на кораба все повече се приближаваше, все по-ниско ставаше налагането на кислорода в балона.

„Достатъчно! — Протегнатите му пръсти почти докосваха спасителното стоманено въже. — Нима ще се разминем?! За последен път! Готово!“

Сега той здраво се хвана за металната скоба. Капакът на люка е съвсем близо. Климов нагласи диска и стиснал зъби, го завинти с ключа докрай. Дано само им стигне кислородът!

Бавно, премествайки се с ръце, взе да се движи по протежение на кораба. Аха! Ето я дупката с разкъсани краища! С мъка провря тялото си вътре. Точно както си мислеше. Взривили се бяха дяволските

сандъци на площадката. Наведе се и при светлината на шлемовото фенерче откри пробива в тръбопровода, по който регенерираният въздух отиваше в салона. Дупката е колкото юмрук, краищата ѝ са покрити с лед. От нея изхвърчат струи бели снежинки. Слава богу! Регенерационната инсталация работи. Приблужи се до вратата, водеща към машинното отделение, и сложи на нея ръката си. Леката вибрация от работещите компресори приличаше на биене на сърце.

Трябва да побърза. И без това твърде много скъпоценен въздух е изтекъл в Космоса. Най-напред да запуши тръбата, а после ще се заеме с кабела. Ще запуши и пробива в обшивката на кораба, а после...

* * *

— Витя! — Ружена го тръскаше за рамото. Тя вече бе свалила престилката си. Костюмът от мека сива тъкан подчертаваше стройната ѝ фигура. — Да вървим, мили! Нула шестнадесети отдавна отлетя за Марс. До сутринта нищо ново няма да се случи. Ще успеем да хванем автобуса. Виж се на какво приличаш! Да вървим! Ще се изкъпеш, ще пийнеш малинов чай. Утре аз съм свободна, можеш цял ден да се излежаваш.

„Е, решавай, пилоте!“

— Не — каза той, като хвърли поглед на разписанието за рейсовете, — ще нощувам в общежитието. Утре сутринта в седем трябва да бъда тук при отлитането на маршрутния за Луната. Нали съм резерва, всичко може да се случи.

ТРЕВОЖНИ СИМПТОМИ НЯМА

1

— Бъбреците му не ми харесват — каза Крепс.

Леруа погледна на екрана:

— Бъбреци като бъбреци. Виждал съм и в по-лошо състояние. Впрочем те, изглежда, вече са били регенерирани. Какво им е правено миналия път?

— Сега ще проверя. — Крепс набра шифъра на диска на автомата.

Леруа се облегна в креслото и измърмори нещо през зъби.

— Какво казахте? — попита Крепс.

— Минаха шест часа. Време е да прекратим наркозата.

— А какво ще правим с бъбреците?

— Получихте ли информацията?

— Получих. Ето я. Пълно възстановяване на легенчетата.

— Дайте да видя.

Крепс познаваше маниера на шефа да не бърза с отговора и търпеливо чакаше.

Леруа остави лентата и недоволно се намръщи.

— Ще трябва да ги регенерираме. Едновременно с това вложете програма и за генетична поправка.

— Нима мислите, че...?

— Безспорно. Иначе за петдесет години нямаше да бъдат в такова състояние.

Крепс седна пред перфоратора. Леруа мълчеше, като почукваше с молива по бюрото.

— Температурата на ваната се покачи с три десети от градуса — каза сестрата.

— Дайте дълбоко охлаждане за... — Леруа се запъна. — Почакайте малко. Е, какво става с програмата? — обърна се той към Крепс.

— Контролният вариант е в машината. Покритие деветдесет и три процента.

— Добре, ще рискуваме. Дълбоко охлаждане двадесет минути. Разбрахте ли ме? Двадесет минути дълбоко охлаждане. Градиент — половин градус в минута.

— Разбрах — отвърна сестрата.

— Не обичам да се намесвам в наследствеността — рече Леруа.
— Никога не знаеш точно какви последици може да има.

Крепс се извърна към шефа:

— А според мен това изобщо е отвратително. Особено обновяването на паметта. Лично аз никога не бих се съгласил.

— А на вас никой не би ви и предложил.

— То се знае! Създадоха каста на безсмъртните и сега всички трябва да играем по тяхната гайда.

Леруа уморено затвори очи.

— Вие сте загадка за мен, Крепс. Понякога просто се боя от вас.

— Че какво толкова страшно има в мен?

— Ограниченост.

— Благодаря.

— Минус шест — каза сестрата.

— Достатъчно. Включете регенерацията.

Вивлетови светлинки лумнаха по тавана на операционната зала.

— Подайте обратната връзка върху матрицата на контролния вариант на програмата.

— Добре — отвърна Крепс.

— Наследствено предразположение — промърмори Леруа. — Не обичам да се занимавам с такива неща.

— И аз — каза Крепс. — Изобщо всичко това ми е дълбоко противно. Кому е нужно?

— Кажете, Крепс, познат ли ви е терминът борба за съществуване?

— Познат ми е. Учил съм го като дете.

— Не точно това имах пред вид — прекъсна го Леруа. — Говоря за борбата за съществуване на целия биологичен вид, наречен в древността Хомо Сапиенс.

— И за това е необходимо да регенерираме уроди със стогодишна давност?

— Колко сте тъп все пак, Крепс! На колко сте години?

— На тридесет.

— И от колко години работите като физиолог?

— От пет.

— А преди това?

— Много добре знаете.

— Учихте, нали?

— Учих.

— И така, двадесет и пет години от живота ви са отишли напразно. Но за да представлявате действително нещо, е необходимо още да станете математик, кибернетик, биохимик, биофизик — сиреч да завършите още четири университетски курса. Пресметнете на колко години ще сте тогава. А колко време ще ви е нужно още, за да придобиете онова, което скромно наричат опит, а всъщност представлява проверената от живота способност да се мисли истински научно?

Лицето на Крепс се покри с червени петна.

— Така ли смятате?

— Нищо не смятам. За помощник ви бива, не мога да се оплача от вас, но да си помощник само по себе си е нищо. В науката са нужни ръководители, изпълнители винаги ще се намерят. Обстановката непрекъснато се усложнява. С годините проблемите се увеличават, проблеми остри, нетърпещи отлагане, проблеми, от които може би зависи самото съществуване на човешкия род, А животът не чака. Той непрестанно ни ръга: работи, работи, всяка година работи повече, все по-интензивно, все по-продуктивно, иначе застой, иначе деградация, а деградацията е смърт.

— Страхувате се да не загубите съревнованието? — запита Крепс.

Насмешлива усмивка едва докосна тънките устни на Леруа:

— Нима вие мислите, Крепс, че ме вълнува коя социална система ще възтържествува в този хубав свят? Аз си знам цената. Ще ми я даде всеки, при когото се съглася да работя.

— Учен-наемник?

— А защо не? И като всеки честен наемник, ще съм верен на знамената, под които се сражавам.

— Тогава говорете за съдбата на Дономага, а не за цялото човечество и си признайте, че...

— Стига, Крепс! Не искам да слушам изтъркани сентенции. По-добре кажете защо когато възстановяваме на човека сърдечния му мускул, регенерираме черния му дроб, подмладяваме организма му, тогава всички са във възторг: това е човечно, хуманно, велика победа на разума над природните сили. Но щом понадникнем по-навътре, типове като вас надигат вой: „Ах! Обновили са паметта на учен. Ах! Кошунствени операции, ах!...“ Не забравяйте, че нашите опити струват много пари. Длъжни сме оттук да излизат наистина работоспособни учени, а не подмладени изкуфели старчоци.

— Добре — каза Крепс, — може и да сте прав. Дяволът не е толкова страшен.

— Особено когато можем да му дадем мозък на ангел — усмихна се Леруа.

Зазвъня времемерът.

— Двадесет минути — безстрастно рече сестрата.

Крепс отиде при апарата:

— На матрицата за контролната програма се появяват нули.

— Отлично! Изключете генераторите. Повишавайте температурата — градус в минута. Време е да преустановите наркозата.

2

Огромният мил свят отново се раждаше от небитието. Чувствуваше го във всичко: в приятно разхлаждащия тялото регенерационен разтвор, в тихото напевно бръмчене на трансформаторите, в ритъма на пулсиращата кръв, в мириса на озон, в матовата светлина на лампите. В събуждащото се тяло властно нахлуваше околният, великолепен, познат и вечно нов свят.

Кларънс надигна глава. Две черни фигури в дълги до петите антисептични халати стояха надвесени над ваната.

— Е, как сте, Кларънс? — запита Леруа.

Кларънс се протегна.

— Възхитително! Като че ли отново се родих.

— Точно така е — измърмори Крепс.

Леруа се усмихна:

— Искате ли да скачате, а?

— Такъв прилив на сили! Готов съм планини да обърна.

— Ще имате време и за това. — Лицето на Леруа стана сериозно.

— А сега — под душа и в инверсационната.

... Кой казва, че здравият човек не усещал тялото си? Глупости! Няма по-голямо наслаждение от това, да усещаш биенето на собственото си сърце, трепета на диафрагмата, нежното облъхване на трахеята с въздух при всяко вдишване. Ето така с всяка клетка на младата си гъвкава кожа да посрещаш ударите на мощната водна струя от душа и да пуфтиш леко като мотор, работещ на празни обороти, мотор, в който има огромна неизползвана резерва от мощности. Дявол да го вземе, колко е хубаво! Все пак за петдесет години техниката е направила невероятен скок. Нима може да се сравнява предишната регенерация с тази? Тогава, общо взето, просто ме позакърпиха, а сега... Ех, колко е хубаво! С Елвира направиха просто чудо. Само тя напразно се отказа от инверсията. Жените винаги живеят с миналото,

ревниво пазят спомените си. Защо да мъкнеш със себе си тоя ненужен баласт? Животът е в бъдещето. Каста на безсмъртни, добре са го измислили! Интересно, какво ли ще е след инверсията? Откровено да си говорим, напоследък мозъкът ми нещо не го биваше, за цяла година нито една статия. Сто години не са шега. Нищо, сега ще се убедят на какво още е способен старият Кларънс. Отлична идея да се явя пред Елза в деня на нейната седемдесет и пет годишнина обновен не само физически, но и духовно...

— Достатъчно, Кларънс. Леруа ви чака в кабинета за инверсия, обличайте се! — Крепс подаде на Кларънс пухкавата хавлия.

3

Назад-напред, назад-напред — пулсира ритмично токът в затворената верига по определения ритъм, по определения ритъм...

От повърхността на нажежената жичка се отделя електронен поток и се насочва, ускорен от електрическото поле, към вакуума. Стоп! Към мрежата е подаден отрицателен потенциал. Невъобразимо кратка пауза и нетърпеливият рой отново се понася към анода. Вложеният ритъм поражда в кварцовия кристал недостъпни за ухото звукови трептения, десет пъти по-високи от бръмченето на комар.

Немите вълни на ултразвука пробягват по сребърната жичка, металният кърлеж се впира в кожата, навлиза в черепната кухина. Все по-навътре, все по-навътре в светая светих, в най-великото чудо на природата, наречено мозък.

Ето я тайнствената сива маса, огледалото на света, поместило мъки и радости, надежди и разочарования, издигания и падения, гениални прозрения и грешки.

Лежачият в креслото човек е забил поглед в прозореца. В огледалните стъкла се отразява екранът с гигантското изображение на неговия мозък. Той вижда светещата диря на микроскопичните електроди и ръката на Леруа на пулта. Спокойни и уверени ръце на учен. „По-навътре, по-навътре, заповядват тези ръце, още пет милиметра. Внимателно! Тук има кръвоносен съд, по-добре да го заобиколим!“

Кракът на Кларънс отече. Размърда го леко, за да смени позата.

— Спокойно, Кларънс! — Гласът на Леруа е приглушен. — Още няколко минути, постарайте се да не се движите. Надявам се, че нямате неприятни усещания?

— Не. — Какви усещания, когато той знае, че тази сива маса, анализатор на всякакви видове болки, е напълно лишена от чувствителността си.

— Сега започваме — каза Леруа. — Последният електрод.

Започва най-главното. Двестате електрода са включени в програмното устройство. Човекът и машината вече представляват едно цяло.

— Дайте напрежение! — заповяда Леруа. — Излегнете се, Кларънс, както ви е удобно.

Инверсия на паметта. Машината трябва да огледа всички кътчета на човешкия мозък, да прерови безкрайната верига от спомени, да осмисли подсъзнателното и да реши какво да махне завинаги и какво да остави. Да прочисти складовете от ненужните вехтории.

На пулта светва зелена лампичка. Токът е подаден към мозъчната кора.

... Малко момче стои смутено пред счупен буркан със сладко, кафявата гъста течност се разлива по килима...

Стоп! Сега комплексът от усещания ще бъде разложен на съставките си и сверен с програмата. Какво е това там? Страх, объркване, първи възприятия за тленността на околния свят. Да се махне. Релето изщраква едва чуто. В мозъка е подаден токов импулс, нервната възбуда в този участък престава да циркулира. Вместимостта на паметта е увеличена за по-важни неща.

... Група ученици изскача на улицата. Нещо си шепнат. В центъра е дангалак с рижава невчесана сплъстена коса и щръкнали уши. Колко е трудно да си даваш вид, че никак не се боиш от тая паплач. Краката сякаш омекват, гадене, буцата се надига към гърлото. Искаш да бягаш. Те се приближават. Зловещо мълчание и мутрата с щръкнали уши се озъбва. Удар по лицето...

Да се махне! Щрака релето, щрака щрак, щрак, щрак...

... Бряг на река, по водата танцуват поплавъци. Черна сянка. Крак в износен ботуш. Хвърлените въдици плават по течението. Червени кръгове пред очите. Удар с юмрук в ненавистната мутра, втори, трети. Поваленият, хленчещ враг, размазва кръвта по лицето си...

Милисекунда за анализ. Да се остави. Увереност в собствените сили, радост от победата са нужни на учения не по-малко, отколкото на боксьора на ринга.

... Отблясъци от огъня по върховете на елите. Зачервени от виното и младостта лица. Сноп искри се разхвърчат от огъня, когато подхвърлят в него сухи клони. Пращане на огън и песен:

„Звездата на любовта е на небосвода“, лицето на Елза. „Ела, Кларънс. Иска ми се тишина.“ Шумолят сухите листа под краката. Бялата рокля на фона на стъблото. „Може би все пак ще се решите да ме целунете, Кларънс?“ На разсъмване горчив мирис на мъх. Закуска в ресторантчето край града. Топло мляко с препечени филийки. „Това е завинаги, нали, мили?“

Светват и гаснат лампичките на пулта. Любовта към жена е хубаво нещо. Възбужда въображението. Останалото да се махне. Тези глупости заемат прекалено много нервни връзки. Щрак, щрак. Всичко е сведено до размерите на фотография в семеен албум: *„Бяла рокля на фона на стъбло.“* „Може би все пак ще се решите да ме целунете, Кларънс?“

Невидимият лъч снове по клетките на електронния номератор, открива всички скрити тайни на човешката душа. Това пък какво е там? Да се подаде напрежение на тридесет и втория чифт електроди. Да се остави това, онова да се махне, да се остави, да се махне, да се махне, да се махне, щрак, щрак, щрак.

... Първата лекция, черен костюм, издокараната Елза. Прикрита тревога в сините очи. „Успех, скъпи.“ Амфитеатрална аудитория. Внимателни, насмешливи лица на студенти. Дрезгав, несигурен в началото глас. Въведение в теорията на комплексните променливи. Отворени уста на младежите от първия ред. Постепенно шумът стихва. Тебеширът потрепва по дъската. Радостна увереност, че лекцията минава успешно. Аплодисменти, поздравления на колегите. Колко отдавна беше! Преди седемдесет години. На двадесети септември...

Щрак, щрак. Оставени са само датата и кратък конспект на лекцията. По-нататък, по-нататък.

„... Виж нашия син. Нали наистина прилича на теб?“ Букет рози на масичката до леглото. Купи ги в цветарницата при моста. Русокосата продавачка сама ги избра. *„Жените обичат хубавите цветя, уверена съм, че ще ѝ харесат.“*

Щрак, щрак. Вън ненужните спомени. Мозъкът на математика трябва да се освободи от тия сантиментални глупости.

... Пронизителен вик на Елза. Съчувствени телеграми, телефонни обаждания, тълпа репортьори на стълбището. „Целият свят се гордее с подвига на вашия син.“ На първите страници по

вестниците в черна рамка снимка на младеж в скафандър до трапа на ракета. Църква, притихнала тълпа. Мършава фигура на свещеник. „Вечна памет на покорителите на Космоса.“

Светват и гаснат лампичките на пулта. Лъчът се задържа в една от клетките на паметта, блоковете на логическия анализатор работят до краен предел. Отново полученият резултат се сверява с програмата и пак логически анализ.

— Какво става там? — Погледът на Леруа е обърнат към пулта. Изглежда, машината се колебае с избора.

— Най-последно, слава богу! — Леруа облекчено си отдъхва, като чува призивното щракане на релето. — Крепс, още утре проверете записа, да не са объркали него с програмата.

Щрак, щрак, щрак. *„Вечна памет на покорителите на Космоса.“* Още една клетка на паметта е свободна.

Милиони анализи в минута. Събития и дати, лица на познати, прочетени книги, откъси от филми, вкусове и навици, физически константи, тензори, формули, формули, формули. Всичко това трябва да се подреди, сортира, ненужното да се изключи.

Щрак, щрак. Мозъкът на математика трябва да притежава огромна професионална памет. Нужно е да се обезпечи необходимата вместимост поне за още петдесет години. Кой знае с колко още познания ще трябва да разполага. Вън целия баласт. Щрак, щрак.

Кривите на екрана на осцилографа танцуват. Леруа е недоволен. Май ще трябва да привършват, мозъкът е уморен.

— Достатъчно! — дава команда той на Крепс. — Повикайте санитарите да го отнесат в стаята.

Крепс натиска звънеца. Докато санитарите се занимават с безчувственото тяло, той изключва апарата.

— Край ли?

— Край — отвърща Леруа. — Уморен съм като господата бога на шестия ден след сътворението на света. Необходимо ни е малко да се поразвлечем. Хайде да се отбием в някое кабаро, Крепс. И на вас ще ви дойдат добре известна доза силни изживявания след такава работа.

4

Раз, два, три, леви, леви. Раз, два, три. Отлична гимнастика е ходенето! Вдишване, пауза, издишване, пауза.

Туп, туп, туп, лявото предсърдие, дясната камера, дясното предсърдие, лявата камера. Раз, два, три, леви, леви.

Кларънс върви леко с широки крачки по улицата. Вдишване, пауза, издишване, пауза. Какво разнообразие от миризми, нюанси. Обновеният мозък жадно попива околния свят. Горещата кръв пулсира в артериите, нахлува в лабиринта на кръвоносната мрежа и отново се връща по своите кръгове.

Туп, туп, туп. Малък кръг, голям кръг, дясно предсърдие, лява камера, ляво предсърдие, дясна камера, туп, туп. Вдишване, пауза, издишване, пауза.

Стоп! Кларънс е поразен. Зеленият фон на листата е обсипан с пурпурни цветчета, излъчващи неописуем аромат. Той коленичи и като животно души храста.

В очите на минаващата край него девойка има насмешка и неволно възхищение. Много красив е този човек, коленичил така пред цветята.

— Да не сте загубили нещо? — пита го тя, усмихвайки се.

— Не, просто искам да запомня аромата им. Не знаете ли как се наричат тези... — Проклятие! Забравил е названието им. — Тези... растения?

— Цветя — поправя го тя. — Обикновени червени рози. Нима никога не сте виждали рози?

— Не, не ми се е случвало. Благодаря. Ще ги запомня: червени рози.

Той се изправя, докосва предпазливо с пръсти цветчетата и тръгва отново.

Раз, два, три, леви, леви.

Момичето с удивление гледа подире му. Чудак, а жалко. Можеше поне да бъде малко по-любезен. „Червени рози, рози“ — повтаря той.

Кларънс отваря широко вратата на аудиторията. Днес тук има семинар.

Приличащият на стар мопс Леви стои до изписаната с уравнения дъска. Той се обръща и махва на Кларънс с тебешира в ръката. Всички погледи се устремяват към Кларънс. На вратата се тълпят студенти. Дошли са, разбира се, не заради Леви. Героят на деня е Кларънс, представител на кастата безсмъртни.

— Моля да ме извините за закъснението — казва той, като сядна на мястото си. — Можете да продължите.

Погледът му сари бързо по дъската. Така, така. Старецът е взел за доказателство теоремата на Лангрин. Интересно.

Леви преминава към втората дъска.

Кларънс не забелязва устремите в него очи. Нещо си пресмята наум. Напрегнат е като кон за надбягвания преди старт.

„Да! Впрочем да не избързвам, да проверя още веднъж. Така, отлично!“

— Достатъчно!

Леви се обръща в недоумение:

— Казахте ли нещо, Кларънс?

Усмивката на устните на Кларънс е ослепителна, безпощадна:

— Казах достатъчно. Във втория член неопределеността не е разкрита. При решението в частните производни вашето уравнение се превръща в твърдение.

Той отива на дъската, изтрива небрежно написаното от Леви, изписва няколко реда и със замах подчертава резултата.

Лицето на Леви заприличва на печена ябълка, извадена със закъснение от фурната. Няколко минути той гледа дъската.

— Благодаря, Кларънс... Ще си помисля върху това.

Сега Кларънс нанася решаващия удар. Тишината в аудиторията става напрегната.

— Най-добре ще е да не се захващате занапред с работа, която не е по силите ви.

Нокаут.

... Той отново върви по улицата. Раз, два, три, леви, леви, вдишване, пауза, издишване, пауза.

*Поваленият, хленчещ враг размазва кръвта по лицето си.
Печена ябълка, извадена със закъснение от фурната. Увереност в
собствените сили и радост от победата са нужни на учения не по-
малко, отколкото на боксьора на ринга.*

Раз, два, три, вдишване, пауза, издишване, пауза, раз, два, три,
леви, леви.

5

— Олаф!

Елза го посреща сияеща, блестяща. Колко е хубава — млада Афродита, родена в регенерационната вана.

Бяла рокля на фона на стъблото. „Може би все пак ще се решиш да ме целунеш, Кларънс?“

— Здравей, скъпа. — Целувката съвсем не прилича на онази, която обикновено си разменят съпрузите в деня на брилянтната им сватба.

— Я да те видя. Великолепно изглеждаш. Ще трябва май да наема телохранители да те пазят от студентките.

— Глупости, като имам такава жена...

— Пусни ме, ще ми развалиш прическата.

Той тръгва из стаите, хвърля поглед на книгите в библиотеката, разглежда шишенцата на Елзината тоалетна, с любопитство оглежда мебелите, стените. Всичко е така привично и все пак непознато. Като че ли някога го е сънувал.

— Новото ти увлечение? — пита той, като вижда снимката на младеж в скафандър пред трапа на ракетата.

В очите на Елза има ужас.

— Олаф! Какво говориш?!

Кларънс свива рамене:

— Не съм от мъжете, които ревнуват жените си от техните познати, но сама разсъди. Нали някому може да се стори странен маниерът ти да окачваш над кревата си снимките на кавалерите си. И защо ме гледаш така?

— Защото... защото това е Хенри... нашият син... Боже! Нима нищо не помниш?!

— Всичко помня великолепно, но ние никога не сме имали деца. Щом искаш все пак тази снимка да се мъдри тук, можеше поне да измислиш нещо по-остроумно.

— О, господи!!

— Недей, скъпа. — Кларънс се навежда над ридаещата жена. — Добре, нека стои тук, щом ти харесва.

— Махни се! За бога, махни се веднага, Олаф. Остави ме сама, много те моля, върви!

— Добре. Ще отида в кабинета. Когато се успокоиш, извикай ме...

Събития и дати, лица на познати, прочетени книги, откъси от филми, физически константи, тензори, формули, формули, формули. Бяла рокля на фона на стъблото. „Може би все пак ще се решите да ме целунете, Кларънс?“ Червени рози, теоремата на Лангрен, печена ябълка, извадена със закъснение от фурната, радост от победата!...

Не, той решително не разбира каква муха е влязла в главата на Елза...

Масата е наредена празнично. До бутилката старо вино е сватбената торта. Две гълъбчета от крем поддържат с клюна си цифрата 75.

— Виж какво съм приготвила. И виното е седемдесет и пет годишно.

Слава богу, Елза май се е успокоила. Но защо седемдесет и пет?

— Много мило, макар че не е съвсем точно. Аз не съм на седемдесет и пет години, а на сто. А и ти, доколкото си спомням, си на толкова.

Отново този странен разтревожен поглед.

Той си отрязва голямо парче от тортата и напълва чашите с вино.

— За безсмъртието!

Чукат се.

— Бих искал — казва Кларънс, като яде торта — непременно и на теб тази година да ти направят инверсия. Мозъкът ти е претоварен. Затова си измисляш несъществуващи събития, бъркаш датите и си крайно нервна. Искаш ли утре да позвъня на Леруа? Операцията е толкова лека.

— Олаф — очите на Елза умоляват, чакат, заповядват, — днес е двадесет и трети август, нима не помниш какво се случи преди седемдесет и пет години на този ден?

... Събития и дати, лица на познати, тензори, формули, формули, формули...

— Двадесет и трети август ли? Струва ми се, този ден взех последния си изпит. Разбира се! Изпита при Елхард, три въпроса, първия...

— Престани!!

Елза изскача от стаята, като бърше с кърпичката очите си.

„Да... — Кларънс си налива още вино. — Бедната Елза! На всяка цена трябва утре да я заведа при Леруа.“

Когато Кларънс влезе в спалнята, Елза беше вече в леглото.

— Успокой се, скъпа. Не заслужаваше да плачеш за такива дреболии! — Той прегърна потрепващите рамене на жена си.

— Ох, Олаф! Какво са направили с теб?! Целият си някакъв чужд, неистински! Защо се съгласи? Ти всичко, всичко си забравил!

— Просто си се преуморила. Не биваше да се отказваш от инверсията. Мозъкът ти е претоварен, сто години не са шега работа.

— Какъвто си станал, боя се от теб...

„Може би все пак ще се решите да ме целунете, Кларънс?“

6

Зловещо предчувствие за беда отравяше мириса на рози, объркваше стройните редици от уравнения. Бедата смущаваше и съня му, влизаше безшумно с меките си лапи. Тя бе нейде съвсем наблизо.

Без да отваря очи, Кларънс сложи ръка на рамото на жена си:

— Елза!

Опита се да отвори изстиналите клепачи, да стопли с дъха си безжизненото лице на статуята, да измъкне от вкочанените пръсти шишенцето.

— Елза!!

Никой не може да събуди живот у камък. Кларънс грабна слушалката на телефона...

— Отравяне с морфин — каза лекарят, като обличаше палтото си. — Смъртта е настъпила преди около три часа. Смъртния акт оставих върху телефонния указател, там записах и телефона на погребалното бюро. В полицията сам ще съобщя. Няма никакво съмнение, че е самоубийство. Мисля, че те няма да ви безпокоят.

— Елза! — Той бе коленичил до кревата и галеше студеното бяло чело. — Прости ми, Елза! Боже, какъв кретен съм бил! Да си продам душата! И за какво? За да стана сметачна машина, да получа възможност да се подиграя с глупака Леви!... *Печена ябълка, извадена със закъснение от фурната. Радост от победата, теоремата на Лангрен, тензори, формули, формули...* с този глупак...

Кларънс протегна ръка и взе от масичката листа.

В дванадесет часа позвъни телефонът.

Както беше на колене, Кларънс дигна слушалката:

— Слушам.

— Ало, Кларънс! Обажда се Леруа. Как прекарахте нощта?

— Как прекарах нощта ли? — разсеяно повтори Кларънс, като гледаше математическите формули, изписани върху смъртния акт. — Нощта прекарах отлично.

— Самочувствието как е?

— Великолепно! — С уравнения бяха изписани и много листове на телефонния указател, който се намираше върху възглавницата, до главата на покойната. — Позвънете ми след два часа, сега съм много зает. Струва ми се, че успях да докажа теоремата на Лангрен.

Леруа се усмихна и остави слушалката.

— Е, как е? — запита Крепс.

— Всичко е наред. Операцията е напълно успешна. Тревожни симптоми няма.

ВРЪЩАНЕ В ПЕНФИЛД СЪВРЕМЕННА ПРИКАЗКА

— Благодаря, аз ще пийна още коняк — каза Лин Крег.
Прислужницата, която сервираше чая, многозначително погледна Меф.

Той сви рамене.

— Защо пиете толкова много, Лин? Във вашето положение...

— В моето положение една чашка повече или по-малко нищо няма да промени. Вчера ме прегледа Уитроу.

— Вече можем и сами да се оправим, Мери — каза Меф. — Оставете ни коняка и кейка.

Той изчака да излезе прислужницата от стаята.

— И какво ви каза Уитроу?

— Каквото казва лекар в подобни случаи на пациента. Вие ще пийнете ли? — Крег протегна ръка към бутилката.

— На мен налейте съвсем малко — каза Меф.

Няколко минути той въртеше мълчаливо чашата в пръстите си.

— Лин, знаете, че е извънредно трудно да се подберат подходящите за случая утешителни думи. Пък и не винаги са нужни, особено на човек като вас. И все пак разберете ме правилно... Нали и в подобни случаи винаги остава някаква надежда...

— Не е нужно, Езра — прекъсна го Крег. — Не разбирам какъв е този стремеж у приятелите да прибавят към физическите ти страдания и мъчението на надеждата.

— Добре, да не говорим повече за това.

— Вие знаете, Езра — рече Крег, — че животът ми не е бил лек, но ако бих могъл да върна един-единствен момент от миналото...

— Оная история ли имате пред вид?

Крег кимна.

— Никога не сте ми разказвали за нея, Лин. Знам само, че...

— Стараех се да я забравя. За съжаление, не можем да се разпореждаме със спомените.

— Май се беше случило в планината, нали?

— Да, в Пенфилд. Точно преди четиридесет години. Утре се навършват четиридесет години от сватбата ни и от моето овдовяване.
— Той отпи голяма глътка. — Всъщност аз бях женен само пет минути.

— И мислите, че ако имате възможност да върнете тия пет минути?...

— Да си призная, постоянно мисля за това. Измъчва ме мисълта, че тогава аз... с една дума, не се държах, както трябва. Имаше възможност, но аз...

— Винаги така ни се струва — каза Меф.

— Може би. Но този случай е по-особен. В момента, когато Ингрид загуби равновесие, ми беше съвсем ясно, че тя ще полети в пропастта. Аз съм достатъчно добър в завоите при спукането и можех...

— Глупости! — възрази Меф. — Цялата тази картина сте измислили после. Такава е човешката психика. Ние неизбежно...

— Не, Езра. Просто тогава за миг ме обзе някакво вцепенение. Странно фаталистично предчувствие, че бедата е неизбежна, и сега съм готов да продам душата си на дявола за този един миг. Така ясно си представям какво е трябвало тогава да направя!

Меф отиде до камината и застана с гръб към огъня.

— Много съжалявам, Лин — каза той след дълга пауза. — По всички канони би трябвало сега да ви отведе в лабораторията, да ви настаня в машината на времето и да ви отправа в миналото. За съжаление, така става само във фантастичните разкази. Бързеят на времето е необратим, но дори и самият дявол да ви прехвърлеше в миналото, всички събития във вашата нова система на отчитане биха били строго детерминирани от несъществуващото още бъдеще. Примката на времето, както и да си я представяме, е все пак примка. Надявам се, че ме разбрахте?

— Разбрах — усмихна се тъжно Крег. — Наскоро прочетох един разказ. Човек попада в далечното минало и смачква там пеперуда и от това всичко се е изменило в бъдещето: политическият строй, правописът и още много неща. Това ли имахте пред вид?

— Приблизително, макар че фантастите винаги са склонни да преувеличават. Причинно-следствените връзки могат да бъдат

различно локализиращи в пространството и във времето. Трудно е да си представим какви биха били последствията, ако Наполеон бе умрял като бебе, но, вярвайте ми, Лин, ако вашата далечна прародителка си беше избрала друг съпруг, светът, в който живеем, едва ли би се изменил.

— Благодаря ви! — каза Крег. — И това ли е всичко, което може да ми каже философът и най-добрият физик на Дономага Езра Меф?

Меф разтвори ръце:

— Преувеличавате възможностите на науката, Лин, особено що се отнася до времето. Колкото повече навлизаме в природата му, толкова по-объркани и противоречиви представи добиваме за него. Дори теорията на относителността...

— Ясно — каза Крег, — виждам, че наистина е по-добре да имам работа със Сатаната, отколкото с вашето брато. Няма повече да ви досаждам.

— Ще ви поизпратя — каза Меф.

— Не е нужно, на две крачки съм. За двадесет години така изучих пътя, че мога да го извървя със затворени очи. Лека нощ!

— Лека нощ — отвърна Меф.

* * *

Крег дълго не можа да улучи дупката на ключалката. Доста залиташе. Телефонът вътре звънеше непрестанно.

Най-сетне отключи вратата и в тъмнината отиде до апарата.

— Слушам.

— Ало, Лин! Обажда се Меф. Всичко наред ли е?

— Наред.

— Лягайте да спите. Вече е дванайсет часът.

— Тъкмо време да си продам душата на дявола!

— Добре, стига да не е евтино. — Меф сложи слушалката.

— На вашите услуги, доктор Крег.

Лин запали лампата на бюрото. В креслото до библиотеката седеше непознат човек в тъмен костюм, прилепнал по мършавата му фигура, и с наметната на раменете черна пелерина.

— На вашите услуги, доктор Крег — повтори непознатият.

— Извинете — смутено каза Крег, — но ми се струва...

— Че от една литературна щампа попадате на друга? Нали така? — усмихна се посетителят. — За съжаление извън тези щампи проблемът за пътуване във времето е неразрешим. Или машина на времето, или... аз. И така, с какво мога да ви бъда полезен?

Крег седна в креслото и си потърка челото.

— Не се безпокойте, аз не съм призрак — каза гостът, като метна крак връз крак.

— Да, но...

— Ах, това ли? — Той посочи лакираните си по контешки копита, подаващи се от панталоните. — Това да не ви смущава. Мода от отдавна минали времена. Много по-удобни и елегантни са от обувките.

Крег неволно хвърли поглед на пелерината, прикриваща гърба на непознатия.

— Това ли било! — намръщи се гостът и свали пелерината. — Всъщност немият ви въпрос ми е напълно понятен, като се има пред вид нелепостите, които са разправяли за нас поповете в продължение на векове. Аз разбирам, скъпи докторе, че постановката за експеримент от подобен род е твърде примитивна и неуместна, но щом аз... тоест исках да кажа, че щом вие... с една дума, ако такъв експеримент би бил допустим от етична гледна точка, щяхте със собствените си очи да се убедите, че нямам и помен от опашка. Всичко е нагла клевета!

— Кой сте вие? — попита Крег.

Гостът отново седна.

— Човек като вас — рече той, като намяташе пелерината си. — Чували ли сте за цикличното развитие на всичко съществуващо?

— Чувал съм. Развитие по спирала.

— Нека бъде по спирала — съгласи се гостът, — това не променя нещата. И така ние с вас се намираме на различни стъпала на спиралата. Аз съм представител на цивилизация, предшествувала вашата. И постиженията на нашата наука: лично безсмъртие, способност да се управлява времето, някои трикове с трансформацията — неизбежно пораждаха в невежите умове на хората от вашия цикъл суеверни представи за нечиста сила. Затова малцината оцелели до днес

представители на нашата ера предпочитат да не афишират своето съществуване.

— Глупости! — рече Крег. — Това не може да бъде!

— Ами ако на моето място седеше сега пришълец от Космоса — попита гостът, — щяхте ли да повярвате в реалността на посещението му?

— Не знам, навярно по бих повярвал, но пришълецът от Космоса не би се опитвал да купи душата ми.

— Пфу! — На лицето на непознатия се изписа погнуса. — Нима вярвате в тия приказки?! Мога ли аз — представител на войнстващия атеизъм, плашило за всички църковници — да се занимавам с подобни мистификации?

— Защо сте тогава тук? — попита Крег.

— От чисто научен интерес. Занимавам се с проблема за пренасяне във времето и не мога без съгласието на обекта...

— Наистина ли? — Крег скочи, като за малко не събори креслото. — Бихте ли могли да ме върнете назад във времето преди четиридесет години?!

Непознатият сви рамене.

— А защо да не мога? Наистина с известни ограничения. Детерминизмът на причинно-следствените връзки...

— Вече го чух днес — прекъсна го Крег.

— Знаем — усмихна се гостът. — И така, готов ли сте?

— Готов!

— Отлично! — Той свали от ръката часовника си. — Точно четиридесет години назад?

Крег кимна.

— Добре! — Той премести стрелките и го сложи на ръката на Лин. — В момента, когато поискате да започне трансформацията, натиснете това копче.

Крег погледна циферблата, изписан с непонятни знаци.

— Това какво е?

— Не знам как най-добре да ви обясня — обърка се непознатият. — На човек суеверен бих казал, че е вълшебен часовник, за физика подходящ би бил терминът генератор на поле с отрицателна вероятност, макар че пак не би разбрал що за поле е това, но за вас, доктор Крег, това е без значение. Важно е, че механизмът, който е на

ръката ви, е средство да ви пренесе в миналото. Надявам се, че обяснението ви удовлетворява?

— Да — не много уверено отвърна Крег.

— Преди да ви напусна — каза гостът, — необходимо е да ви предупредя за три съществени обстоятелства: първо, при цялото ми дълбоко уважение към литературните паметници, не мога да не отбележа някои груби неточности, допуснати от господин Гьоте. Подмладеният с моя помощ Фауст не е могъл да запази жизнения си опит на старец, за което впрочем свидетелствува и нелепото му поведение в цялата оная история. В нашия експеримент, щом се подмладите с четиридесет години, вие ще се лишите от всичките знания, които сте придобили през това време. Ако все пак искате нещо да запазите в паметта си, мислете за него по време на трансформацията. Второ, вероятно знаете, че физическо тяло не може едновременно да се намира на различни места. Затова пристъпете към трансформацията в оная точка на пространството, в която сте се намирали по същото време преди четиридесет години. Иначе не отговарям за последиците. Разбрахте ли ме напълно?

Крег кимна.

— И на края нещо пак за причинно-следствените връзки. Макар че отново ще попаднете в старата ситуация, можете да се държите по-иначе в сравнение с първия път. Обаче до какво ще доведе това, предварително не може да се каже. В случая са възможни... ъ-ъ-ъ... различни варианти, определяни от степента на пространствено-временната локалност на все същите връзки. Впрочем вие го знаете. Сетне... — Той направи нисък поклон. — Ах, дявол да го вземе! Аз май съм понацапал тук с копитата си! Това, знаете ли, е едно от неудобствата...

— Дреболия! — рече Крег.

— Моля великодушно да ме извините. Сега ще изчезна. Боя се, че ще трябва след това да проветрите. Горивото ми е от сярата. За съжаление, съвременната химия не може да предложи засега нищо друго за трансформацията. Желая ви успех!

Крег изчака да се разнесе жълтеникавият облак дим и позвъни по телефона:

— Таксиметровият парк ли е? Моля изпратете ми една кола. Улица „Грено“, номер три. Не, за извън града. Трябва спешно да

замина за Пенфилд.

* * *

— Навлизаме в Пенфилд — рече шофьорът.

Крег отвори очи.

Това не беше онзи Пенфилд. Ярко осветени прозорци на многоетажни здания се мяркаха от двете страни на улицата.

— В хотела ли да ви закарам?

— Да. Познавате ли добре града?

Шофьорът с удивление го погледна:

— И още как! От много години вече карам насам скиори. От всички зимни курорти...

— А да помните случайно къде живееше свещеникът? Малка къщичка, горе на хълма.

— Умря — каза шофьорът. — Близо пет години вече откакто го погребяха. Сега има друг свещеник, той живее в града, до църквата. И при него ми се е случвало да карам хора... По всякакви дела — добави той, като помълча.

— Бих искал да пообиколя града — рече Крег.

— Може — съгласи се шофьорът.

Крег гледаше през прозорчето. *Не, това беше решително друг Пенфилд.*

— Ето я и възената станция — каза шофьорът. — Сега повечето предпочитат да се изкачват догоре с лифта. Времената се менят, дори и ски-спортът...

— Достатъчно, откарайте ме в хотела — прекъсна го Крег.

Мярна се старинното здание на кметството. Стрелките на часовника на кулата показваха два часа.

Крег позна мястото. Ей сега, вляво, трябва да е хотелът.

— Пристигнахме — рече шофьорът, като спря колата.

— Това не е същият хотел.

— Друг няма тук.

— По-рано имаше — каза Крег, като оглеждаше зданието.

— Имаше дървена постройка, а после на нейно място построиха този хотел.

— Сигурен ли сте?

Шофьорът сви рамене:

— Ама защо мислите, че ви лъжа?

— Добре — каза Крег, — можете да се връщате, аз ще остана тук.

Той стъпи на тротоара.

— Приятно пързаяне! — рече шофьорът, като пъхаше парите в джоба си. — Снегът сега е превъзходен. Ако имате нужда от хубави ски, съветвам ви...

— Стига! — Крег със злоба хлопна вратичката.

... В празния хол дежурната дремеше на рецепцията.

— Искам стая на втория етаж с изглед към площада — каза Крег.

— Дълго ли ще останете?

— Не знам. Може би... — Крег се запъна. — Може би няколко дена.

— Ще се пързаяте на ски ли?

— Какво значение има? — раздразнено попита той.

Дежурната се усмихна:

— Никакво, разбира се. Попълнете, моля, формуляра. — Тя му подаде бланка, на която Крег написа името си и адреса.

— Това ли е всичко?

— Да. Елате да ви покажа стаята. Къде е багажът ви?

— Утре ще го получа.

Изкачиха се на втория етаж. Дежурната взе от таблото ключа и отключи стаята.

— Заповядайте.

Крег отиде до прозореца. *Зданието на кметството се виждаше малко по-вяво, отколкото би следвало.*

— Тази стая не ми харесва. А другата до нея?

— Стаята до нея е свободна, но там още не е почистено. Освободиха я късно.

— Няма значение.

— Да, но камериерката си отиде.

— Казах, че това няма значение!

— Добре — въздъхна дежурната, — щом настоявате, сега ще сменя белъто.

Като че ли беше същата стая, но креватът тогава стоеше до другата стена.

Крег почака дежурната да постеле чаршафите.

— Благодаря! Нищо повече не ми трябва. Веднага ще си легна.

— Лека нощ! Да ви събудя ли утре сутринта?

— Сутринта? — Изглежда, той не разбра въпроса. — Ах, сутринта! Както искате, това няма значение.

Дежурната си подсвирна и излезе от стаята.

Крег дръпна завесите, премести леглото на отсрещната страна и като угаси светлината, взе да се съблича.

Лежа дълго загледан в шарките на тапетите, докато луната не огря главата му. Тогава стисна очи и натисна копчето на часовника...

* * *

„Ако искате да запазите нещо в паметта си, мислете за него по време на трансформацията.“

... Заобикаляйки пъна, тя рязко сви наляво и загуби равновесие. Когато прехвърли тежестта на тялото си върху втората ска, тя извика, пропастта беше само на няколко метра. Тя разбра, че няма да успее да намали скоростта, и падна на лявата си страна. Големият снежен пласт под нея почна бавно да се свлича...

Крег се събуди със странна тежест в главата. Лъчите на утринното слънце огряваха очите му, проникваха през затворените клепачи. Обърна се настрана, като се мъчеше да си спомни какво се бе случило вчера.

Май вчера с Ингрид се пързалиха до два часа през нощта на лунна светлина. После в хола тя каза... Ах, дявол да го вземе! Крег скочи и припряно взе да навлича неизсъхналия напълно пуловер. Да се успи в такъв ден!

Спускайки се по стълбата, той за малко не събори изкачващата се нагоре управителка с колосано боне и ослепително бяла престилчица.

— Побързайте, господин Крег! — На лицето ѝ се изписа добродушно-хитро изражение. — Госпожицата отдавна ви чака. Гледайте да не...

Крег с два скока се справи с останалите стъпала.

— Ингрид!

— А моят съвет е: до сватбата не го целувай! — изтананика Ингрид, оправяйки си прическата. — По-добре сядайте да закусвате. Да си призная, бях почнала вече да мисля, че сте се разкаjali за безразсъдството си и сте офейкали в града, изоставяйки измамената Маргарита.

... Когато прехвърли тежестта на тялото си върху втората ска, тя извика...

— Не мога да проумея как съм се успал — каза той, като бъркаше кафето си. — Обикновено ставам толкова рано.

— Да не сте нещо болен?

— Н-н-не.

— Съжаления за загубената свобода?

— Какво говорите, Ингрид!

— Тогава смажете и моите ски. Ще се изкачим с лифта, а ще се спуснем...

— Не!! — Крег разля кафето върху покривката. — Не бива да се спускаме със ските!

— Какво става с вас, Лин?! — запита Ингрид, като почистваше опръсканата си с кафе рокля. — Трябва наистина да сте болен. Откога...?

— Там... — Той закри с ръце очите си.

... Заобикаляйки пъна, тя рязко сви наляво и загуби равновесие...

— Там... има пънове! Боя се... Ингрид! Умолявам ви, нека се върнем по пътя. Можем да се спуснем и с лифта.

Ингрид се нацупи.

— Странно, вчера не се бояхте от никакви пънове — каза тя и стана. — Дори снощи не се бояхте. Изобщо днес се държите някак странно. Още не е късно...

— Ингрид!

— Престанете, Лин. Нямам никакво желание да се мъкна три километра пеш подръка с добродетелния си и страхлив съпруг или да стана за посмешище на всички, спускайки се с лифта. Отивам да се преоблека. Имате на разположение десет минути да размислите. Ако наистина го правите против волята си, има още възможност...

— Добре — каза Крег, — сега ще смажа вашите ски...

* * *

— ... Съгласен ли сте да вземете за съпруга тази жена?
... Пропастта беше само на няколко метра. Тя разбра, че няма да успее да намали скоростта, и падна на лявата си страна...

— Да.

— А вие съгласна ли сте да вземете за съпруг този мъж?

— Съгласна съм.

— Разпишете се...

Церемонията свърши.

— Е? — закачайки ските си, Ингрид погледна към Крег. В очите ѝ имаше предизвикателство. — Готов ли сте?

Крег кимна.

— Да тръгваме!

Ингрид се засили с щеките и се понесе напред...

На Крег му се струваше, че веднъж вече е сънувал всичко това: и сивкавобелия сняг, и фонтаните от пръски, изскачащи от ските на Ингрид при завоите, и червения, развяваш се от вятъра шарф, и яркото, заслепяващо очите слънце.

Отпред самотно стърчеше стар бор. Ингрид се стрелна край него.
Нататък в снега трябваше да е пънът.

... Заобикаляйки пъна, тя рязко сви наляво и загуби равновесие.

Ингрид навлезе в десния завой. В десния! Крег отдъхна с облекчение.

— Няма чак толкова пънове — подвикна тя и рязко зави наляво.
— Страховете ви... — Обръщайки се да погледне спускащия се след нея Крег, тя загуби равновесие. Дясната ска се вирна нагоре.

Крег приклепна и отблъсвайки се с всички сили с щеките, се стрелна надолу да ѝ пресече пътя.

Сблъскаха се на няколко метра от пропастта.

Падайки в пропастта, той чу пронизителния вик на Ингрид. После целият свят потъна в непоносимо ярка светлина.

* * *

— Ето ви вестника, доктор Меф — каза прислужницата.

Езра Меф допи кафето си и си сложи очилата.

Няколко минути с израз на отвращение преглеждаше съобщенията за събитията в Индокитай. После прочете набързо статията за новия метод при лечението на ревматизма и хвърли поглед на последната страница. Вниманието му привлече съобщение в черна рамка, напечатано с петит:

В стаята си в хотела в курорта Пенфилд е починал известният учен филолог, професор при държавния университет на Дономага, доктор Лин Крег. Нашата наука загуби...

Меф остави вестника и отиде в спалнята.

— Не, Мери — каза той на прислужницата, — приберете това сако в гардероба, ще облека черния костюм.

— Сутрин? — запита Мери.

— Да, днес трябва да бъда в траур. Налага се да изпълня някои формалности.

— Да не е починал някой ваш близък?

— Лин Крег.

— Бедният! — Мери извади от гардероба костюма. — Напоследък той изглеждаше много зле. А вие вчера дори не го изпратихте!

— Починал е в Пенфилд — каза Меф. — Отишъл е май да се пързая със ски.

— Господи! На неговата възраст! Навярно се е блъснал в нещо!

— Вероятно, с пространственно-временния континуум не бива да си играе човек. Ах, Сатана!...

— Какво има, доктор Меф? — запита прислужницата.

— Пак сте дянали нейде обувалката! Не можете да си представите колко трудно пъхам старите си копита в тия модерни обувки!

ПАТИЦА СЪС СМЕТАНА

Откровено да си кажа, обичам вкусно да си похапвам. Не виждам причини да го крия, защото от чревоугодника до лакомеца, както е прието да се изразяваме, има огромна дистанция. Просто аз смятам, че всяко ястие трябва да бъде приготвено по най-добрия начин. Да вземем например обикновено парче месо. Можете да го сложите в тенджерата и да го сварите, можете да го смелете за кюфтета, а можете да го задушите с вино, гъби и разни подправки и да създадете истинско произведение на кулинарното изкуство.

За съжаление в наше време хората са почнали да забравят, че храненето е преди всичко удоволствие. Уви, потънаха в забрава крайпътните гостилнички, където на огнището очакваше гладния пътник патица, печена на шиш. Тъкмо стана дума за патиците: уверявам ви, че и газовата фурна дава възможност да се приготви патица толкова вкусно, колкото са го правели едно време нашите баби. Трябва просто, преди да я поставите в силно нагрятата фурна, да я намажете с дебел слой сметана. Ако при това проявите достатъчна съобразителност и я извадите навреме, трудът ви ще бъде възнаграден с възхитително зачервена коричка, топяща се в устата.

Мнозина смятат, че патицата трябва да се пече с ябълки. Глупости! Най-добрата гарнитура са червени боровинки, държани в саламура. Не забравяйте да сложите вътре в патицата, тъй да се каже в недрата ѝ, няколко зрънца бахар, малко копър и дафинов лист. Те дават на ястието несравним аромат.

Беше неделя и аз току-що бях сложил патицата във фурната, когато се позвъни на вратата.

— Навярно е пощаджията — рече жена ми. — Иди да отвориш.

Кореспонденцията ми е много голяма. Защо да скромнича. Като писател-фантаст се ползвам с голяма известност. Щом излязат книгите ми, буквално ме засипват с писма. Пишат ми обикновено всякакви глупости, но аз съвестно пазя всички тия листчета, най-често

надраскани с разкривен почерк, пълни с грешки, пазя ги, защото, каквото и да си говорим, те все пак са доказателство за моята слава.

Когато ми идват гости, особено събрата по перо, обичам да вадя папките с писма и да се похваля с тях.

За съжаление не всички се ограничават с послания.

Често ми се обаждат и по телефона. Изработил съм си особена система да отклонявам молбите „да отделя няколко минути за много важен разговор“. Всички те са или графомани, или възторжени хлапаци, приемащи на сериозно това, което пиша. Най-лошо е, когато се изтърсват без предварително обаждане. Тогава, щеш не щеш, трябва да губиш времето си с тях. Понякога дори се опитват да ми пробутат свои ръкописи, които, да си призная, никога не чета. След известно време им отговарям по пощата, че уж замисълът не е лишен от достойнства, но трябва да обърнат по-голямо внимание на езика и по-старателно да поработят върху сюжета. Налага се все пак, да се грижа и за популярността си.

И тъй отидох да отворя вратата.

Не беше пощаджията. Пристъпващият от крак на крак човек не приличаше да е от обикновените ми посетители. На вид беше към четиридесет и пет. Под дълбоко хлътналите очи видях подпухнали торбички, каквито имат хроническите алкохолици. Дългият, извит малко встрани нос и щръкналите уши също не му придаваха особена привлекателност. Макар че на улицата валеше сняг, той беше без палто и шапка. Снежинките се топяха по обръснатата му гола глава. Облечен бе в евтин, явно току-що купен костюм, прекалено широк в раменете. Ръкавите му бяха толкова къси, че се подаваха маншетите на сатенената му черна риза. Врата си бе увил с кариран шал, краищата на който се мотаеха на гърдите му.

Умея добре да преценявам хората. Реших да не чакам горчивата изповед за перипетиите, довели го до положението да проси, извадих от портмонето 40 копейки и му ги подадох.

Посетителят с нетърпелив жест отказа парите и безцеремонно влезе в антрето.

— Грешите. — За мое удивление той назова името ми. — Идвам при вас по работа и при това доста спешна. Моля да ми отделите няколко минути.

Погледна краката си, обути в огромни прости обувки, също нови като костюма му, поотръска ги нерешително и изведнъж се запъти към стаята.

Обезкуражен, аз го последвах.

— Е? — Седяхме в кабинета — аз на бюрото, той в креслото насреща. — На какво дължа вашата визита?

Постарах се да задам въпроса с оня леден тон, с който вече нееднократно бях отпращал неканените посетители.

— Сега. — Той прекара ръка по мократа си глава и я изтри в сакото. — Сега всичко ще ви обясня, но само разговорът ни трябва да остане между нас.

Това ми беше достатъчно. Никак не ми се искаше да слушам признания за погубен живот. Сега очаквах да каже: „Работата е там, че реших да...“

— Работата е там — рече посетителят, — работата е там... — той се запъна и смръщи лице, сякаш бе глътнал нещо извънредно невкусно, — работата е там, че аз пристигнах от друга планета.

Толкова примитивно беше, че се разсмях. От моето перо са излезли двадесетина подобни разказа и имах вече имунитет към всякакви фантастични измишльотини. Едновременно с това опитът от такива случаи ми даваше възможност бързо и, бих казал, елегантно да разоблича всеки измамник.

— От друга планета? — В гласа ми нямаше и следа от удивление. — От коя именно?

Той сви рамене.

— Как да ви кажа? Названието ѝ нищо няма да ви обясни. На Земята тя не е известна.

— Няма значение! — Свалих от лавицата енциклопедичния речник и намерих картата на звездното небе. — Покажете ми поне къде се намира тази ваша планета.

Той присви късогледите си очи, зашари с пръст по картата и посочи едно от съзвездията.

— Ето тук. От Земята тя би трябвало да се наблюдава в това съзвездие. Но с вашите телескопи не бихте могли да я видите. Нито нея, нито звездата, около която се върти.

— Защо?

— Това няма никакво значение. — Той пак се намръщи. — Доста дълго трябва да ви обяснявам.

— На какво разстояние се намира тя от Земята?

— На какво разстояние ли? — смутено повтори той. — На какво разстояние? Ами... зависи от мерките...

— А вие как изчислявате звездните разстояния? Може би в километри? — Вложих във въпроса си толкова ирония, че само глупак не би го почувствувал.

— В километри? Наистина не знам... Не, в километри не може.

— Защо?

— Нищо няма да се получи. Нали километрите са...

— Различни ли? — насмешливо попитах аз.

— Ами да — радостно се заусмихва той, — именно различни.

— Тогава може би в парсеци или светлинни години?

— В светлинни години може. Тогава ще е... около две хиляди години.

— Около?

— Да. Около. Да си призная, никога не съм се интересувал колко са точно.

Тогава му нанесох нов удар.

— Колко време трябваше да летите дотук?

— Не зная. — Той някак безпомощно се озърна. — Наистина не знам... Нали понятията за време и пространство...

Личеше си, че се обърка. Още два въпроса и ще го притисна до стената.

— Кога прилетяхте?

— Преди двадесет години.

— Какво?!

Само идиот можеше да отговори по такъв начин. Той дори не се опитваше да придаде на отговорите си някаква що-годе правдоподобност. Луд? Но тогава, за да го отпратя по-бързо, трябва да променя тактиката. Нужно е с всичко да се съгласявам, иначе работата може да свърши лошо за мен.

— И къде бяхте през цялото това време? — попитах съчувствено.

— Там. — Той посочи с пръст към тавана. — На орбита. За неидентифицирани летящи обекти чували ли сте?

— Чувал съм. Значи, сте били на това, как беше, летяща чиния?
Той кимна утвърдително.

— С какво се занимавахте там през тия двадесет години?

— С какво съм се занимавал ли?! — Неочаквано той избухна: — Идиотски въпрос! С какво съм се занимавал?! С всичко съм се занимавал! Дешифрирах вашите предавания по етера, наблюдавах, поддържах връзка с Комитета. Опитайте се вие да поседите ей така двадесет години на орбита! Двадесет години да се храните само със синтетика! С какво съм се занимавал?! Това да не е, като да седиш на бюрото и да съчиняваш разказчета.

Погледнах часовника. Време беше да поля патицата със стопилата се мазнина, иначе коричката щеше да пресъхне. Но никак не ми се искаше да оставям такъв субект сам в кабинета.

О, злополучна писателска участ! Какво ли само не се налага да търпим.

— Действително трябва да е много тежко — примирителна казах аз. — Двадесет години да не напускаш чинията, не всеки ще издържи. Да виждаш под себе си Земята и да нямаш възможност да слезеш на нея, може и да се побъркаш.

— Посещавал съм Земята — мрачно каза той. — Посещавал съм я, но не за дълго. По за четири часа. Повечето време ходех по библиотеките, запознавах се с книгите. И при вас дойдох, защото прочетох един ваш роман.

Не ми стана по-леко! Хибрид между луд и почитател.

— Дойдох при вас — продължи той, — защото пишете за контактите с извънземни цивилизации.

— И какво от това?

— Как какво, аз съм на границата да се разболея. Психиката ми няма да издържи, ако остана повече на орбита. Ясно ли ви е? След месец ще имам отново връзка с Комитета, ще им съобщя решението си относно Земята, а дотогава ще се наложи да поживея у вас, за да се посъзема малко, да набера сили за сеанса, иначе нищо няма да се получи.

— Какво няма да се получи? — Още малко, и щях да загубя окончателно търпение. И луд да е, нали аз също имам нерви! — Извинете, не разбрах какво няма да се получи.

— Сеансът няма да се получи. Няма да ми стигнат силите, а по радиото е много дълго. Сам разбирате, две хиляди светлинни години са това.

— И какво от това?

— Ами ще останете още дълго време без нашата помощ.

— В какво смятате да ни помогнете? — Задавах въпросите вече съвсем машинално. Мислех само за патицата, която трябваше да извадя от фурната. — От каква помощ според вас имаме нужда?

Той пренебрежително се усмихна:

— Във всички области. Нима вашите знания могат да се сравняват с нашите? Можете да получите всичко: дълголетие, възможност да управлявате силата на гравитацията, да узнаете тайната на биологичния синтез, да преодолеете времето и пространството. Няма е малко, а срещу всичко това ще ми дадете възможност да поспя у вас тук на дивана. Нужни са ни такива хора като вас, любознателни, надарени с въображение. Повярвайте ми, за този месец аз ще ви се отплатя богато. На своя отговорност, още преди да получа одобрението на Комитета, ще почна да ви въвеждам в курса на висшите науки, вие ще бъдете първият просветител на новата епоха, защото нашите методи на обучение...

— Достатъчно! — Станах и отидох до него. — Сбъркали сте адреса. За тази работа има Академия на науките, обърнете се там и разберете най-сетне, че не мога повече да губя времето си с вас.

— Академия на науките ли? — Той също стана. — Но аз не мога да се обърна към тях без разрешение на Комитета. Може би след месец, когато...

— Правете каквото искате, но аз с нищо не мога да ви помогна.

— И да поживея у вас ли няма да ми позволите?

— Не. Къщата ми не е хан. Щом искате да си починете, вземете си стая в хотел и почивайте, колкото си щете, а мен, покорно ви моля, оставете ме на мира.

Устата му се изкриви, раменете му затрепераха. По всичко личеше, че сега щеше да ми сервира прелестното зрелище на отлично симулиран припадък.

Аз съм принципиален противник на всякаква благотворителност, надвишаваща сумата една рублина, но в случая бях готов на всичко, само да се отърва от този психопат.

— Ето — казах, подавайки му пари, — купете си шапка и се хранете.

Той пъкна мълчаливо десетте рубли в джоба си и тръгна към изхода, получил явно това, което е искал.

Затворих подире му вратата със смутното чувство на недоволство от себе си, което изпитва всеки от нас, когато са го изиграли.

Впрочем, щом влязох в кухнята, лошото ми настроение в миг се изпари.

Оказа се, че всичко е наред. С розова апетитна кожичка патицата вече стоеше на масата до запотеното кристално шише с водка.

— Кой беше при теб? — попита жена ми, като подаваше червените боровинки.

— Някакъв луд, на всичко отгоре и мошеник.

Напълних си чашката и погледнах през прозореца. Снегът валеше на едри парцали. Посетителят ми все още се мотаеше из двора. Сгушил се от студа, някак като пиле въртеше глава. После вдигна ръце, бавно се понесе нагоре, повися няколко секунди неподвижно, а сетне, стремително набирайки скорост, изчезна в облаците.

— Удивително нахалство! — рече жена ми. — Не дават на човека на творческия труд да си почине дори в неделя.

ЛЮБОВ И ВРЕМЕ

Ако сте на 26 години и в личния си живот определено не сте успели, ако имате нерешителен характер, неизразителна външност и прозаичната професия икономист-плановик, ако имате смешното фамилно име Кларинет, водещо началото си от някакъв пропаднал музикант, заселил се неизвестно кога и как в старата Рус, ако сте толкова пестелив, че мечтаете за времето, когато ще се настаните в едностаен апартамент в кооперативен строеж, но същевременно гледате достатъчно трезво на нещата и разбирате, че пребиваването ви в комуналния мравуняк далеч не е краткотрайно състояние, ако вълшебната дума „любов“ поражда у вас надежда, а не спомени — с една дума, ако сте точно такъв, какъвто смятам да направя героя си, тогава непременно трябва да имате хоби.

Хобито е милостиня, която равнодушната мащеха Съдба подхвърля на своите завареничета, за да не злоупотребят с търпението ѝ.

Няма съществено значение какво именно хоби ще изберете. Това зависи от способностите, от средствата и темперамента. Настойчивите и безплодни опити да се приемат далечни телевизионни предавания според мен не са по-лоши от колекциониране на бирени чаши или отглеждане на лимони на прозореца. Важно е едно: в обедната почивка да подхвърлите някак небрежно на колегите си, че вчера Париж е предавал великолепен филм със София Лорен, или свещенодействайки, с непроницаемо лице да нарежете в чашите с чай на също такива като вас завалии парченца от сбръчканото зелено лимонче („Знаете ли другите какви едри и хубави бяха, ама на — всичките ги раздадох“).

И тъй Юри Кларинет посвещаваше свободното си време да търси из етера сигнали на чуждоземни страни. За тази цел срещу 8 рубли той си купи в комисионния магазин старичък КВН с екран малко по-голям от пощенски плик. Изборът на телевизора съвсем не бе продиктуван от някаква стиснатост или липса на оборотни средства. Просто на всеки

запознат добре с техниката за приемане на далечни телевизионни предавания е известно, че най-хубав образ може да се получи само на КВН.

След като опитът му да постави на покрива за отражател на антената цинкувано корито бе решително пресечен от домоуправителя, на Кларинет не му оставаше нищо друго, освен да плюе на всички съвети, помествани в списанията, и да се заеме с изобретателство.

Вечерта, от която собствено започва и моят разказ, беше довършителен етап на дългите търсения, размишления и неуспехи. Стиснал между коленете си сложното ажурно произведение от жици, напомнящо антена на радиотелескоп, Кларинет запояваше извода за щекера. Бързаше, защото смяташе още тази вечер да извърши няколко предварително замислени експеримента. Както винаги в такива случаи, неочаквано поялникът престана да се нагрива. Кларинет изруга, остави на пода творението си и тръгна към контакта с поялник в ръка.

В този момент нещо изпраця и електричеството в стаята угасна.

Кларинет издърпа щепсела от контакта и се запъти към масата, където трябваше да бъде кибритът. По пътя заплете краката си в килимчето пред леглото и с размах се плъосна върху същия оня параболоид от жици, който с настървение на дилетант майстореше повече от две седмици.

Кларинет изруга още веднъж, напипа в тъмното кибрита и излезе в коридора.

Там също беше тъмно.

— Пак ли изгорихте бушоните, гражданино ненагледен?

Ненагледният гражданин неволно изтърва запалената клечка. Гласът принадлежеше на съседа му, пенсионера Будилов, досаден човеконенавистник и любител на строгия ред. Съседът живееше самотно и скучно. Първите десет дена след получаване на пенсията той се намираше в постоянно повишено състояние на злобно възбуждение, останалите двадесет пък прекарваше в дълбока депресия. Хранеше се неизвестно къде и макар че си имаше в кухнята отделна масичка, не бе завъдил никакво домакинство. Веднъж в месеца пристигаше дъщеря му, която живееше отделно, донасяше изпраното бельо и взимаше поредната порция мръсно.

— Казвам, пак ли сте изгорили бушоните? — повтори Будилов.

Кларинет запали втора клечка кибрит.

— Сега ще прегледам бушоните.

Междувременно взеха да се отварят многобройните врати, водещи към общия коридор. По стените заиграха уродливи сенки от призрачната светлина на кандила, фенерчета и свещници. Аварииите в електрическата мрежа бяха обикновено явление и обитателите ги посрещаха въоръжени.

— Боже! — с треперещ глас рече учителката, която живееше до кухнята. — Какъв ден! Трябва в края на краищата правилникът за вътрешния ред да е задължителен за всички. Имам още двадесет непроверени класни работи.

— Правилник! — изсумтя Будилов. — Че кога е имало ред в нашата квартира. В друга досега да са му ударили няколко по мутрата, та веднага да научи правилника.

— По мутрата не бива — възрази солиден баритон. — Законът сега не позволява по мутрата, а, виж, на кварталната комисия трябва да съобщим.

— Стига! — озъби се Кларинет. — По-добре ми помогнете да пренеса масата от кухнята.

— Я го виж ти! — закани му се с пръст Будилов. — Не, уважаеми, сам си ги изгорил, сам си я мъкни, ние тук да не сме ти слуги.

Кларинет довлече, пъхтейки, кухненската маса, качи върху нея стол, а на стола — табуретка.

Електрическата мрежа в сградата бе прекарана още по времето, когато се отнасяха към тока със същия страх, както в наши дни към атомната енергия. Затова светая светих — бушоните — бяха скрити за непросветените чак горе до самия таван, на четири метра височина.

Наловчилят се в тия работи Кларинет помоли да му донесат и малкото столче, на което си слагаше краката страдащата от ревматизъм учителка, и когато довърши постройката на пирамидата, се покатери горе.

Отвъртя напосоки един от многобройните бушони и в края на коридора се разнесе рев:

— Ей! Кой си играе там с тока?!

— Извинете! — каза Кларинет. — Случайно съм отвъртял друг бушон. Че светнете ми де, тук нищо не се вижда!

Нечия състрадателна ръка вдигна нагоре свещта.

— Така... — Кларинет отвъртя още два бушона. — В общи линии е ясно. У кого ще се намери малко станиол?

— Какво?

— Станиол от шоколад.

— Шоколади не ям — каза Будилов.

— Чакайте, Юра, сега ще ви донеса. — Учителката тръгна към стаята си.

Не е известно как биха се развили по-нататък събитията, ако Кларинет бе проявил малко повече предпазливост, напускайки кулата си. Очевидно моментът, когато левият му крак загуби опора, беше преломен, в такива случаи именно плахата Случайност се превръща в самоуверена Закономерност.

Падайки надолу, той удари силно главата си в края на масата, от което напълно загуби самообладание. В противен случай той не би излял злобата си върху нямащата никаква вина антена, когато се върна в стаята Нито един здравомислещ човек не би тъпкал с краката си онова, над което се е трудил с такава любов толкова вечери.

Това непродуктивно занимание бе прекъснато от гласа на появилия се на вратата Будилов:

— А масата кой ще я върне на мястото?

* * *

Неприятностите минават, а хобито остава. Това е известно на всеки, като се почне от младия колекционер на марки и се свърши с престарелия любител на пойни птички, на всички, в чиято душа гори безумната страст към безполезни занимания.

Затова не е удивително, че още на другия ден Кларинет, подсвирквайки си, се мъчеше да отстрани последиците от вчерашното си избухване. Уви! Колкото повече усилия полагаше, толкова по-малко антената му заприличваше на изящен параболоид. Трудно е да се каже към какъв вид повърхности би я причислил специалистът по топология. Нещо като прояден от червеи сгърчен лист.

Нима някой може да предвиди непостижимия и тайнствен миг на откритието? Изпадналият в отчаяние човек хвърля върху нажежената плоча буца каучук, примесена със сяра. „Баста! — казва той. — Повече никакви опити!“ И чудото става: изнамерен е начинът за вулканизиране, полагащ началото на гумената промишленост. Неврастеник, страдащ от мигрена, не може да понася тракането на колелата на детското велосипедче и ги обвива с маркуч от иригатор. Минават няколко години и по всички пътища на света се чува свистенето на автомобилни гуми. Скромнен икономист-плановик включва към допотопен телевизор кошница от изкривени жици и... нищо не става. Решително нищо. Екранът свети с все същата синкава светлина, но изображение няма, колкото и да върти антената.

Вие как бихте постъпили в такъв случай? Вероятно ще издърпате щепсела и ще отидете да спите. Затова законът за всемирното притегляне, спътниците на Марс, радиоактивното разпадане, вълновите свойства на електрона и много други не са открити от вас. На вас ви е чужд благородният хазарт на изследователя.

Кларинет запали цигара и се замисли. После, подчинявайки се на някакво интуитивно хрумване, взе да извива антената по спирала. И изведнъж всичко се промени като с магическа пръчка. Отначало на екрана пробягаха черни мълнии, а после в ореола им се появи лице на девойка. То бе неописуемо красиво. Красиво, защото в противен случай бихме нарушили святите канони на фантастиката. Неописуемо, защото всичко прекрасно не може да бъде описано с думи. Опитайте се да опишете тялото на Венера, усмивката на Джокондата, мириса на жасмина или трелите на славея. Поетите в такива случаи прибегват до сравнения, но то не е нищо друго освен трик. Обяснението на едни понятия чрез други никому нищо не дава. Ще се ограничим с това, че тя беше красива. Облеклото й... Пак съм принуден да призная безпомощността си. Един мъж може десетки години да помни формата на някаква си глупава бенка на рамото на възлюбената си, но никога не е в състояние да ви каже в каква рокля е била вчера.

— Е, какво сте ме зяпнали така? — запита момичето. — И, моля, не си въобразявайте само, че вие сте ме открили. Просто формата на вашата антена добре пасна в пространствено-временната извивка. Иначе никога не бихте ме видели, както не можете да видите и ушите си. А аз отдавна ви наблюдавам. Забавно живеете!

Кларинет машинално огледа стаята и се почувствува крайно неловко. Едно е да се явиш пред хубавичка жена след старателна подготовка, а друго — да те изненада неподготвен в собствената ти стая. Сваленото онзи ден бельо, свито на топка, бе захвърлено до неоправеното легло. На масата до поялника и колофона се търкаляше омазнена хартия с огризки от хляб и скелети на пушена риба — останки от снощната му вечеря. На перваза на прозореца, наредени като войници, се мъдреха неизмити бутилки от кефир. Безобразие!

Кларинет закопча карираната риза на гърдите си, завря под масата босите си крака в подпетени чехли и изобрази на лицето си нещо като усмивка:

— Така ли? И на какво дължа това внимание?

Момичето се намръщи:

— Както и да движите устните си, аз все едно не ви чувам. Отговаряйте на въпросите ми с жестове. Ако е да — кимнете с глава, ако е не — поклатете я. Ясно?

— Ясно — смутено каза Кларинет.

— Разбрахте ли, или не разбрахте?

Кларинет кимна.

— Така е вече добре. Можете ли да изработите таймерен радиопредавател?

— Какво представлява?

— Колко сте несхватлив! Можете или не можете?

Кларинет поклати глава.

— Естествено! — усмихна се момичето. — Та как ще можете, след като по ваше време не ги е имало още. Допотопна техника. И подходящи части сигурно нямате. Ще се наложи да ви го трансмутирам. Измерете разстоянието от центъра на вашата антена до средата на масата по вертикала и хоризонтала. Запишете резултата на листче. Надявам се, че умееете да мерите.

Кларинет порови в чекмеджето с инструменти и извади оттам ръждясала метална ролетка.

Момичето го наблюдаваше с иронична усмивка.

— Не така. Прекарайте мислено два перпендикуляра. Така. Запишете. Сега до повърхността на масата. Отлично! Покажете ми да видя какво се получи.

Кларинет поднесе към екрана листчето със записаните цифри.

— Да допуснем, че не сте сгрешили — понамръщи се тя. — Махнете от масата всички боклуци. Телевизора можете да изместите на края. Внимателно! Да не обърнете антената в друго положение! Сега се отдръпнете по-надалеч и не се плашете. Раз, два, три!

Кларинет направи назад няколко крачки към вратата и в същия миг на масата се появи нещо. Нито облаче, нито слънчево зайче, нито... Впрочем, преди да разбере какво е точно, замириса на опърлено и по старата мушама запълзя кафяво петно, а скоро след това почна да излиза и дим.

— Некадърник! — каза непознатата. — Не може и да мери, както трябва. Какво стоите? Гасете по-скоро!

Кларинет се завтече към кухнята, като забрави в бързината да притвори вратата. Когато се връщаше тичешком с чайника, пред стаята му вече стоеше и душеше Будилов.

— Да няма пожар у вас?

— Не, просто изгорих с фасата мушамата.

Будилов понечи да влезе, но Кларинет хлопна под носа му вратата и я заключи.

Междувременно масата вече се бе подпалила. Кларинет изля върху нея чайника, но не беше достатъчно и се наложи да тича за втори.

— Стига! — каза момичето. — Чувате ли? Стига, така всичко ще объркате. Вземете предавателя.

Кларинет измъкна от овъглената дупка малка черна кутийка.

— Е, говорете де!

— Какво да говоря? — обърка се Кларинет.

— Как се казвате?

— Юра.

— Добре. Вижте какво, Юра: никакви въпроси, иначе ще се наложи да прекъсна всякакви контакти с вас. Каквото трябва да знаете, ще ви го кажа сама. Впрочем името ми е Маша.

— Много ми е приятно! — каза Кларинет.

Маша насмешливо се поклони.

— Намираме се с вас в една и съща точка на пространството, но сме разделени с временен интервал. Какъв — не е важно. Вие сте там, а аз съм тук, в бъдещето. Ясно?

— Къде?! — запита смаян Кларинет. — Къде се намирате?

— В Ленинград, къде другаде?

— Извинете — промърмори Кларинет, — но това е, тъй да се каже...

— Никакво тъй да се каже. Аз съм историк-лингвист, занимавам се с поезията на двадесети век. Съгласен ли сте да ми помогнете?

— Изобщо... аз никога...

— И аз никога не съм разговаряла с такъв... с една дума, ще ми помогнете ли, или не?

„Леле че е настойчива!“ — помисли си Кларинет, но гласно каза:

— Ще се радвам, стига да е по силите ми.

— Това е вече друго! — Маша чаровно се усмихна. — И така, договорихме ли се?

— Договорихме се — отвърна Кларинет и със съжаление погледна екрана. Ех! Трябваше да купи по-голям телевизор.

— Отлично! Сега ще ви обясня вашата роля.

— Слушам! — каза Кларинет.

— Само не ме прекъсвайте. Нали разбирате, че аз живея в такова време, когато няма вече библиотеки и всичко е записано в паметта на електронните машини. Това, разбира се, е много по-удобно, но ако ти е нужно да откриеш нещо съвсем древно, понякога стават невероятни бъркотии. Питам за Пастернак, а получавам сведения за целина, за пацърнак, за всякакви там корени за супа. С Блок е още по-лошо. Получавам всякакви схеми на електронни блокове. Каквото и да говорим, от времето, когато са писали, са изминали вече две хиляди години.

— Колко?!

Маша прехапа устни:

— Как можах да се изтърва! Пфу, глупачка! Сега ще си имам неприятности.

— Аз на никого няма да кажа — произнесе в благороден порив Кларинет, — честна дума, няма да кажа!

— Ах, колко лошо стана! — Маша закри с ръце лицето си. — Забранени са ни всякакви контакти с миналото. Аз тайно от всички. Дори отпратих Федя, за да е всичко в пълна тайна.

— Кой е пък този Федя? — На Кларинет кой знае защо това име не се хареса.

— Лаборантът ми. Много мило момче. — Маша свали ръце и отново се усмихна: — Представяте ли си, влюбен е в мен до уши, все ходи по петите ми. Едва го отпратих.

Има странни усещания нейде там, малко над диафрагмата. Не е точно болка, а така, прималява ти. Някаква непонятна тъга. И много мили момчета съвсем не ти се струват вече толкова мили, пък и изобщо целият човешки живот, като разсъдиш...

— Добре! — Маша решително тръсна коси. — Да става каквото ще! И така, нужна ми е помощ. Вземете от библиотеката Блок и Пастернак. Всичко каквото са написали. Разбрахте ли?

— Да, и после какво ще правя?

— Ще ми четете на глас.

— Защо?

— Ох! — Маша потърка слепоочията си. — Ама че на екземпляр попаднах! Ще ми четете и аз ще записвам. Толкова ли е трудно да се разбере?

— Не, съвсем не е трудно да разбере — каза Кларинет. — Само че аз не чета добре стихове.

— Е, това няма никакво значение. И така, утре по същото време.

Изображението изчезна, сякаш го бе лизнал котарак. Току-що беше там, а сега екранът е празен, безнадеждно празен. Призракът изчезна безследно, остана само малката черна кутийка и мократа обгоряла маса.

* * *

Когато многократно повтореният опит в едни и същи условия дава неизменно същия резултат, имаме всички основания да смятаме, че установените връзки са подчинени на някаква закономерност.

Например, ако някои любители на алкохола, за да се избавят от махмурлука си сутрин, се нареждат на опашка пред павилиона в безплодно чакане да пристигне мечтаната цистерна с бира, ако строителите неустрашимо разкопават грижливо поддържаните градинки, за да разголят склеротизиралата кръвоносна система на града, ако сутрин към шума на трамвая под прозореца ви се прибавя и суркането на летни кьнки по асфалта, ако разбудени от чуруликането

на птичките, не можете да съобразите нощ ли е, или ден, знайте, че е месец май.

Ако е май, а вие сте на двадесет и шест години и всяка вечер четете прекрасни стихове на едно момиче... Впрочем достатъчно! И така всичко е ясно.

Някой пошъл родоначалник на литературните щампи е казал, че любовта не знае прегради. И какво от това? Едно нещо е да не знае прегради, а съвсем друго — да съумее да ги преодолее или както би се изразил философът, да накара събитията така да се развият, че любовта в теб да се превърне в любов към теб. Каквото и да Си говорим, но две хиляди години...

Искате ли още една изтъркана сентенция? Моля! Бедата идва оттам, откъдето най-малко я очакваш. Този път тя се появи на вратата в образа на портиера, който една вечер покани Кларинет незабавно да отиде в домоуправлението, където го очаква в пълен състав кварталната комисия.

Съставът ѝ не беше чак толкова голям: двама души, като не смятаме известния ни вече пенсионер Будилов.

Щом видя Кларинет, Будилов изпадна в особена възбуда и протегна напред дясната си ръка, от което удивително заприлича веднага на Цицерон, изобличаващ Катилина.

— Ето го негова милост, хубавеца!

Председателят на комисията подръпна посивелите си запорожки мустаци и измъкна от бюрото листче, изписано с разкривен почерк.

— Така... седнете, другарю Кларинет.

Кларинет седна.

— Има сигнали, че използвате нерегистриран радиопредавател. Вярно ли е?

— Нямам никакъв радиопредавател — излъга Кларинет.

— Ама как нахално само лъже! — патетично викна Будилов. — Нали сам чух как предава! Ту с открит текст, ту с шифър.

Председателят въпросително погледна Кларинет.

— Аз... аз чета стихове.

— А защо на глас? — удиви се интелигентна на вид, не много възрастна жена.

— Така по-добре ги запомням.

— Лъже, лъже! — кипна съседът. — Нека тогава каже какво там вечно запоява и защо непрекъснато изгаря бушоните?

— Е, другарю Кларинет?

— Не запоявам. По-рано, когато си поправях телевизора, запоявах, а сега не запоявам.

Председателят се изкашля и пак подръпна мустаците си:

— Така... Значи, само стихове четете?

— Само стихове.

— Какво е мнението ви? — Той погледна към жената, но тя само сви рамене.

— Обиск трябва да направим — каза Будилов. — Със свидетели.

— Не са ни дадени такива права — понамръщи се председателят.
— А вие, другарю Кларинет, имайте пред вид, че никой не ви забранява да си поправяте телевизора и радиото...

— И стихове да четете — насмешливо добави жената.

— И стихове да четете — потвърди председателят. — Но ако действително имате радиопредавател... работата е друга. Трябва да го регистрирате. И за вас ще е по-добре, и за нас ще е по-спокойно. Нали сте съгласен?

— Съгласен съм — въздъхна Кларинет, — само че нямам никакъв предавател.

О свята, благородна лъжа! Нима може да им каже истината, след като бе дал, макар необмислено, честна дума на едно видение от бъдещето?

Не, Кларинет, ти няма да се справиш с врелия и кипял човеконенавистник Будилов. Колкото и да увърташ, някой ден той ще те спипа, непременно ще те спипа. Време е да помислиш как може да свърши всичко това.

* * *

— Маша! — Кларинет приказваше шепнешком, като страхливо поглеждаше към вратата. — Разбери, Маша, няма да го преживея.

— Какво предлагаш?

— Не знам. Вземи ме при теб. Навярно имате някакви машини на времето.

— Няма такива машини — печално се усмихна Маша. — Това са само приказки.

— Но ти нали ми изпрати преподавателя.

— То е съвсем друго нещо. Трансмутация. Но тя не е още изобретена у вас.

На Кларинет внезапно му хрумна друга идея.

— Слушай, а ти самата би ли могла?

— Какво?

— Да се трансмутираш тук.

— Ох! Ти чуваш ли се какво говориш?! Не, това е невъзможно!

— Но защо?

— Нали вече ти казах, никакви контакти с миналото. Не бива да променяме историята. Имаме право да използваме трансмутацията най-много в границите на един век, и то с всякакви ограничения. А в случая... и връщане назад не може да има. Да остана завинаги неизвестно къде...

— Как така неизвестно! Нали ще бъдеш с мен!

Маша заплака.

— Защо плачеш, Машенка?!

— А ти няма ли да ме разлюбиш? — запита тя, като си бършеше носа с миниатюрна кърпичка.

Вие много добре знаете какво се отговаря в подобни случаи.

През май всичко се развива по установени веднъж завинаги закони. Ето надвисва облак, руква дъжд, а след няколко минути отново грейва слънчицето.

— Нима мога в такъв вид да се явя при вас — рече Маша. — Поне да прегледам няколко модни журнала.

Случвало ли ви се е да наблюдавате някога жена, изучаваща кройката на някоя рокля? Такова абсолютно абстрахиране от суетния външния свят, такова пълно потъване в нирвана не е постигал още нито един йога. Не се опитвайте да й говорите през това време. Тя ще ви кима е глава, но можете да бъдете уверен, че нито една дума не стига до съзнанието ѝ.

— Обърни страницата!

— Слушай, Маша...

— Това не става, следващата!

— Маша!

— Дай по-близо журнала, искам да разгледам прическите.

— Машенка!

— Дай сега другия журнал.

Трябва на всичко да гледате философски и всяко търпение ще бъде възнаградено стократно.

Още на другия ден Кларинет се убеди в това.

— Е, харесвам ли ти?

Той се смая.

Одеве наклеветих мъжете, че не са способни да оценят достойнствата на един женски тоалет. Ще внесе поправка: да го оценят са способни, но не и да го запомнят.

Но в случая промяната беше толкова поразителна...

Първо, Кларинет установи, че дамата спатия на сърцето му се бе превърнала в дама каро. Променен бе не само цветът на косата. Над откритото по-рано чело на богинята сега висеше къдрав кичур, докато тилът бе съвсем късо подстриган.

Второ, вместо свободно падащата дреха тя бе облякла подчертаващо формите поло.

И, трето... Трето... — мини жуп.

Не вярвайте на предсказвачите! Те затова са и предсказвачи, за да лъжат. Не, човечеството никога няма да се изроди в беззъби главчовци с хилави крайници независимо от това, какво мислят по този повод антрополозите. Не знам как стоят нещата там нейде в Ракообразната мъглявина, но на Земята чифт възхитителни крачка винаги ще предизвикат у нас същото вълнение, с което преглеждаме тиражния лист. Признайте си, кой от вас не е мечтал тайно, въпреки нищожния шанс, за главната печалба?

Късметлията Кларинет! Тази печалба се падна единствено на него от билионите хора, родили се и почиващи в гробовете през тези две хилядолетия.

— Е, как ме намираш?

— Потресаващо!

— Сега съм готова.

Любовта не е чак толкова безразсъдна, както е прието да смятаме. Подсъзнателно тя усеща, че ще отзвучат сватбените тържества, ще премине щастливото опиянение и ще настъпи изпълненото с грижи ежедневие.

Някои от тези грижи предварително споходиха Кларинет.

— Между другото, Маша — каза той небрежно, — не забравяй да вземеш със себе си паспорта.

— Какво?

— Ами документ за самоличност.

Маша се разсмя:

— Глупчо! Как може документ да удостоверява самоличността? Личността съм аз — тя горделиво се извърна в профил, — а документът е хартийка. Едва ли би се задоволил с такава подмяна.

Ето го и първия сюрприз, Кларинет! „Коя е гражданката, която живее при вас?“ „Това е жена ми.“ „Записана ли е в домовата книга?“ „Не, вижте какво, тя е загубила паспорта си.“ „Разрешете тогава да видя удостоверението ви за женитба.“ „Ние, знаете ли, още не сме се...“ „Поне някакъв документ, който да удостоверява самоличността ѝ?“ „Вие чувате ли се какво приказвате?! Човешката личност е неповторима, няма някаква хартийка...“ М-да...

— А дипломата ти?

— Каква диплома? — учуди се Маша.

— Нали все пак си учила някъде?

— Разбира се!

— Тогава свидетелството, че си завършила.

— Не разбирам, за какво говориш? — Маша се нацупи. — Ако си се разколебал, кажи ми го направо, а не... не...

Страшно нещо са женските сълзи. По дяволите всякакви там хартийки! И цяла купчина от тях не заслужават една единствена сълза. Голяма работа — диплома. „Издадена в три хиляди деветстотин и едичия си година.“ Пфу, каквото ще да става! Все ще измислим нещо!

— Не плачи, Машенка! Не си ме разбрала правилно. Просто нашето време си има своите особености. Хайде да определим деня.

— А защо не утре?

— Утре ли? Хм... утре. Виж какво, трябва да подготвя някои неща. Да взема отпуска и изобщо...

— Кога тогава?

— Сега ще видим — Кларинет извади от бележника си календарче. — Днес е четвъртък. Хайде в събота. Събота е двадесет и девети май. — Той огради с червено кръгче датата. — Съгласна ли си?

— Добре! Тъкмо ще имам време да склоня Федя.

— Какво общо има Федя с това?

— Сама няма да се справя. Аз съм само лингвист, а в случая програмата за трансмутацията трябва така да се състави, че да не се получи засечка.

Щом трябва, нека бъде Федя. Кларинет дори почувствува някакво злобно удовлетворение.

— Нужни са ориентири — продължи Маша, — но не такива, каквито ми даде миналия път. Някое пустинно място, да няма транспорт и пешеходци, най-добре късно вечерта. Ето какво, хайде да бъде пред Медния конник в единадесет часа вечерта.

— Че той още ли стои там?

— А защо да не стои! Уговорихме ли се?

— Уговорихме се! — радостно каза Кларинет. — Пред Медния конник в единадесет часа вечерта в събота на двадесет и девети май. Да не забравиш?

— Такива неща не се забравят. Довиждане, целувам те!

* * *

Онзи, който не е отивал на любовна среща много преди определеното време, е достоен за съжаление. Истинската любов е минала край него, без дори да го закачи с крайчето на белоснежните си одеяния.

... Настъпи часът, когато бялата нощ предава беззащитния град във властта на чародейни вълшебства.

По изстиващия асфалт препускат за самодивското си сборище млади вещици по къси ризки. Изнемощели от сладостна нега, дяволчета подскочат из градинките, окачили на гърдите си транзистори; стар развратник, кривнал капа, под която се очертават елегантни рогчета, накуцвайки с лявото копито, мъкне тежък магнетофон. Прегърбена стара вещица с гега в ръка носи под мишница полуизкормен петел в пъстра найлонова торбичка.

Марципановите рострални колони подпират розово-белия пестил на небето, захарно параходче прорязва огледалната повърхност на Нева, оставяйки подире си пенлива струя шампанско. Над покривите вечерният бриз подкарва на заколение бели пухкави агънца и по

лъскавата игла на Адмиралтейството вече танцуват отблясъците на окачения на запад мангал. А там, където алкохолните пари се изливат от гърлото на Сенатския площад в реката, стърчи исполинско шише водка, вижда се етикетът му с Медния конник върху изправения на задните си крака кон. Всичко се готви за сватбения пир.

Кларинет вървеше по килим от пуха на тополите, а от копринените възглавници на цветните лехи го гледаха добродушно, разтваряйки цветчета, виолетки като очите на любимата.

*Аз пак те виждам. Годините минават —
но твоят лик ме все така преследва.*

Дългото изучаване на Блок явно се бе отразило благотворно на моя герой.

... Онзи, който не е продължавал да стои на определеното за срещата място, въпреки че са изминали всички възможни срокове, не знае какво е любовна мъка.

Тя ме излъга... Няма по-горчиви думи на света.

Тъжно е дъждовното утро в Ленинград, ох, колко е тъжно! Всичко ти изглежда отвратително: и озъбилите се злобно коне, и самодоволната физиономия на конника, и насмешливите крясъци на чайките, и сгушените фигури на първите пешеходци, и бълващият черен дим влекач, мъкнещ подире си мръсния шлеп, и покритата с дъждовни мехурчета река, и приличащите на пресни гробове цветни лехи с нахвърляните небрежно мокри цветя, и нелепите стълбове, в подножието на които седят голи mužiци с идиотски весла.

Тежко е с опустошена душа да се връщаш в самотното си жилище, където е приготвена вечеря за двама и вехнат вече никому ненужните рози — не може да се опише колко е тежко!

Продавачо! В твоите ръце е еликсирът на забравата, налеј ми от тая бъчва пълно канче вино! Ах, още не продавате? Извинете, вечно бъркам епохите.

... Колко пъти трябва да натискаш бутона за повикване, докато ти отговорят?! Най-после, слава богу!

На екрана се появи физиономията на младеж с щръкнала коса.

— Какво има? — запита той, като гледаше недружелюбно Кларинет. Очевидно това беше същият онзи Федя.

— Къде е Маша?

— Вие би трябвало да знаете.

— Тя не пристигна.

— Не може да бъде — намръщи се младежът. — Аз самият съставях програмата. Максималната разлика във времето не трябва да е повече от пет минути.

— Все пак нея я няма. Чаках цели десет часа.

Федя с недоумение се почеса по тила.

— Сега ще проверя. Кой ден беше вчера при вас?

— Събота, двадесет и девети май, ето вижте! — Кларинет поднесе към екрана календарчето, на което с червено кръгче бе отбелязал желаната дата.

— А годината?

— Хиляда деветстотин шестдесет и девета.

Федя завря нос в някакви бележки. Когато най-после дигна глава, лицето му бе изкривено от гняв.

— Идиот! — каза той тихо и злобно. — Изпуснал си щастието си, дръвник! Събота, двадесет и девети май! Сега я търси в предишния ден, в петък. Разбра ли? В петък!

Образът на екрана изчезна.

Кларинет смутен погледна правоъгълното картонче, което все още държеше в ръцете си, и замря. Това беше миналогодишно календарче!

* * *

Оттогава в Ленинград всяка вечер може да срещнете брадясал мъж, облечен небрежно, внимателно да се вглежда в лицата на вървящите жени. Той изминава винаги един и същи път, покрай Борсата на Василиевския остров, през Дворцовия мост и край зданието на Адмиралтейството излиза на паметника. Там постоява известно време, а после се връща по същия маршрут.

Сутрин, когато се събужда, му се струва, че вчера тя е била тук. Не, не му се струва. На устните му още парят целувките ѝ. Освен това десетки други белези свидетелствуват, че не е било сън. И така е всяка сутрин. Той плаче, сълзите капят в чая, който той изпива, бързайки за работа.

А вечерта отново започват безплодните му търсения.

Понякога го виждат в компанията на възрастен пълен човек.

— Нали разбираш, Будилов — казва мъжът, — човек не може да живее с вчерашния ден. Не може днес да си сит от обета, който си изял вчера. Каква полза, че тя те е целувала вчера. Човек има нужда от всичко това днес. Всеки ден да бъде днес. Разбра ли?

— Добре, да си вървим в къщи, фантазьоре. Внимавай да не се спънеш!

Будилов го хваща подръка и внимателно го повежда, а мъжът със заплитащ се език нарежда:

*Нощ, улица, фенер, аптека,
безсмислена, мъждива светлина.
И да живееш още толкоз века —
пак изход няма... Все ще е така...*

И в очите на Будилов кой знае защо напират сълзи.

СЮЖЕТ ЗА РОМАН

Бях истински щастлив. Само който е прекарал дълга и тежка болест и най-сетне се е почувствувал напълно здрав, навярно ще разбере състоянието ми. Всичко ме радваше — че не ме пенсионираха по инвалидност, а ми предоставиха от службата дълга отпуската да завърша дисертацията си, която бях започнал да пиша, преди да се разболея, и че ме очакваше почивка в санаториум, избавяща ме от необходимостта да мисля сега за дисертацията си, и комфортът на спалното купе, това че спътникът ми се оказа симпатичен младеж, а не някаква си капризна жена. Отгоре на всичко ме изпращаше очарователното създание, което горещо и искрено обичах. Бях поласкан, че такава красавица като нея не обръща никакво внимание на възхитените погледи на пътниците, държи ме за ръката като момиченце, страхуващо се да не загуби баща си в тълпата.

— За далеч ли пътувате? — обърна се тя към моя спътник.

— До Кисловодск.

— Така ли? Значи, ще бъдете заедно до края. — Тя пусна в ход усмивката си, на която не можеше да устои нито един мъж. — Тогава имам към вас една молба: грижете се за моя... мъж. — За първи път, откакто бяхме близки с нея, тя употреби тази дума и ме порази как простишко и естествено го каза. — Той още не се е съвзел напълно от болестта — добави тя.

— Не се безпокойте! — Моят спътник също се усмихна: — Аз съм почти лекар.

— Какво значи „почти“?

— Значи, че не съм нито Хипократ, нито Авицена.

— Студент навярно?

— Нещо подобно... Вечният студент с диплома на лекар.

Той излезе в коридора и деликатно притвори след себе си вратата, за да не ни смуцава.

— Вероятно някакъв аспирант — прошепна ми тя.

Обичам да тръгвам на път денем. Обичам постепенно да навлизам в ритъма на движението, да разучавам спътниците си, да подреждам, без да бързам, вещите си в купето.

Всичко беше от хубаво по-хубаво, при това повтарям, бях напълно щастлив, но кой знае защо бях обзет от някакво странно безпокойство и възбуда. Съзнавах, че е глупаво, но не можех да се овладеея. Ту скачах и излизах в коридора, ту се връщах в купето и почвах да пренареждам нещата си в куфара, ту хващах нещо да чета, но след минута оставях списанието и пак излизах в коридора.

Не знам защо, но много хора, когато пътуват, са готови да открият на първия срещнат съкровени тайни. Може би това е атавистично чувство, запазило се още от ония времена, когато всяко пътуване е криело опасности и всеки спътник е бил другар и съратник, а може просто да се дължи на потребността, която изпитва всеки човек, да излее пред някого душата си и в такъв случай най-подходящ е случайният познат, защото с него ти едва ли повече ще се видиш.

Между другото дойде време за обед и спътникът ми предложи да отидем във вагон-ресторанта.

И тогава, докато обядвахме, нещо сякаш отприщи езика ми. Отдавна се бяхме нахранили, сервитьорът демонстративно бе сменил покривката на масата, а аз все продължавах да говоря.

Събеседникът ми се оказа идеален слушател. Всичко в него — недодяланата му момчешка фигура, зеленикавите очи с изрусени от слънцето мигли и дори ръцете, удивително изразителните ръце с тънки дълги пръсти — бяха сякаш олицетворение на напрегнато внимание.

Разправих му, общо взето, всичко, над което бях умувал дълго през безсънните си нощи. Как, когато станах на тридесет и пет, почувствувах отвращение към професията си и разбрах, че истинското ми призвание е да бъда писател, за неудачните си опити да напиша нещо, за новите си замисли и че почивката ми в санаториума е решаваща. Или ще напиша замислената повест, или завинаги ще се откажа от всякакви по-нататъшни опити. Разказах му дори сюжета на повестта. Непонятно какво така изведнъж ме прихвана. Това беше моя тайна, която не смеех да поверя дори на любимата жена. Измъчвах ме твърде много съмнения, за да я посвещавам в плановете си. Впрочем не е точно така. Съмнявах се само в едно: не знаех имам ли талант, и щеше да ми бъде много срамно, ако паднех в очите ѝ. Ако ме

постигнеше разочарование, исках сам да го изживея. Между другото и това му разправих.

Когато изприказвах всичко, ние се върнахме в купето. И тогава в мен настъпи реакцията. Досрамя ме от моята бърбривост, обидно ми беше, че на съвършено чужд човек бях поверил мислите си, неоформили се напълно дори в съзнанието ми, и че навярно ще ме вземе за глупав самохвалко.

Той забеляза състоянието ми и запитва:

— Съжالياват, че ми разправихте всичко това, нали?

— Разбира се! — мрачно отвърнах аз. — Разбърбрах се като хлапак! Изглежда, тази черта ми е присъща. Не помня кой е казал, че писател може да бъде всеки, ако не го спъваше недостигът от думи или, обратно, тяхното изобилие. Боя се, че многословието е моят основен порок. Сюжетите ми за къси разкази не са кой знае колко сложни, а седна ли да пиша, така се уплитам в несъществените подробности, че всичко се превръща в лепкава дъвка от думи. Ето и сега...

Той извади от джоба си някаква кутийка.

— Обещах на жена ви... С една дума, вземете от тези таблетки. Точно това ви е нужно в случая.

Само това липсваше!

Явно гримасата ми е била достатъчно изразителна.

— Прав сте — каза той, като прибра кутийката. — Цялата фармакопея е нож с две остриета. Особено транквилизаторите, макар че понякога сам прибягвам до тях. В това отношение народните средства са къде-къде по-добри. Изпитани от векове. Ей сега ще опитаме едно от тях! — Той отвори куфара си и измъкна бутилка коняк. — Арменски, от най-висше качество! Чакайте, ще взема чаши от обслужващата вагона.

Никак не приличаше на лекарите, с които бях имал работа, особено когато се върна с тържествен вид, носейки две чаши.

— Ето! — Той ми сипа съвсем малко, а на себе си наля половин чаша. — Стоплете го най-напред с дланите си. Специалистите го наричат „да съживиш питието“. Сега опитайте!

Отпих и приятна топлина плъзна по хранопровода към стомаха ми. Отдавна не бях пил коняк!

— Странно! — казах аз. — Ако знаете какви наставления трябваше да изслушам по този повод, „Нито капка алкохол“ — повтаряха всички в един глас, когато ме изписваха от болницата...

— Глупости! — Той небрежно махна с ръка. — В медицината има много формални табу. Алкохолизмът е социално зло. Злоупотребата с алкохол дава тежки последици, за някои е дори повод да ги обявят изобщо извън закона. А в други случаи е незаменим. Ето пийнахте и всичко ви мина. Нали?

Видът му беше толкова сериозен, че неволно се разсмях:

— Вярно! Но какво ще стане после?

— А аз няма да ви дам повече, така че после нищо няма да има.

Той с видимо удоволствие отпи голяма глътка.

— Всичко е толкова относително — продължи той, като разглеждаше питието на светлината. — Един не спи от кафето, а на друг му помага да заспи. Хитро нещо е човешкият мозък. Вечна борба между възбуда и задръжка. Кора и подкорие. Във всеки отделен случай трябва да знаеш на кое с какво да въздействуваш. Във вашето състояние например алкохолът успокоява. Не е ли така?

— Така е. Но как се досетихте?

— Е, иначе бих бил лош психиатър.

— Ах, вие сте психиатър?

— Отчасти.

Нали бях загубил навик да пия, главата ми леко се замая. Вагонът приятно ме полюшваше и от всичко това чувствавах удивително успокоение.

— Какво значи „отчасти“? — лениво запитах аз. — Одеве казахте, че сте почти лекар, сега отчасти психиатър. А по-точно?

— По-точно психофизиолог.

— Това пък какво е?

— С две думи е трудно да се обясни, а да навлизаме в подробностите едва ли има смисъл. Ще се огранича с един примитивен пример. Ето вие сега пийнахте глътка коняк и психическото ви състояние някак се промени. Вярно ли е?

— Вярно.

— Това е изкуствено предизвикана промяна. Но в човешкия организъм има вътрешни фактори, въздействащи върху психиката, например хормоните. Действието на хормоните се управлява от

вегетативната нервна система. Съществуват много преки и обратни връзки между мозъка и целия организъм. Всичко това трябва да се разглежда като едно единно цяло. С една дума, психофизиологията е наука, изучаваща какво влияние оказва състоянието на организма върху психиката и психиката върху организма.

— Например изразът „жлъчен човек“ — казах аз, — изглежда, не е случаен? Вероятно, когато се разлива жлъчката...

— Разбира се! Макар че всичко е много по-сложно. Понякога е трудно да отделиш причината от следствието. Онова, което е прието да смятаме за следствие, често се оказва причина, и обратно. Това е още неизследвана напълно и много интересна област.

Той пак отпи глътка и се замисли.

Погледнах през прозореца. По всичко личеше, че пътуваме на юг. Вместо рядка гора с тук-там още сняг се зеленееха поля. И земята, и небето, и слънцето вече бяха някак други.

— Аз бих могъл да ви помогна — неочаквано каза спътникът ми. — Имам интересен сюжет за роман. Събитията, които може да вложите в основата му, са станали в действителност. Не са измислени, макар че някои неща изглеждат просто фантастични. Искате ли да ви го разкажа?

— Разбира се! — отвърнах аз. — С удоволствие ще го чуя, въпреки че, да си кажа право, не съм уверен дали ще успее дори от най-хубавия сюжет да...

— Това си е вече ваша работа — прекъсна ме той. — Трябва само да ви предупредя, че лекарската етика ме задължава да премълча някои неща. По-специално имената. Ще трябва сам да ги измислите, а останалото... Впрочем слушайте.

Цялата история започва в клиниката на известен учен. Ще го наричаме просто професора. Ще се наложи да му измислите някаква характеристика. Само ви моля, не правете от него сладникав герой, нито маниак от фантастичен роман. Характерът му е много сложен и противоречив. Великолепен хирург. Учен с много широки интереси. Едновременно с това човек болезнено честолюбив и упорит, и който си знае цената. Внимателен и отзивчив към болните, но често неоправдано груб с подчинените си. Ако искате, можете да му измислите още някакви качества, това не е съществено.

Можете също така да си запишете, че неговите изследвания върху преодоляването на бариерата на биологичната несъвместимост на тъканите при трансплантация на органи изведоха клиниката, която той ръководи, на съвсем нов и много перспективен път.

По-нататък трябва да получите представа за отделението по трансплантация в тази клиника. От вас не се изискват специални технически познания, а по-скоро да почувствувате атмосферата, която царя там. Постоянно напрегнато очакване. Големият лекарски колектив с най-разнообразни специалности е винаги в състояние на пълна готовност. Никой не знае кога какво ще се случи. Може след час, а може след месец. Само не мислете, че безделничат. Паралелно те вършат и голяма изследователска работа в лабораторията. Всеки опит ражда нови планове, надежди и, разбира се, разочарования.

Преодолявайки всички препятствия, професорът върви към поставената цел — трансплантация на мозък. Извършени са вече десетки опити върху плъхове и кучета. Но не всичко става така бързо, както може да ни се стори. Минават години. Най-после — решаващият експеримент. Маймунката с присаден мозък е жива и здрава. Възниква въпросът: а по-нататък? Науката не се спира на половината път. Ще бъде ли извършена такава операция и на човек? Навярно знаете резервираното отношение към трансплантацията изобщо, а в случая става дума вече за експеримент, свързан с нови морални и етични проблеми. Професорът атакува една след друга всички инстанции, но никой не казва нито „да“, нито „не“. Всички гледат под някакъв благовиден предлог да се измъкнат и да не решат въпроса. С една дума, няма нито формална забрана, нито официално разрешение.

Между другото времето си върви, клиниката успешно прави присаждания на бъбреци, на сърца и на бели дробове, продължава и работата в лабораторията над главната тема, но въпросът със следващата крачка е все така неизяснен.

Това е, така да се каже, прелюдията.

И ето веднъж „Бърза помощ“ почти едновременно докарва двама души. Двамата са в безсъзнание и с двамата нещастieto е станало на улицата. Първият няма никакви документи в себе си. Не са известни нито възрастта му, нито името, нито адресът, нито професията. Диагнозата: обширен инфаркт на белите дробове. Положение практически безнадеждно. Вторият — преподавател във висше учебно

заведение, тридесет и три годишен, ерген — е жертва на нещастен случай. Открита травма на черепа със засягане на мозъка и дълбок кръвоизлив. Също няма да го бъде. Засегнати са участъци, отговарящи за жизнено важни функции. Двата лежат на реанимационните маси, два живи трупа, в които с изкуствено кръвообращение и дишане поддържат някакво подобие на живот. Обаче ако вторият е безусловно кандидат за моргата, за първия все пак има някаква надежда да бъде спасен. Пресаждане на белите дробове от втория. Такова решение взима професорът.

Всичко е готово за операцията, но не могат да започнат. Нямаме представа с какви ограничения е свързан в тези случаи лекарят.

Първо, за такава операция е нужно съгласието на болния или на близките му и, разбира се, съгласието на близките на донора.

Второ, органите, които трябва да бъдат присадени, може да се вземат само от мъртъв човек и докато в тялото на донора мъждука някакво подобие на живот, лекарят е длъжен да взема всички мерки, за да го поддържа. А през това време другият може да умре.

Трето... Впрочем какво ти там „трето“! Може безкрай да изреждаме проблемите, с които се сблъсква през това време хирургът, но най-гнусната от тях е напрегнатото очакване кога ще настъпи смъртта на болния. Спира сърцето, клинична смърт, високочестотни електрошокове в областта на миокарда, отново едва забележими пулсации, пак спира сърцето, този път шоките не помагат. Остава последното средство: отваряне на гръдния кош и масаж на сърцето. Последната мярка дава резултати, макар да е свършено ясно, че няма да е за дълго. Но тогава се изяснява една подробност, която всичко проваля. Вторият има туберкулозни каверни в белите си дробове.

Има случаи, когато хората дори и не подозират, че са болни от туберкулоза. Организмът им си е изработил някакви средства, за да поддържа болестта в равновесие, така че тя не прогресира. Но нито един лекар не би се решил да присади поразен от туберкулоза орган на друг човек.

С една дума, хирургът може да си свали ръкавиците и двата трупа да бъдат отнесени в моргата.

Аз ненапразно ви обърнах внимание върху особеностите в характера на този... професор. Иначе не бихте разбрали това, което става по-нататък.

Мигновено се взема друго решение: на втория да се направи присаждане на мозък. При това, забележете, без да се спазват формалностите. Няма време да се звъни в Москва и да се иска разрешение. Право да си кажа, не съм уверен, че са били спазени и останалите формалности, за които ви споменах.

— На какво е разчитал? — запитах аз.

— Трудно е да се каже. Преди всичко, разбира се, на успех. Такъв род хора, когато ги обземе някаква идея, просто с нищо не желаят да се съобразяват, дори и с възможността да не успеят. В такива работи винаги някой трябва да бъде пръв и да поеме върху себе си целия риск. Освен това, изглежда, той съвсем справедливо е решил: по-добре един труп, отколкото два. А всъщност струва ми се, че той едва ли е разсъждавал, а е действувал по-скоро импулсивно. Понякога няма почти никакво време за разсъждения.

Не е нужно да описвате самата операция. Тя е извънредно сложна, извършва се на няколко етапа и за непосветения читател едва ли ще представлява интерес. Пък и вие навярно ще се уплетете в излишни подробности. За писателя са много по-важни психологическите сблъсъци, а в случая ги има, колкото щеш!

И така операцията е извършена. На другата сутрин жената на донора открива следите му чрез служба „справки“ на „Бърза помощ“ и пристига в моргата. Казват ѝ, че е умрял от инфаркт на белите дробове, което отговаря и на действителността. За останалите подробности нищо не ѝ казват. Това би било за нея прекалено силен удар. Оказва се, че тя е журналист, двадесет и пет годишна. Женени били само от една година и много се обичали. Повярвайте ми, че най-трудното в лекарската професия е да разговаряш с близките на починал пациент. Дори и да е направил всичко, което е било по силите му, все едно, у лекаря винаги остава някакво чувство за вина. Затова да простим на професора, че не се е решил лично да поговори с нея, а е изпратил асистента си. И най-смелите хора понякога проявяват малодушие. Освен това не бива да забравяме, че има още едно лице, вторият, за него професорът носи отговорност не само пред обществото, но и пред собствената си съвест. Както виждате, поводи за безпокойствие има предостатъчно.

Какво всъщност е известно от предишните опити? Че животните с присаден мозък сравнително бързо възстановяват двигателните си

функции, чувството за равновесие, че по-голяма част от условните рефлексии, придобито от донора, изчезват след присаждането, но се възстановяват по-бързо в сравнение с придобиването на нови от екземплярите в контролните групи, че особите с присаден мозък са напълно жизнеспособни. И това май е всичко. А то съвсем не е достатъчно, за да се правят прогнози относно поведението на човека след такава операция. В случая има твърде много фактори, които не могат да бъдат проверени на животни. Какво остава в паметта, а какво напълно се изтрива? Кое за дълго, а може би и завинаги се изтласква в подсъзнанието? Най-сетне речта. Нали тя също е резултат от възпитанието, обучението, културата. Ами характерът? Вече ви казах, че не може да разглеждаме дейността на мозъка откъснато от организма като цяло. Връзките на взаимодействие са неизброимо много, повечето от които са все още загадка. С една дума, не бива да смятаме, че човекът с присаден мозък е някаква симбиоза на нечия индивидуалност с друго тяло. Той е съвършено нов индивид. Както виждате, съмненията са повече от увереността.

Но тъй или иначе операцията е извършена. Човекът в леглото диша, реагира на светлината, приема течна храна, червата, бъбреците му работят и... нищо повече. Минават седмици, месеци, учат го да ходи. Научава дори няколко думи. Какво ще стане по-нататък? Надяват се на времето. Минава време. Той вече, макар и трудно, разговаря. Учи се да чете. Не помни миналото си. Минава година. Той свободно разговаря, чете, пише. Вече проявява интерес към околната обстановка. Всичко постепенно се възстановява освен спомените за миналото. Всякакви опити да ги събудят остават без резултат. Обясняват му, че е имал тежка мозъчна травма и тя е причина за пълната амнезия. Той го приема. Минава още време и болничната обстановка започва да го подтиска.

Възниква въпросът: какво да го правят? По документите той е преподавател във висше учебно заведение, но сам разбирате, че не може да става и дума вече за никакви професионални познания в тази област. От журналиста в него също нищо не е останало. Отново да се учи? Още е рано да се мисли за това. Да го пенсионират по инвалидност — сам разбирате какво би означавало за него. Освен това би се прекъснал уникалният експеримент в най-решителната фаза. Трябва да му се даде възможност да се среща с хора, да ходи на театър,

на кино, но през цялото време да бъде под наблюдението на специалисти. Забравих да спомена, че преподавателят е имал любима. Тя узнава за нещастния случай и за операцията и през цялото време моли да ѝ разрешат да го посещава. Дори се обръща към градския здравен отдел, но професорът категорично забранява всякакви посещения. В този етап това само би му навредило. Но сега положението е друго. Разрешават ѝ да го види. Той не може, естествено, да я познае, но появата на нов човек от недостъпния за него свят много го радва. Освен това тя определено му се харесва. Жената е красива и обаятелна.

Разрешават ѝ да го посещава всеки ден. Те дълго разговарят. Тя му разправя за неговия минал живот и на бедния човек дори му се струва, че започва да си припомня някои неща.

В края на краищата тя моли да ѝ разрешат да го вземе при себе си. Професорът се съгласява.

Всичко върви добре. Тя е напълно убедена, че взима при себе си изпадналия в беда любим човек. Материални затруднения не възникват: преподавателят имал спестявания, а клиниката може да му дава болнични листове дълго време. На него просто му е необходимо да промени обстановката. А що се отнася до моралния аспект в цялата тази история — смешно е да съжеляваш за дребните неприятности, след като си направил вече голямото зло. Още повече че двамата безспорно са щастливи. Остава само да се чака какво ще стане по-нататък.

За съжаление, по-нататък нещата не вървят добре. Дали действително у него започват да се събуждат някакви спомени или в подсъзнанието му е било останало нещо от миналия живот на журналиста, но тъй или иначе той започва да излиза от къщи и да стои с часове на стълбищната площадка пред апартамента, в който е живял по-рано журналистът. Възлюбената му, естествено, се тревожи. Дори се обръща за съвет към професора, но какво може той да ѝ каже? Явно, надвисва нещо неизбежно и в това положение едва ли е възможно нещо да се промени.

Най-сетне се случва неизбежното. Той среща жена си. Жената на журналиста.

Вече ви казах, че те много са се обичали. Любов! Колко тома са изписани за нея и все пак колко малко е изучена! По дяволите! — Той

прекъсна разказа си и посегна към бутилката. — Да не бъдем чак толкова благочестиви! Още една глътка наистина няма да ви навреди. Нали сте, тъй да се каже, под лекарски контрол.

— Откъде ви е известна цялата тази история? — запитах аз.

— Аз... — Той се запъна. — Викаха ме няколко пъти на консултация при този болен. Да продължа ли?

— Моля!

— Значи така. Той я вижда. Въздействието е зашеметяващо. Явно образът ѝ все пак е бил останал дълбоко в паметта му и онова, което той си обяснява като любов от пръв поглед, е чисто и просто подсъзнателна реакция.

— А тя?

— Какво тя? За нея той е съвсем чужд човек и очевидно не отговаря на нейния вкус, при това споменът за загиналия ѝ съпруг не е още заличен, така че тя просто не му обръща никакво внимание. Той започва да я преследва. Причаква я пред къщи, заговаря я в метрото, а ако един мъж е прекалено настойчив, то рано или късно... С една дума, всичко се развива според вечните и неотменими закони. Не я осъждайте. Тя е още съвсем млада жена, преживяваща тежко самотата. Освен това на нея ѝ се струва, че в настойчивия ѝ поклонник има нещо от човека, когото тя е обичала. Разбира се, не във външността. В характера, в начина на говорене, в десетки други дребни неща, които съставят индивидуалните черти.

— Ами другата, която го взе от клиниката, той какво, напуска ли я? — запитах аз.

— Там е работата, че не. Нея той също обича. Като жена дори тя повече му харесва. Когато описвате отношенията им, необходимо е да проявите много голям такт. Трябва да разберете психологията му. Това не е вулгарният любовен триъгълник. Това е... трудно е да се обясни... Както в него има двама човека, така и те двете... Не, не е същото! По-скоро — една жена в две същности, духовна и телесна. Точно така! За него двете се сливат в един образ, който вече не може да бъде разединен. Навярно специалистът би доловил в случая начало на психическо заболяване, но нима повечето литературни герои, строго погледнато, са психически здрави? Рогожин, княз Мишкин, Настася Филюювна, Разколников, Карамазови... Ох!

Той извади кутийката и глътна една таблетка. Изглеждаше зле, очите му блуждаеха, на челото му бе избила пот. Май ще трябва да си сменим с него ролите. Само това липсваше, сега аз да го успокоявам. Историята обаче много ме заинтересува. Бях почнал да се досещам накъде ще избие.

— Кажете — попитах, — вторият, преподавателят, какво е преподавал?

— Какво значение има?! Нека бъде физиология. Аз ви излагам сюжета, а вие...

— Продължавайте! — казах. — Сюжетът наистина е интересен.

— Добре! Стигнахме, значи, до тези две жени. Нито едната, нито другата не иска да се примири с положението. Двете са млади, хубави и по женски самолюбиви. Всяка смята, че той е неин. Разиграва се последното действие на трагедията, в която главните участници не знаят истинската си роля. Аз не случайно споменах, че при него става дума само за начало на психическо заболяване. Мозъкът си има защитни реакции в такива случаи. Когато положението стане непоносимо, често човекът се оттегля в свой, измислен свят, просто подменя реалността с измислица. Специалистите си имат специално название, но вие можете да използвате термина „умопобъркване“. Особен вид, когато човекът си представя, че е някой друг. Така че в края на вашия роман психиатрията не е изключена.

— Краят не е весел — казах. — Да си призная, очаквах друг край, а не да прекара живота си в лудницата.

— Защо целия си живот? — възрази той. — Медицината разполага с достатъчно средства за лекуване на подобни заболявания. Винаги може да бъде излекуван, трябва само да се премахне причината, а в случая това е най-трудното. Разбира се, за известно време болният може да бъде откъснат от конфликтната обстановка, но нали ви е ясно, че в случая то ще е само временна мярка. Рано или късно те пак ще се срещнат и всичко ще започне отново. Има и по-радикален метод — да се разправи на болния истината, та като знае причината на заболяването си, да се види някак отстрани. Възможно е дори и сам да почувствува нужда по-късно да го сподели с някого... Но колко е задимено тук!... Извинете... Не мога да издържа. Ще изляза в коридора.

Изчаках да затвори вратата, налях си половин чаша коняк и го изпих на един дъх, защото...

Как можах да не си спомня досега, че тази момчешка фигура, облечена в бяла престилка, и внимателните зеленикави очи с избелелите от слънцето мигли съм виждал в клиниката, когато ме учиха да говоря, и после, когато изпадах в унес...

Много неща взеха да ми се изясняват, много. И защо дисертацията, която бях започнал преди това, сега ми изглеждаше като китайски йероглифи, и обзелото ме изведнъж желание да пиша.

Впрочем сега всичко това вече отмина на втори план. Важно беше само едно — че жената е имала право да ме нарече свой мъж.

Останалото нямаше значение, дори и трите месеца, които ми предстояха да прекарам в санаториума за туберкулозни.

ДУША ПОД НАЕМ

Игор Павлович Тетерин, моден и преуспяващ белетрист, отиде до прозореца и го закри с плътните сини завеси. В кабинета веднага стана по-уютно.

Тетерин откряна вратата към коридора и се провикна:

— Наденка! Работя. Никой да не ми пречи.

— Добре! — зачу се женски глас. — Да ти донеса ли чай?

— Моля ти се, и по-силен!

Той взе от ръцете на жена си термоса и заключи вратата.

Часовете, когато Тетерин работеше, се смятаха за свещени. Всички в къщи ходеха на пръсти, разговаряха шепнешком, а телефона отнасяха в кухнята. Никой нямаше право да го безпокои. Изключение се правеше само за красавицата Диана. Тетерин обичаше, докато работи, да усеща предания поглед на кучешките очи.

Седна на бюрото и взе да преглежда недовършената глава. Колкото повече четеше, на лицето му все по-ясно се изписваше гримаса на отвращение. Типична литературщина. Плоски диалози. Не, ще трябва да напише отново тази глава, съвсем иначе. Но как?

Тетерин постави в машината чист лист и се замисли. Искаше му се да каже нещо свежо, свое, а на ум му идваха все същите изтъркани, банални фрази, употребявани многократно в различни варианти от такива драскачи като него. Понякога той си позволяваше разкоша да бъде напълно откровен пред себе си. Ясно му беше, че не е гений, макар критиците единодушно да признаваха, че има литературни дарби. Но ако разсъдим, за какво пропилява дарбата си? Десетина книги. И от тях нито една поне по-значителна. Пеперуди-еднодневки. Вечно не му достига времето. Винаги го притесняват сроковете за предаване на ръкописа. Ех, да може да замине някъде накрай света, далеч от всякакви издателства и договори. Да лежи на тревата и да мисли, да мисли, да мисли, докато идеите му се избистрят и станат прозрачни като водата в планинско изворче. „Ето, виждаш ли, драги — възмути се той от себе си, — и в случая не можеш без щампи. Като

водата в планинско изворче! Вечно чужди думи, дори и мислиш с чужди думи. А откъде да взема свои!“ — Той смачка на топка недовършената глава и с яд я хвърли в коша.

Кучето явно почувствува, че господарят му е в лошо настроение, приближи се и сложи глава на коленете му.

— Виждаш ли, Диана — каза той, като я чешеше зад ухото. — Всичко се постига трудно: и тоя апартамент, и килимът, на който се излежаваш, и вкусните кокалчета. Трябва да ги плащам с нещо.

Искаше да каже още нещо, по-значително, но на вратата се почука.

— Какво има пак?! — с раздразнение попита Тетерин. — Нали ви предупредих, да не ме безпокоите!

— Извинявай, Игоръок — рече жена му. — Но тебе търсят. Казах, че си зает, но той...

— По дяволите! — Тетерин стана и тръгна към антрето.

Неканеният гост вече събличаше палтото си. Обърна се, като чу стъпки, окачи палтото си, приглади посивелите си коси и тракна токове.

— Извинете, Игор Павлович — каза той с гърлен глас. — Моля да не ми се сърдите за безцеремонното нахълтване, но работата, по която идвам, не търпи отлагане, затова се осмелих да се явя при вас без предупреждение. Името ми е Лангбард. Лука Евсеевич Лангбард, в миналото преподавател по химия, а сега пенсионер. Веднъж имах честта да ви бъда представен.

Тетерин с учудване го погледна. „Лука Евсеевич Лангбард.“ „Имах честта да ви бъда представен.“ Така подхождаше на външния му вид. Непознатият беше облечен добре, дори изискано, но според представите от края на XIX век. Носеше раирани панталони, черен двуреден редингот от много фино сукно, впрочем леко поизбеляло по шевовете, висока колосана яка с прегънати крайчета, вместо вратовръзка джувка от черно моаре. Върховете на обувките му бяха велурени с безброй дребни копченца. Кожената чанта в ръката му беше също така старовремска като цялото одеяние на собственика ѝ.

На всичко отгоре в антрето се разнасяше мирис на някакъв старинен парфюм или на тамян.

Впрочем и екзотичната външност на госта, и особено този мирис се сториха на Тетерин удивително познати.

— Моля! — каза той, като покани Лангбард да мине напред.

Щом влязоха в кабинета, се случи нещо, което учуди Тетерин, макар да бе незначително. Диана, която обикновено запазваше гордото си равнодушие към всички чужди хора, се спусна към Лангбард и почна да го души с някакво упоение, като завираше носа си ту в панталоните му, ту в редингота.

— Диана, иди си на мястото! — викна ѝ Тетерин, но това не направи никакво впечатление на кучето. — На кого говоря, скоро на място! — Той лекичко я шляпна. Тя го подуши още няколко пъти, а после лицемерно се прозина и легна на килима, като впери очи в Лангбард.

— Извинете! — каза Тетерин. — Тя никога не си е позволявала подобно нещо. Просто не мога да разбера...

— Миризмата — прекъсна го Лангбард, настанявайки се в креслото. — Няма нищо чудно, просто миризмата. Животните я обичат. И така, нали ме помните. — Звучеше не като въпрос, а като твърдение.

— Минута... — Тетерин закри с ръка очите си. Много му се искаше да си спомни къде бе виждал нелепата фигура в редингота, лицето с остричкото носле, редките посивели коси и безкръвните ръце с дълги пръсти. И тази миризма... Той пое слабия аромат на тамян и изведнъж най-неочаквано всичко му се проясни.

... Беше на един от ония гуляи, които той устройваше в къщи по случай излизането на негова нова книга. Много пиха, обсъждаха литературните клюки, гризеха кокалите на отсъстващите, някого по навик ругаеха, някого по традиция хвалеха. Към дванадесет в трапезарията вече не се дишаше от миризмата на лук, водка, запотени тела и от дима на цигарите. Отвориха прозореца, но това не помогна. Лепкавата мъгла, наситена с бензинови пари, не беше по-добра. Тетерин запали свещ, за да освежи поне малко задимения въздух. Поведоха се обикновените разговори, че съвременната цивилизация ни лишава от истинските радости на живота, че защо са всички тия постижения на материалната култура, когато скоро няма да имаме вече какво да дишаме, че ако докараме сега един първобитен човек, той и час не би издържал и така нататък.

Тогава пийналият доста Тетерин напук на всичко казано заяви, че никога не би заменил автомобила си с правото да тича гол из гората

и че изобщо не е известно на какво е миришело там, в ония най-първобитни гори. Може да е било и по-лошо дори, отколкото днес в града.

И тогава стана това старче в редингота. Неизвестно беше кой го е довел. Цялата вечер седеше и мълчеше, като човъркаше с вилицата в чинията си, а изведнъж взе думата:

— Искате ли да знаете на какво е миришело в ония гори? Моля!
— Той извади от джоба си кехлибарено цигаре и го приближи към свещта.

И дали защото миризмата на запалена смола така не приличаше на всички други миризми от пиянския гуляй, или защото хората почувствуваха в нея невъобразимата дистанция на милионите години, но всички някак притихнаха и скоро мълчаливо се разотидоха...

— Спомних си! — каза Тетерин. — Вие горихте у дома кехлибар. И тази миризма...

— Вярно! — кимна Лонгбард. — Именно миризмата. Аз нарочно прибях до нея, иначе никога нямаше да си спомните. И така, Игор Павлович, дойдох при вас по много важна и, надявам се, интересна за двама ни работа. При вас, защото сте писател, при това достатъчно известен.

Тетерин се поклони.

— Но — продължи Лонгбард, — писател, откровено казано, без особен талант.

— Такива неща не се казват в очите на хората — усмихна се криво Тетерин. — Моят съвет е: въздържайте се да казвате на жена, че не е красива, и на автор, че пише лошо. Подобна откровеност никой не прощава. Освен това, дори и за некрасивата жена се намират поклонници, и за всеки писател — читатели. Все пак се лаская от надеждата, че не всички споделят вашето мнение, което изказахте в такава категорична форма. Далеч не всички. — Той издърпа чекмеджето на бюрото. — Ето ви една от папките с читателски писма, от които бихте могли да заключите...

— Пожалете ме! — намръщи се Лонгбард. — Защо сте толкова самолюбив? Нали сам знаете, че не сте гений, а писмата... ги пишат обикновено глупаци. Не, уважаеми Игор Павлович, ние с вас сега ще поговорим за нещо много по-фино и неуловимо, което понякога и за ума е трудно обяснимо. Така че хайде без лъжливи ефектации, а

самолюбието си скрийте временно в джоба. Повярвайте ми, така ще е по-добре.

— За какво искате да поговорите с мен?

— За душата.

— За моята душа?

— Изобщо за душата в по-широк смисъл, а конкретно и за вашата.

Ставаше забавно.

— Сделка ли ми предлагате? — запита, усмихвайки се Тетерин.

— Отчасти да — кимна Лангбард. — Можете да го приемете и като сделка.

Тетерин стана и взе да се разхожда из кабинета.

— Драги Лука...

— Евсеевич.

— Вижте какво, драги Лука Евсеевич. Няма да крия, че съм готов и душата си да продам за същия оня талант, който отрекохте, че притежавам. Но, за съжаление, тази стока днес не се котира. Пък и на вас, извинете, никак не ви отива ролята на Мефистофел. Така че благодаря за остроумната шега и ако нямате какво друго да ми кажете, то...

— Седнете! — спокойно каза Лангбард. — Винаги ми е трудно да се съсредоточа, когато някой се мотае пред очите ми. Не сме пристъпили още към същността на нашия разговор. Неправилно ме разбрахте. Аз говоря за душата не в теологичен смисъл, а в чисто литературен. Нали като писател вие се занимавате именно с това. Интересувате се от душите на вашите герои, нали така?

— Предпочитам думата „характери“. Да, ненапразно наричат литературата човекознание. Но мога да ви открия една професионална тайна. Ако сте подбрали за романа, който пишете, колекция от живи характери, да кажем, на хора, които добре познавате, тогава всички в един глас ще викнат, че характерите са примитивни, шаблонни, че такива хора няма, и все от тоя род. Ако всичко си изсмучете от пръстите, тогава обявяват, че характерите са ярки, типични и още бог знае какви. Глупаво, но такава е спецификата на нашата работа.

— Закономерно! — Лангбард радостно потри ръце. — Напълно закономерно! А цялата работа е там, че истинският художник създава

душата на героя си, а вие и подобните вам се задоволявате с характерите.

— Не виждам разлика — сухо каза Тетерин. — Душа, характер, нима терминът е важен? Същността нали е една и съща.

— Съвсем не! — възрази Лангбард. — Характерът е онова, което се проявява у човека обикновено външно, а душата... Знае ли някой какво става там, в бездната на тази душа?! Какви страсти, пороци и неизползвани резерви се крият зад лъжливата фасада на тъй наречения характер? Защо един енергичен, решителен човек страхливо бяга от бойното поле, а плахият, стеснителен меланхолик закрива с тялото си амбразурата на ДОТ-а? Къде дотогава са се стаявали в характера тези черти, проявяващи се само в изключителни обстоятелства? Характери! Че по-просто е тогава да прибегнете до древните определения. Пишете, че Иван Петровия е сангвиник, а Пьотр Иванович — холерик. По-глупаво не може да се измисли! По този начин не можеш дори кучетата да квалифицираш. Повярвайте ми, че в душата на Диана можем да открием много повече пориви, отколкото у вашите литературни герои. Навярно на нея са свойствени и самопожертвование, и лукавството, и ревността, и много други, които вие понякога не виждате дори и в хората.

Тетерин започна да се дразни. Струзаше му се, че Лангбард през цялото време нарочно се стреми да го унизи.

— Боя се, че навлизаме в дебри, от които не ще се измъкнем — каза той. — Ако сте дошли при мен по работа, моля говорете, а всички тия разговори са безцелни. Така може наистина да стигнем не само до душата на кучетата, но, току виж, и до безсмъртието на душата.

— Разбира се — усмихна се Лангбард. — Та аз натам клоня. Нима създадените от гения на Шекспир души на Отело, Хамлет, крал Лир, Шейлок не са безсмъртни?

— Е, това е друго нещо.

— Защо друго? Нали за да създаде душата на Хамлет, впрочем забележете, че изразът „характера на Хамлет“ е просто неуместен, и така, за да създаде душата на Хамлет, Шекспир е трябвало през това време сам да стане Хамлет, да накара да зазвучат в душата му онези струни, които може би дотогава са мълчали. Човек с душата на Шейлок не би написал Хамлет. И това важи за всички герои. Пълно пренастройване. Удивителна гимнастика на душата. Нима всичко,

създадено от Шекспир, не представлява в съвкупност душата на художника, разкрита във всичките ѝ възможности? Ето ви и безсмъртието на душата.

Тетерин демонстративно погледна часовника.

— Това са общоизвестни истини — каза той, прозявайки се. — За съжаление, шекспировци не се раждат всеки ден, а подобно пренастройване за нас, грешните, не е по силите ни.

— По силите е! — убедено произнесе Лангбард. — На всеки е по силите. В това се заключава същността на моето изобретение.

— Какво?! — Тетерин помисли, че не е чул добре. — Какво казахте? Какво изобретение?

— Това, което е в куфарчето ми.

— Не, става наистина непоносимо! — Тетерин счупи няколко клечки, преди да запали цигарата си. — Отнехте ми вече толкова време, а сега пък и този сюрприз! Виж го ти, изобретател! Тук не е патентно бюро. Предупреждавам ви, че нищо не разбирам от техника, и каквото и да ми разправяте за вашето изобретение, все едно, няма да разбере. Освен това зает съм, имам работа. Много съжالياвам, но...

— А пушенето ще трябва да оставите — каза Лангбард. — Миризмата на тютюневия дим ще пречи.

— На какво, по дяволите, ще пречи?! — закрепця побеснял Тетерин. — Сега още и лекции ли ще ми четете?! Аз сам зная какво трябва да правя и какво — не!

— Ще пречи на нашия опит — като че ли нищо не се е случило, продължаваше Лангбард. — Тютюна и алкохола ще трябва да оставите.

— Уф! — Тетерин се облегна в креслото и изтри с кърпа челото си.

— Това чай ли е? — запита Лангбард, като посочи термоса.

— Чай.

— Пийнете, помага.

Той изчака, докато Тетерин си налее в чашата чай.

— Вижте какво, Игор Павловия. Щете не щете, налага се да ме изслушате, защото бъдещето ви като литератор е поставено на карта. Ще ме оставите ли да продължа?

Тетерин уморено махна с ръка.

— Ето ние говорихме с вас за пренастройване на душата на писателя, по-точно за използване на скритите ѝ резерви. Да засвириш

на тайните струни на душата. Колко вярно е казано! За съжаление, не е дадено всекиму. Понякога са нужни външни фактори. Не сте ли забелязали как някаква мелодия събужда понякога в душата ви дремещите преди това чувства?

— Не знам. Аз изобщо не съм много музикален.

— Толкова по-добре! Значи, вие сте много по-възприемчив, отколкото музикалните хора на миризмите като компенсация.

— И какво от това?

— Работата е там, че миризмите имат същото психологично въздействие като музиката. Миризмите могат да предизвикат тъга, радост, веселие, а в определени съчетания и по-сложни емоции. Това е било известно още на жреците в древен Египет. Те са владеели тайната на благовонията, предизвикващи религиозен екстаз, страх, порив за саможертва и други. Аз анализирах душевната нагласа на литературните герои и съставих смеси от ароматични вещества, способни да създават съответния комплекс от емоции. Ето, погледнете!

— Лангбард отвори куфарчето и извади оттам няколко аптекарски шишенца. — Говорихме за Шекспир. Моля, обърнете внимание на етикетите. Крал Лир, Хамлет, Отело и други. Помиришете ги и ще изпаднете в душевното състояние на дадения герой. Хитро, нали?

— Глупости! — каза Тетерин. — Дори и да е така, в което, да си призная, се съмнявам, нали всичко това е извършено постфактум. Нима ще взема отново да пиша Отело? Дори и да поискам, ще трябва да мириша ту шишенцето на Яго, ту на Дездемона, ту още бог знае на кого. А при диалога? Ще сменям непрекъснато миризмите ли? Не, идеята ви не е практична, пък и не е нова. Винаги е имало хора, които са прибегвали в процеса на творчеството си до наркотици и обикновено зле са свършвали. Например...

— Чакайте! — прекъсна го Лангбард. — Не избързвайте с преценките си. Всяка идея се проверява от практиката. Не е ли така?

— Да допуснем.

— Ето откъс от повестта ви „На разсъмване“. — Той извади от джоба си няколко листа, написани на машина. — Спомнете си сцената на обяснението на Рубцов с жена му, нали? Там, където тя му казва, че отива при другия. Положение, да си признаем, не особено оригинално.

Тетерин се намръщи:

— Все гледате да ме ухапете. Добре де, не съм гений. А известно ли ви е, че вашият любим Шекспер, след когото, както твърдят, не останала нито една неизползвана тема, също са го упреждали, че е заимствувал чужди сюжети? Нима съм виновен, че любовният триъгълник е бил във всички времена в литературата господстващ конфликт? Такъв е самият живот. А че не всекиму е дадено да напише „Ана Каренина“ ...

— Глупости! — прекъсна го Лангбард. — Темата, сюжетът са само средства, а не целта. Аз не ви обвинявам, че неволно сте използвали сюжета на „Ана Каренина“, а че не сте успели да създадете равностойна душа на своята героиня.

— И какво, като не съм успял?

— Ами трябвало е да я вземете под наем.

— И да напиша нова „Ана Каренина“ ли?

— В никакъв случай! Вижте какво направих от вашата повест. Сблъсках в този конфликт две души или — казано по вашему — два характера: на Ана Каренина и на Иван Карамазов.

— С една дума, създали сте хибрид от Толстой и Достоевски?

— Не, създадох нов Тетерин. Това не е било по силите нито на Толстой, нито на Достоевски. Те са прекалено различни хора. А аз взех вашите драсканици, когато изпаднах в душевното състояние на Ана, и поправих част от текста, а после извърших същото, но вече като Карамазов.

— М-да... — каза Тетерин. — Такъв вид плагиатство още не бях срещал. Вие сте или луд, или...

— Не бързайте с преценките си, докато не го прочетете. Що се отнася до плагиатството, това е най-благородната му разновидност. Във всеки случай създавате съвършено ново произведение, при това високохудожествено.

— Интересно! — Тетерин взе ръкописа и го отвори на първата страница.

— Не, не! — завика Лангбард. — Прочетете го насаме. Отначало може би трудно ще вникнете, ще се наложи някои пасажии да прочетете няколко пъти. Оставям ви всичко — и шишенцата, и ръкописа. Тук долу съм записал телефона си. Позвънете ни и ние пак ще се срещнем. А сега — той стана и отново тракна токове — ви желая плодотворни творчески размишления!

Отначало на Тетерин всичко му се стори някаква безсмислица. С какво злобно удовлетворение подчертаваше той с червен молив стилните грешки. Но колкото повече навлизаше в редуващите се стремително фрази, толкова по-умислено ставаше лицето му. Накъсаните монолози, многократно повтарящите се думи, образната реч завладяваха с удивителното си емоционално въздействие. Така можеше да пише само истински майстор. Отново запрелисти страниците и всеки път откриваше нещо ново, изплъзнало му се при предишното четене. Как не приличаше това на зализаната Тетеринова проза.

На края, капнал от умора, легна да спи в кабинета си, като реши да остави всичко за утре.

За смъртта на Тетерин се носят много неправдоподобни слухове. Разправят, че бил намерен сутринта на дивана с прегризано гърло. До главата му лежало любимото куче, ближещо окървавените си лапи. На пода до него, в локвичка от силно миришеща течност, се търкаляло счупено шишенце с надпис: ЛЕДИ МАКБЕТ.

КОНТАКТИ НЯМА ДА ИМА

Човечеството се готвеше за това събитие от много години. Радиотелескопите на най-големите обсерватории на Земята, опипвайки планомерно космическите бездни, търсеха сигнали на извънземни цивилизации, лингвистите и математиците разработваха методите за общуване с представителите на другите светове, младежите донаторници живееха с мечти за силициевоорганични и флуороводородни възлюбени, писателите-фантасти, вдъхновени от невероятните тиражи, пророкуваха пагубни стълкновения с антихуманни обществени формации, учените предвкусваха как колегите им от съседните галактики галантно ще им поднесат отговорите на най-важните тайни на вселената.

Всичко бе пресметнато и премислено: възможният брой на обитаваните планети, нивото на развитието на населяващите ги същества, вероятността Земята да бъде посетена от космонавти, представители на свръхмъдри цивилизации, овладели източници на енергия с невъобразима мощност и победили Пространството и Времето.

Мечтите за епохата на Вселенския съюз на разума в Космоса чертаеха такива перспективи, че пред тях дребните неуредици на нашата планета изглеждаха съвсем незначителни.

По всичко личеше, че остава още съвсем малко време, когато добрите чичковци в блестящи космически доспехи ще хванат за ръка неразумното и заблудило се човечество, за да го поведат към вратите на новия рай, където то ще вкуси блаженство и покой наред с всичко друго съществуващо в Космоса.

Вярно, че се намираха скептици, които се съмняваха, че ще е много ценно такава междугалактично общуване с помощта на информация, пристигаща със закъснение от стотици милиони години, но никой не вземаше за сериозни зловредните им подмятания, защото Крилата мечта допускаше нещо много повече от разпространяване на сигналите със скорост, по-голяма от скоростта на светлината.

Малко по-сложно стояха нещата с установяване на естетичните критерии на бъдещия съюз. Но след продължителни и ожесточени дискусии привържениците на мислещите плесени и живите океани бяха направени на пух и прах. В трудовете си известният учен Карлсон (не този, който живее на покрива, а друг) не само доказваше, че по външен вид всички същества, достигнали върха на биологичното развитие, ще са неизбежно идентични, но дори определяше какъв вероятно ще е най-разпространеният в пределите на метагалактиката средностатистичен тип.

Използвайки методите на биокибернетиката, алгебрата, логиката и теорията на игрите, Карлсон създаде синтетична реконструкция на мъж и жена — хипотетичните аборигени, населяващи един от възможните спътници на Тау от Кит.

Реконструкцията беше размножена на офсетов печат на картички, удобни за носене във вътрешните джобове на саката, и за три дена сто милиона екземпляра бяха разграбени. Особено се търсеха от учениците в по-горните класове. Може би защото Карлсон бе сметнал дрехите за второстепенен детайл и вниманието си бе съсредоточил главно върху пикантните подробности.

Що се отнася до всякакви там приказки, че уж за модел на Карлсон послужили някаква си танцьорка и нейният партньор, участващи с успех в програмата на доста популярно, но малко рекламирано увеселително заведение, това са необосновани твърдения, защото едва ли някой от авторите им би се осмелил да ги оповести официално в печата.

И така сто хиляди радиотелескопа бяха насочени към тайнствените бездни на Космоса, осем милиарда челюсти се намираха в постоянна готовност да се озъбят в приветлива усмивка, два пъти по толкова ръце да се разтворят за прегръдка, шестдесет милиона момичета дадоха обет, че ще подарят любовта си само на чуждопланетните пришълци, цяла армия младежи си оспорваха честта първи да напуснат родната Земя и да застанат под космическите знамена на Великия съюз. И въпреки всичко, когато това се сбъдна...

— Радиограма от командира на „Х26–371“. — Дежурният на международното летище в Адис-Абеба сложи на бюрото на началника

си бяло листче. — Не бих ви безпокоил, ако не...

— Случило ли се е нещо?

— Не, но...

— Хм... — Началникът прочете радиограмата два пъти и въпросително погледна към диспечера. — Уверен ли сте, че радистката не е сбъркала?

— Кълне се, че е записала всичко дума по дума. Отначало се чувало много добре, а после връзката неочаквано се прекъснала.

— Странно!

Той още веднъж прочете текста:

„17 часа, 13 минути. 26°31' СШ, 20°10' ИД, височина 2000 метра, скорост 1500 километра, отпред по курса си виждам огромно кълбо с цветовете на дъгата, с диаметър около хиляда метра предполагам...“

Радиограмата бе записана дотук.

— Е, какво е вашето мнение?

Дежурният сви рамене.

— Боя се, че нареждането на Главното управление, забраняващо на членовете на екипажа да ползват услугите на бордовите барове, не се изпълнява винаги.

— Глупости! — Началникът отиде до стената и отбеляза с молив на картата координатите, посочени в радиограмата. — Самолетът малко се е отклонил от курса и е летял по това време над Либийската пустиня. Очевидно обикновен мираж. Опитайте пак да се свържете с тях.

— Добре.

Началникът извади от чекмеджето на бюрото диспечерския бюлетин. Самолет „Х26–371“, рейс Сидней — Мадрид. Седемдесет пътници. Всеки момент трябва да кацне в Алжир. Командирът Лейстър, един от най-добрите пилоти на компанията, едва ли е могъл...

Върна се дежурният.

— Е, как е?

— Няма връзка.

- Запитайте Алжир.
- Запитах ги. Нищо не знаят.
- Трябва да започнем да ги търсим. Свържете ме със Сидней.

На другия ден във вестниците в цял свят се появиха сензационни съобщения.

Останките на самолет „Х26–371“ бяха намерени в Либийската пустиня недалеч от мястото, посочено в последната радиограма. Според заключението на комисията самолетът е експлодирал във въздуха. Екипажът и пътниците бяха загинали.

Но вниманието на вестниците бе привлечено не толкова от катастрофата, колкото от съпътстващите я обстоятелства.

Недалеч от мястото на аварията бил открит полупрозрачен балон, който висял на двеста метра над пустинята.

Преливащата във всички цветове на дъгата обвивка на балона, напомняща сапунен мехур, излъчвала радиовълни в диапазона от 21 см до 1700 метра. При това, спускайки се неотклонно към земята, балонът намалявал обема си.

За едно денонощие от момента на откриването му балонът бе намалил наполовина размера си.

В Либийската пустиня бяха командировани срочно представители на всички академии в света.

Три пъти в денонощие най-големите телевизионни компании предаваха чрез телевизионен спътник изображението на тайнственото кълбо.

Най-сетне на петото денонощие балонът докосна повърхността на пустинята и се пукна с оглушителен трясък. Разразилата се в момента на приземяването му магнитна буря прекъсна за няколко часа всички връзки по етера. Когато предаванията се възобновиха, над милиард телевизионни зрители, изгарящи от нетърпение пред екраните, видяха на мястото на приземяването три прозрачни съда с правоъгълна форма, пълни с мътна течност, в която нещо шаваше.

Ужасната смрад, разнасяща се от съдовете, не даваше възможност на операторите да се приближат с камерите си. Но с помощта на телеобективите се установи, че плаващите в течността предмети приличат на октоподи и през цялото време се движат.

Сега вече нямаше никакви съмнения.

Най-сетне нашата планета беше посетена от братя по разум, владеещи могъща междузвездна техника.

Макар прогнозите на Карлсон да се оказаха не съвсем точни, а обетите на момичетата — прибързани, нищо не можеше да помрачи радостта от величието на мига — първата среща с обитателите на далечни и загадъчни светове.

Временно бяха отложени всякакви научни спорове между привържениците на антропоцентричната система и привържениците на хипотезата за свръхинтелектуални гуцери. Сега ги обединяваше общият неудържим стремеж: по-скоро да установят контакт с гостите.

За всеобщо удивление пришълците не проявиха никаква инициатива. Плаваха си спокойно в своите съдове, без да обръщат внимание на суматохата наоколо.

Любопитството на широката публика бе готово да премине във възмушение, но учените, както винаги, не бързаха. Десет денонощия вече те водеха разгорещени дебати в многобройните комисии, създадени под егидата на Организацията на обединените нации.

В публикуваното най-после комюнике бяха формулирани трите основни пътища за решаване на проблема:

1. Да се установи какви сетивни органи притежават пришълците.
2. Да се издири начин да им се докаже, че имат работа с разумни същества.
3. Да се намери общ език.

На пленарното заседание бе избрана парламентарна група начело със сър Хенри Нобл, последна издънка на много стар род, стъпил на английския бряг заедно с Вилхелм Завоевателя. Всички бяха на мнение, че с безупречното си възпитание и точното познаване на етикета лорд Нобл е най-подходящият кандидат.

Наистина по време на дебатите в парламента за външната политика на правителството лидерът на опозицията изрази съмнение дали лорд Нобл достатъчно успешно ще може да докаже принадлежността си към мислещите същества, но след разяснението на премиер-министъра, че в противен случай сър Хенри не би могъл да заема място в Палатата на лордовете, той оттегли запитването си.

Един от либералните вестници, коментирайки случилото се, изтъкваше неопровержими доводи в защита на кандидатурата на лорд

Нобл, който според автора на статията още от детинството си бил принуден да се упражнява в подобни доказателства.

Сега комисията беше готова да пристъпи към установяване на контакт с пришълците.

Всичко, което можеше да способствува за решаване на поставената задача, бе вече докарано в Либийската пустиня.

Мощни акустични апарати, радиоизлъчватели, работещи на къси, средни и дълги вълни, прожектори, променящи цвета и интензивността на лъча си, трябваше да установят какви сетивни органи притежават пришълците.

Но това не даде никакви резултати. Потопените в течността странни същества не реагираха на нито един от опитите.

На бурното заседание в комисията по контактите в мненията имаше разногласие. Математиците смятаха, че трябва да се опита с езика на геометрията, достъпен за всички разумни същества, изкуствоведите настояваха с езика на музиката, химиците предлагаха структурни формули, инженерите искаха да смят гостите с постиженията на техниката.

Председателстващият лорд Нобл предложи неочаквано и остроумно решение. Да се изпробват поред всички методи, като междуременно му се предостави възможност да установи личен контакт с пришълците.

Такъв план задоволяваше всички. В подкомисиите отново закипя работа. Десетки самолети докараха в пустинята материали за гигантския екран и за раковината, където трябваше да се разположи сборният оркестър на Обединените нации. Шестима композитори се заеха срочно да съчинят космическа симфония в до мажор. Някои разногласия се появиха в техническата подкомисия. След продължителни дебати решиха да се даде възможност на САЩ да покаже автомобилните състезания във Флорида, а на Франция — модно ревю.

Лорд Нобл се готвеше за отговорната си и почтена мисия. С негодувание отхвърли предложението на специалистите да си сложи газова маска, за да не замъгли съзнанието му вонята на пришълците, и заяви на представителите на пресата, че един истински джентълмен никога не би си позволил да покаже, че е забелязал нещо, излизащо

извън рамките на добрия тон. „В такива случаи — добави той — възпитаният човек се задушава, но не запушва носа си.“

Групата парламентъори начело с високопоставения си ръководител пристигна със специален самолет на мястото на срещата. Въпреки знойния пек всички бяха облечени в черни фракове и колосани ризи, което рязко ги отличаваше от тълпата кореспонденти и оператори, сновещи само по къси панталони и ковбойски шапки.

Лорд Нобл постави монокъла си и с тържествена крачка се запъти към трите тайнствени съда. Свитата му от петима души го следваше на известно разстояние.

Щом се приближиха до пришълците на петдесетина метра, лордът леко се олюля, направи пълен с достойнство поклон и рухна в несвяст на пясъка. Останалите членове на групата, нарушавайки старателно подготвения церемониал, извлякоха шефа на делегацията на по-безопасно място. При това те не само забравиха да вдигнат търкулналия се монокъл, но и отгоре на всичко по най-неприличен начин бяха запушили носове с батистените си кърпички.

След известно объркване, предизвикано от непредвиденото произшествие, инициативата бе предадена на математиците.

На огромния екран се появи изображението на „Питагоровите гащи“. Със средствата на мултипликацията двата квадрата, построени на катетите на триъгълника, се раздвижиха от местата си и пъхайки се нерешително в квадрата на хипотенузата, се поместиха в него без остатък.

За съжаление и това свидетелство за мощта на човешката мисъл, повторено сто и двадесет пъти, не предизвика никаква реакция в съдовете.

Тогава след кратко съвещание комисията стигна до единодушното решение да се пусне в ход тежката артилерия — музиката.

Докато на екрана двама известни комици разиграваха написаната от лингвистите сценка, от която на пришълците трябваше да стане ясно, че понятията „повече“ и „по-малко“ не са чужди на земните жители, оркестрантите заемаха местата си в раковината.

Слънцето бе залязло, но нажеженият като жарава пясък караше хората да се обливат в пот. А в напечената през деня раковина оркестрантите се чувствуваха като в пещ.

Комиците на екрана, след като си размениха необходимото количество бутилки и чадъри, вече изпълняваха сценката на лингвистите, а оркестрантите все още настройваха инструментите си.

Най-сетне приготвленията привършиха.

Петстотинте най-добри музиканти на света замръзнаха, готови да се подчинят на магическата палка на диригента.

Космическата симфония в до мажор започна с ниски боботещи звуци. Исполинското кълбо от праматерия, свивайки се бавно, се върти в космическото пространство. Взрив! Струнните инструменти чудовищно буйствуват, хаос от сблъскващи се и разхвърчаващи се галактики, океанът от звуци бушува.

Но ето, в стремително извиващия се рев се прокрадва простичък и строг мотив — предвестник на зараждащия се живот.

Гордо звучат фанфари: освен най-простите въглехидрати се появяват и първите молекули аминокиселини.

Грохотът на барабаните се усилва, опитвайки се да заглуши нежните звуци на пиколото и валдхорна. Контрабасите запяват мрачната песен на смъртта, пророкувайки победата на Ентропията над Живота.

Оркестрантите изнемогват от жегата. Колосаните им яки и нагръдници са заприличали на мокри парцали, мнозина вече тайно са разкопчали жакетите и жилетките си, но палката на диригента е неумолима, не им дава да си отдъхнат.

Тракат челюсти на динозаври, раздават се предсмъртни вопли на погълнатата в огромната паст жива плът, шумолят крилата на летящи гуцери, вой на ураган, грохот на изригващи вулкани и изведнъж — отново чист и светъл мотив. Великото чудо е станало: от унилата сива протоплазма след билиони смърти и раждания на планетата се е появил Хомо Сапиенс.

Тих шепот се разнася пред телевизорите. На осветена поставка пред оркестъра се появява гола фигура на жена, възплъщение на Карлсоновата реконструкция.

На нея няма нищо друго освен златни сандалети с високи тънки токчета и дълги черни чорапи, прехванати над коленете с дантелени панделки със звънчета. Тя танцува. Цветни прожектори измъкват от мрака ту ръцете ѝ, вдигнати към небето, и отметнатата назад глава, ту стройната и мургава снага, ту въртящите се в бавен ритъм бедра.

Сега във водовъртежа от звуци се чува стон — душата на човека копнее за среща с братя по разум.

Все по-отчетливо зазвучава партията на цигулките, все по-бързо се въртят бедрата, все по-ясно личи акомпаниментът на звънчетата.

И тогава става нещо, което никой вече не е очаквал.

От аквариума с пришълците се подават три извиващи се пипала и също като развиващите се от духането книжни ленти на едновременните детски пищялки се проточват към оркестъра.

Задържат се за миг край танцърката, после се спускат в раковината, понасят се над главите на оркестрантите и пак така стремително се прибират в аквариума.

Целият свят ахва. Това е неопровержимо доказателство за могъществото на изкуството, способно да обедини всички разумни същества в Космоса независимо от различията в биологичните им форми.

Оркестрантите вече не усещат умората и жегата. Гръмко и победоносно зазвучава последната част от симфонията, прославяща новата ера — ерата на Великия съюз на разума.

Междувременно ярката с цветовете на дъгата ципа пак обвива съдовете с пришълците и святкащият от лъчите на прожекторите балон се понася при финалния акорд към тайнствените бездни на звездното небе.

Рапорт на началника на 136-а космическа експедиция до Великия съвет на всезнаещия мозък:

„По волята и мъдростта на Всезнаещия мозък ние се отправихме да търсим разумни същества към покрайнините на галактиката, записана в регистъра на съвета под номер 294.

За обект на проучване избрахме третата планета на жълтото джудже, в състава на атмосферата на която има 21% кислород.

Пренесохме се на тази планета чрез метода на пренасищане на пространството.

Повърхността на планетата представлява гладък пясъчен релеф. Водни басейни няма. Това обстоятелство, а също така високата температура и повишената сила на тежест ни принудиха да провеждаме изследвания, без да излизаме от защитните съдове с компенсиращата хранителна течност.

Биологичният комплекс на планетата е крайно беден и е представен от същества, придвижващи се на два крайника.

Тези същества явно притежават известни начални математически познания в пределите на нулевия цикъл на обучение, приет на нашата планета за предучилищна възраст.

Наблюдавахме обредните им игри и танци, но не можахме да си съставим пълна представа за култовите им обреди, защото всичките ни опити да установим контакт с тях посредством обичайния език на миризмите неизменно завършваше с неуспех.

Туземците излъчват миризми в много ограничен спектър и извършеният лингвистичен анализ не можа да открие в тях някакво смислово значение.

Има основания да предполагаваме, че в заключителната фаза на пребиваването ни те всячески се опитваха да усилят излъчването на миризми, като за тази цел бяха събрали в нагрятото помещение няколкостотин особи и ги караха да извършват там тежка физическа работа. Може би тези миризми им помагат да общуват помежду си по време на колективни трудови процеси, което впрочем е свършено недостатъчно, за да можем да ги причислим към разумните същества, притежаващи мирисореч.

Като вземаме пред вид изложеното, смятаме, че по нататъшните опити за установяване на контакти с населението на тази планета са безцелни.

Началник на 136-а експедиция“

Рапортът е записан върху пореста пластмаса по системата на седемте основни миризми и е годен за продължително съхраняване в архива.

ОГРАБВАНЕТО ЩЕ СТАНЕ В ПОЛУНОЩ

Патрик Рейч, шеф на полицията, седна в услужливо побутнатото към него кресло и се огледа встрани. Белите пултове с многобройните бутони и разноцветни лампички напомняха с нещо на автоматите за приготвяне на коктейли. Сходството на Изчислителния център с бара се допълваше от двете девиси-операторки, седящи важно с белите престилки пред пултовете. Девиците явно злоупотребяваха с козметиката и това определено не се харесваше на Рейч. Както впрочем и приумицата с купуването на електронната машина. Всъщност ако Министерството на вътрешните работи обръщаше по-малко внимание на вестниците, нямаше да ги има и всичките тия нововъведения. Патрик Рейч вече петдесет години работеше в полицията и много добре знаеше какви викове надаваха вестникарите, че полицията е подкупена от гангстерите всеки път, когато не успяваше да разкрие някое престъпление. Подкупена! А за какъв дявол им е нужно да я подкупват, когато всеки гангстерски синдикат разполага със значително по-големи възможности от самата полиция. На услугите им са бронирани автомобили, вертолети, автоматични оръжия, бомби със сълзотворен газ и най-важното възможност да стрелят по когото си щат и когато си щат. Подкупена!

Дейвид Логън изгаряше от нетърпение, но не се решаваше да прекъсне размишленията на шефа. По всичко личеше, че старецът е настроен скептично, иначе не би се държал така, сякаш това не се отнася до него. Е добре, да видим каква песен ще запее, когато бъдат свалени всички карти. Такова престъпление не се извършва всеки ден!

Рейч извади от джоба лулата си и внимателно огледа стените, да не би да има надпис, забраняващ пушенето.

— Заповядайте! — Логън щракна запалката.

— Благодаря!

Няколко минути Рейч мълчаливо пуфкаше с лулата. Логън отбелязваше нещо с молив на перфолентата и тихомълком наблюдаваше шефа.

— И така — най-сетне проговори Рейч — вие искате да ме уверите, че тази нощ ще се опитат да ограбят Националната банка?

— Съвършено вярно!

— Но защо именно тази нощ и непременно Националната банка?

— Ето, вижте! — Логън подаде на шефа листчето. — Машината анализира всичките случаи на ограбване на банки през последните петдесет години и екстраполира получените данни. Поредното престъпление — моливът на Логън посочи една точка върху пунктираната крива, — поредното престъпление трябва да бъде извършено тази нощ.

— Хм... — Рейч тикна пръста си в диаграмата. — А къде е казано тук за Националната банка?

— Това следва от теорията за вероятностите. Математическо предвиждане...

Националната банка. Рейч си спомни за ограбването на банката в 1912 година. Тогава в ожесточената схватка го раниха в коляното и въпреки това той успя да настигне бандитите с мотоциклета си. Идилични времена, когато престъпниците действуваха на малки групи и бяха въоръжени със старомодни колтове. Тогава от храбростта и сръчността зависеше много. А сега... „Математическо предвиждане“, „корелация“, „функции на Гаус“, някакви перфокарти, о, господи! Къде се намира той — в полицията или на семинар по математика?

— ... с една дума, няма никакво съмнение, че бандата на Сколети...

— Какво казахте?! — сепна се Рейч.

— Бандата на Сколети. Тя разполага с най-съвременна техника за отваряне на сейфове и отдавна вече не е вземала участие в крупни операции.

— Данните за Сколети пак ли са на машината?

— Машината смята, че ще бъде бандата на Сколети. Като вероятността е осемдесет и шест процента.

Рейч стана и отиде до пулта на машината.

— Покажете ми как работи.

— Моля! Можем да повторим пред вас основните изчисления.

— А не, аз просто тъй, от любопитство. Значи, Сколети с момчетата си нощес ще отворят сейфовете на Националната банка?

— Съвършено вярно!

— Ами тогава — усмихна се Рейч — мога само да го съжалявам.

— Защо?

— Как защо! Готви се да ограби банката, знаем го ние с вас, знае го машината, а самият Сколети нищо не знае.

Логън вътрешно заликува от възможността за реванш.

— Грешите — злорадно рече той. — Бандата на Сколети е купила също такава машина. Можете да не се съмнявате, че тя ще им подсказва кога и как да действуват.

Жан Бристо смени университетската си кариера за пари и никак не съжаляваше. Изпитваше трезвото самодоволство на човек, отказал се доброволно от блаженството на рая заради греховните радости на земния живот. А що се отнася до угризенията на съвестта, че бе отдал знанията си на гангстерския синдикат, трябва направо да кажем, че подобни угризения Жан не изпитваше. В края на краищата работата на програмиста, където и да работи, е все една и съща, но затова пък татко Сколети му плащаше за нея десеторно повече от която и да е друга фирма. Изобщо всичко приличаше най-вече на игра на шах. Двубой с електронни машини. Жан се усмихна и погледна под око стария шишко, на когото телохраниелят наливаше в момента втора порция топло мляко. За тази картинка кореспондентите на вестниците биха си прегризали гърлата един на друг: страшилището на банките Педро Сколети пие млечице.

— И какво казваш, синко? — Сколети остави празната чаша на пулта на машината и се обърна към Бристо: — Значи, твоята врачка предсказва за тази вечер хубав удар?

Бристо леко се намръщи при думата „врачка“. Не, сър, щом веднъж сте решили да си купите електронна машина и да се доверите на гласа на науката, бъдете така добър да се научите да си служите и със съответния речник.

— Успях — сухо отвърна той — да открия формулата, изразяваща периодичността в ограбванията на банките. Разбира се, на успешните ограбвания — добави той, като взе ученическата показалка. — Ето, на тази диаграма те са изобразени с черни кръгчета. Червените кръгчета са изчислените по моята формула ограбвания. На вертикалната графа срещу кръгчетата се отбелязани паричните суми, а

в хоризонталната — датата на ограбванията. Както виждате, поредното крупно ограбване се пада на днешната дата. Не виждам защо да не вземем и тая прилична сума.

— Каква е сумата?

— Четиридесет милиона.

Един от телохранителите подсвирна. Сколети се обърна ядосан. Ненавиждаше всякакви неочаквани шумове.

Известно време шефът на синдиката седеше, сумтейки тихо. Очевидно обмисляше предложението.

— Коя е банката?

— Националната.

— Така...

Личеше си, че Сколети не е много склонен да има работа с Националната банка, с нея два пъти вече си бе трошил зъбите. От друга страна обаче, четиридесет милиона са такава сума, заради която си струва да рискува десетина момчета.

Бристо разбираше защо се колебае Сколети и реши да използва главния си коз:

— Естествено, провеждането на операциите ще бъде разработено от машината.

Изглежда, Бристо попадна в целта. Сколети никак не обичаше да поема отговорността за разработването на операцията. Да, струва си да опита, щом машината... Но изведнъж се сети:

— Чакай! Казват, че старият Рейч е монтирал в дюкянчето си някаква подобна машина. Ами ако тя вземе да ги предупреди?

— Възможно е, — небрежно отвърна Бристо. — Но ние в това отношение имаме известно преимущество: знаем, че те имат машина, а те могат само да предполагат.

— И какво от това?

— Ей в туй е цялата тънкост. Машината може да разработи няколко варианта за ограбване. Едни ще са по-удачни, други — по-малко удачни. Да предположим, че полицията получи от своята машина предупреждение за възможността да бъде ограбена банката. Тогава те ще й възложат да определи кой от синдикатите ще проведе операцията и каква ще е тактиката. Ще приемат най-добрия вариант и въз основа на него ще разработят тактиката за поведението на полицията.

— И ще ни спипат.

— В никакъв случай.

— Това пък защо?

— Защото, знаейки това, ние ще се спрем не на най-добрия вариант, а на някой от второстепенните.

Сколети енергично заклати нос:

— Глупости! Просто ще ни чакат в банката в засада и ще ни изпотрепат като пилци.

— Ето тука грешите — възрази Бристо. — Рейч в никакъв случай няма да се реши да постави засада.

— На какво отгоре?

— По чисто психологични причини.

— Много разбираш ти от психологията на полицаите — подсмихна се Сколети. — А пък аз познавам стареца повече от тридесет години. Казвам ти: Рейч обича да действа без риск и за нищо на света няма да се откаже от засадата.

Бристо се пресегна и взе от масата рулото с перфолентата.

— Аз може би не познавам добре психологията на полицаите, но машината е способна да реши всякакъв психологически етюд при съответна програма, разбира се. Ето решението на една такава задача. На машината са подадени следните факти: Рейч е на седемдесет и четири години. Някои хора в Министерството на вътрешните работи отдавна имат намерение да го сменят с по-млад и не толкова упорит чиновник. Второ, за да постави засада в Националната банка, той трябва да вземе разрешение от Министерството на вътрешните работи и съгласието на Министерството на финансите. Какво ще спечели Рейч от засадата? Чисто тактическо преимущество. Какво рискува Рейч в случай, че постави засада? Репутацията си, ако не успее да отблъсне нападението. Тогава всички вестници ще нададат вой, че полицията е неспособна да се справи с шайка гангстери дори и в случаите, когато е знаела предварително, че се подготвя такова престъпление. В още по-глупаво положение ще изпадне Рейч, ако постави засада, а не последва никакъв опит за ограбване. Пита се: ще посмее ли Рейч да поиска разрешение за засада, след като сам не вярва много в прогнозите на разните там машини? Отговорът е: няма да посмее. Логично, нали?

Сколети се почеса по тила.

— Хайде, разправяй какви са вариантите ти за операцията — измърмори той, настанявайки се по-удобно в креслото.

— Е, да — каза Рейч, — първият ви вариант е съвсем в стила на Сколети. Разчита се предимно на външните ефекти — и нападение с бронирани коли, и шумни експлозии с петарди, и план за блокиране на района. Но не разбирам защо ще организира цялата тази лъжлива демонстрация. — Пръстът на шефа на полицията посочи една от магистралите в центъра на града: — Да привлече насам по-голяма част от полицаите има смисъл само в случая, ако той подозира, че ние знаем за предстоящото ограбване и сме решили да ги причакаме тук.

Логън не можа да скрие тържествуващата си усмивка.

— Само в този случай — потвърди той. — Сколети е уверен, че са ни известни и замислите му, и по какъв начин ще проведе операцията.

— Странно!

— Нищо странно няма. Министерството на вътрешните работи оповести чрез вестниците, че полицията се е снабдила с най-нов образец електронноизчислителна машина. Да не мислите, че в Изчислителния център на синдиката на Сколети стоят някакви идиоти, че те няма да вземат пред вид нашите възможности за прогнозиране на престъпленията? Или може би полицията се е снабдила с такава машина, за да повиши шансовете на полицаите да печелят на конните състезания?

Рейч се изчерви. Страстта му към тотализатора беше една от малкото слабости, които той старателно криеше от колегите си.

— И какво следва от това? — сухо запитва той.

— От това следва, че Сколети никога няма да действа по вариант номер едно, макар този вариант да е най-изгоден за синдиката.

— Защо?

— Именно защото е най-изгодният вариант.

Рейч изтърси лулата си, напълни я отново и потъна в размишления, обвит в синкави облаци дим.

Минаха няколко минути, най-сетне той каза радостно:

— Ей богу, Дейв, всичко разбрах! Искате да кажете, че синдикатът не само се досеща, че ни е известно за предстоящото

ограбване, но и че държим в ръцете си техните планове.

— Съвършено вярно! Те знаят, че нашата машина има същите възможности, каквито има и тяхната. Значи, в ръцете ни е и планът на операцията, която подготвят, а щом този план е най-изгоден за синдиката, полицията него ще вземе за изходна точка на контраоперацията.

— А междувременно те...

— А междувременно те ще разработват по-малко изгодния за себе си вариант, но който ще бъде според тях пълна изненада за полицията.

— Уф! — Рейч изтри с карираната кърпичка зачервената си шия. — Значи, вие предлагате...

— Незабавно да пристъпим към анализиране на план номер две — прекъсна го Логън и даде знак на девиците в бели престилки да включат машината.

— Не разбирам защо сте така настроен против този вариант? — запита Бристо.

— Защото това са някакви ваши измишльотини! — Гласът на Сколети трепереше от гняв. — Добре де, дори и да използваме вертолетите, това съвсем не означава, че мога да хвърлям хилядокилограмови бомби и да направя въздушен десант. Че аз да не съм военният министър?! И за какъв дявол трябва да оставим първия вариант? Там всичко е така добре изпипано.

— Разберете — продължаваше Бристо, — вторият вариант именно за това е добър, защото в очите на полицията той е неосъществим. Действително откъде ще вземете самолетни бомби?

— Нали това ви говоря.

— Сега си представете, че някак сте намерили бомби. Тогава срещу втория вариант полицията ще е съвсем безпомощна. Нали тя го смята за блъф и се готви да парира операцията по план номер едно.

— И?

— А това означава, че четиридесетте милиона ще преминат от банката във вашите сейфове.

Споменаването на четиридесетте милиона накара Сколети да се позамисли. Той почеса с петте пръста тила си, дръпна към себе си

телефона и набра някакъв номер:

— Ало, Пит? Нужни са ми две самолетни бомби по хиляда килограма. За тази вечер. Какво? Добре, ще чакам да ми позвъниш.

— Ето, виждате ли! — рече Бристо. — За синдиката на Сколети няма нищо невъзможно.

— Не избързвай, нека най-напред получим бомбите... Ами ако той не успее да намери?

— В такъв случай ще се спрем на вариант номер три.

В машинната зала на Изчислителния център на Главното полицейско управление беше нетърпимо горещо. Стандартната миловидност на операторките се топеше от лъхация от машините горещ въздух. През разноцветните ручейчета на бившата им красота, стичащи се с потта, надзърташе костеливото лице на Времето.

Рейч и Логън се бяха надвесили над масата, осеяна с перфоленти.

— Е добре — избоботи дрезгаво Рейч, като се мъчеше да надвика шума от пищевите апарати, — да допуснем, че синдикатът успее да намери една-две бомби, снети от въоръжение. Малко е вероятно, но сега съм готов да се съглася и с тази хипотеза...

— Аха, виждате ли, и вие...

— Чакай, Дейв! Казвам го само, защото в сравнение с този вариант прокопаването на петдесетметров тунел и отгоре на всичко от здание на посолство на чужда държава ми се струва формена глупост.

— Защо?

— Ами защото за такъв тунел, първо, трябва време, второ, чуждестранно посолство... това вече е върхът на идиотизма.

— Но погледнете — Логън разгъна на масата картата, — зданието на посолството има най-изгодно разположение. Оттук по най-късото разстояние тунелът ще ги отведе направо до помещението със сейфовете. Освен това...

— Че кой ще им разреши да прокопават там тунел? — прекъсна го Рейч.

— Този въпрос отделно ще разискваме — подсмихна се Логън. — Аз вече съм подготвил за машината съответната програма.

— Стига, синко! — Сколети свали събутите си крака от пулта и ги протегна към телохранителя, който грабна от пода обувките. — Така само напразно губим време. Първият ти план напълно ме задоволява.

— Да, но нали решихме с вас, че той е най-опасен. Ако действуваме по този план, даваме сигурен коз в ръцете на полицията.

— Друг път! Кога полицията очаква нападението?

— Тази вечер!

— А ние пък ще го извършим утре.

— Татенце — проникновено каза Бристо, — на плещите си вие имате не глава, а изчислителна машина! Така ще имаме време за двойно повече варианти!

— Така — Логън разкопча яката на ризата си, която бе станала вир-вода — вариант номер седем е всъщност неочаквано връщане към вариант номер едно. Ох, дявол да го вземе! Слушайте, шефе, не е ли най-добре просто да направим засада в банката?!

— Не бива, Дейв. Длъжни сме да се въздържаме от всякакви действия, които могат да предизвикат паника на борсата. Нашата молба да ни разрешат засадата ще стане непременно известна на вестникарите и тогава...

— Да... Май сте прав, още повече че вариант номер седем предвижда отлагане на ограбването за утре, а в този случай... Че вдигнете най-сетне слушалката де! Вече половин час звъни!

Една от девиците отиде до телефона.

— За вас е — каза тя на Рейч, като закри с ръка слушалката.

— Кажете, че съм зает.

— На телефона е оперативният дежурен. Казва, че е много важно.

Рейч взе слушалката.

— Ало! Да. Кога? Ясно... Не, по-добре мотоциклет... Идвам.

Когато разговорът свърши, шефът на полицията дълго и мълчаливо гледа Логън. Най-сетне проговори със странно спокоен глас:

— А вие все пак сте били прав, Дейв.

— За кое именно?

— Преди десет минути са ограбили Националната банка. Логън преbledня.

— Нима Сколети...

— Мисля, че Сколети се е доверил изцяло на някакъв глупак като вас. Не, по всичко личи, че е работа на Вонята Симс. Познавам маниера му да действа сам, въоръжен с колт образец 1912 година и с консервна кутия, забучена на ръчката на машинка за мелене на месо.

Издание:

Иля Варшавски. Тревожни симптоми няма

Книгоиздателство „Георги Бакалов“, Варна, 1980

Съставител: Димитър Пеев

Преводач: Цвета Пеева

Редактор: Гергана Калчева

Оформление: Богдан Мавродинов и Жеко Алексиев

Илюстрация на корицата: Текла Алексиева

Художествен редактор: Иван Кенаров

Технически редактор: Пламен Антонов

Коректор: Жулиета Койчева

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.